

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME
ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ

ÖYKÜM ALTAN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ İHSAN ÇAĞATAY ULUS

BARTIN-2025

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME ARASINDAKİ
İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öyküm ALTAN

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman	:	Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Bilge SULAK AKYÜZ
Üye	:	Doç. Dr. Mehmet AVCI

BARTIN-2025

KABUL VE ONAY

Öyküm ALTAN tarafından hazırlanan “PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ” başlıklı bu çalışma, 28.11.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Bilge SULAK AKYÜZ

Üye : Doç. Dr. Mehmet AVCI

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zafer CEYLAN

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS danışmanlığında hazırlamış olduğum “PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

28.11.2025

Öyküm ALTAN

YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN BEYAN

☐ Tez yazım sürecinde yapay zekâ tabanlı araçlardan **faydalanmadım**.

☒ Tez yazım sürecinde yapay zekâ tabanlı araçlardan **faydalandım**. Bu kapsamda, yapay zekâ destekli araçların kullanımına ilişkin aşağıdaki hususları beyan ederim:

1. Bu çalışmada, yalnızca bilimsel üretim sürecini desteklemek amacıyla yapay zekâ tabanlı araçlardan yararlanılmış olup; kullanılan araçların işlevi, katkı düzeyi ve sınırları açık biçimde eklerde belirtilmiştir. Bu kapsamda kullanılan yapay zekânın kapsamı hipotez geliştirme, teorik tartışma ve yorumlama gibi üst düzey beceri, deneyim ve uzmanlık gerektiren aşamaları içermemektedir.
2. Yapay zekâ kullanımı, çalışmanın özgünlüğüne, bilimsel etik kurallarına ve ilgili mevzuata aykırı olmayacak biçimde gerçekleştirilmiştir.
3. Usulsüz yapay zekâ kullanımı (örneğin: kaynak göstermeksizin metin üretimi, otomatik içerik üretiminin özgün eser gibi sunulması, yanıltıcı kaynak gösterimi vb.) tarafımdan kesinlikle yapılmamıştır.
4. Çalışmanın hazırlanmasında kullanılan yapay zekâ araçları ve işlevleri ekte sunulan tabloda ayrıntılı olarak belirtilmiş olup bu kullanım danışman öğretim üyesinin bilgisi dahilinde gerçekleştirilmiştir.
5. Yukarıda yer alan beyanımın gerçeğe aykırı olduğunun tespiti hâlinde, yükseköğretim mevzuatı, ilgili etik kurallar ve Bartın Üniversitesi disiplin mevzuatı çerçevesinde hakkımda yaptırım uygulanabileceğini bildiğimi ve bu sonuçları kabul ettiğimi taahhüt ederim.

28.11.2025

Öyküm ALTAN

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, çalışmanın her aşamasında yol gösterici katkılarıyla beni destekleyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS'a içtenlikle teşekkür ederim. Bilimsel bakış açısı, yapıcı geri bildirimleri ve sabırlı yaklaşımı, bu çalışmanın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Tez izleme ve değerlendirme sürecinde kıymetli görüş ve katkılarını sunan jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS, Doç. Dr. Mehmet AVCI, Dr. Öğr. Üyesi Bilge SULAK AKYÜZ'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmanın veri toplama sürecine gönüllü olarak katılan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, sabırları ve anlayışlarıyla beni destekleyen annem Aynur ALTAN ve babam Turgut ALTAN'a sonsuz teşekkür ederim. Verdikleri emek, destek ve inanç, bu süreci tamamlamamda en büyük güç kaynağım olmuştur.

Bu çalışmanın, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yapılacak gelecekteki araştırmalara katkı sağlamasını ve ilgili alanyazına faydalı olmasını temenni ederim.

Öyküm ALTAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ARACI ROLÜ

Öyküm ALTAN

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İhsan Çağatay ULUS

Bartın-2025, sayfa: 167

Bu çalışmanın amacı, psikolojik doğum sırası ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin rolünü incelemektir. Araştırma kapsamında psikolojik doğum sırası (büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk ve tek çocuk), Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve travma sonrası büyüme değişkenleri arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkiler tespit edilmiştir. Çalışma, ilişkisel tarama modelinde tasarlanmış olup, analizler 293 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği ve Travma Sonrası Büyüme Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS paket programında yapılmış olup; tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizleri, Mann–Whitney U Testi, Kruskal Wallis H Testi, ANOVA, Bağımsız Örneklem T-Testi ve yapısal eşitlik modeli analizleri kullanılmıştır. Yapısal eşitlik analizleri, PROCESS Macro Model 4 aracılığıyla her bir psikolojik doğum sırası grubu için ayrı ayrı yapılmıştır.

Korelasyon analizleri sonucunda, büyük çocuk psikolojik doğum sırası puanının dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk ile pozitif yönde ilişkili olduğu; ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının uyumluluk ve sorumluluk ile negatif, nevrotiklik ile pozitif yönde ilişkiler gösterdiği görülmüştür. Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ile deneyime açıklık

pozitif ilişkilidir. Tek çocuk psikolojik doğum sırasının ise nevroitiklik ile pozitif, sorumluluk ile negatif yönde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Travma sonrası büyüme toplam puanı ve alt boyutları incelendiğinde, özellikle deneyime açıklık kişilik özelliğinin travma sonrası büyüme ile güçlü ve tutarlı ilişkiler gösterdiği görülmektedir.

Yapısal eşitlik modeli analizleri sonucunda, psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerinde doğrudan ve güçlü bir yordayıcı olmadığı tespit edilmiştir. Büyük çocuk psikolojik doğum sırasında yaşam felsefesinde değişim alt boyutunda anlamlı bir toplam etki bulunmuş; ilişkilerde değişim boyutunda ise özellikle sorumluluk üzerinden dolaylı bir etki gözlenmiştir. Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasında, travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim boyutunda uyumluluk ve sorumluluk yoluyla dolaylı etkiler bulunmuştur. Küçük çocuk psikolojik doğum sırasında deneyime açıklık kişilik özelliği üzerinden travma sonrası büyüme ve bazı alt boyutlara yönelik sınıra yakın dolaylı etki eğilimleri görülmektedir. Tek çocuk psikolojik doğum sırasında ise travma sonrası büyüme üzerinde anlamlı doğrudan etkiler gözlenmezken, ilişkilerde değişim boyutunda sorumluluk yoluyla dolaylı bir etki gözlenmiştir.

Genel olarak elde edilen bulgular, psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyümeyi tek başına yordamadığını; kişilik özellikleriyle etkileşim halinde sınırlı ve bağlama özgü etkiler ortaya koyduğunu göstermektedir. Özellikle deneyime açıklık kişilik özelliği, travma sonrası büyümenin en güçlü ve tutarlı yordayıcısı olarak öne çıkmaktadır. Bu sonuçlar, travma sonrası büyümenin çok boyutlu bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Beşli Kuramı, kişilik özellikleri, psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme, kişilik özellikleri.

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

THE MEDIATING ROLE OF PERSONALITY TRAITS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL BIRTH ORDER AND POSTTRAUMATIC GROWTH

Öyküm ALTAN

Bartın University

Graduate School

Department of Educational Sciences

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. İhsan Çağatay ULUS

Bartın-2025, pp: 167

The aim of this study is to examine the role of personality traits in the relationship between psychological birth order and posttraumatic growth. Within the scope of the study, the direct and indirect relationships among psychological birth order (firstborn, middle child, youngest child, and only child), Big Five personality traits, and posttraumatic growth were identified. The study was designed using a relational survey model, and the analyses were conducted based on data obtained from 293 participants.

The Psychological Birth Order Scale, the Big Five Personality Inventory, and the Posttraumatic Growth Inventory were used as data collection instruments. Data analyses were performed using the SPSS statistical software package and included descriptive statistics, correlation analyses, Mann–Whitney U Test, Kruskal–Wallis H Test, one-way ANOVA, independent samples t-test, and structural equation modeling analyses. Structural equation modeling analyses were conducted separately for each psychological birth order group using PROCESS Macro Model 4.

The results of the correlation analyses indicated that firstborn psychological birth order scores were positively associated with extraversion, agreeableness, and conscientiousness, whereas middle child psychological birth order scores were negatively associated with

agreeableness and conscientiousness and positively associated with neuroticism. Youngest child psychological birth order was positively related to openness to experience. Only child psychological birth order was found to be positively associated with neuroticism and negatively associated with conscientiousness. When posttraumatic growth total scores and subdimensions were examined, openness to experience emerged as a personality trait showing strong and consistent associations with posttraumatic growth.

The results of the structural equation modeling analyses revealed that psychological birth order was not a strong or direct predictor of posttraumatic growth. For firstborn individuals, a significant total effect was observed in the “changes in philosophy of life” subdimension, while an indirect effect through conscientiousness was identified in the “changes in relationships” subdimension. For middle children, indirect effects through agreeableness and conscientiousness were found in the “changes in relationships” dimension. For youngest children, marginal indirect effect tendencies were observed for posttraumatic growth and some of its subdimensions through openness to experience. For only children, no significant direct effects on posttraumatic growth were observed; however, an indirect effect through conscientiousness was identified in the “changes in relationships” subdimension.

Overall, the findings indicate that psychological birth order does not independently predict posttraumatic growth; rather, it exerts limited and context-specific effects through its interaction with personality traits. In particular, openness to experience emerged as the strongest and most consistent predictor of posttraumatic growth. These results suggest that posttraumatic growth has a multidimensional structure.

Keywords: Big Five Theory, personality traits, posttraumatic growth, psychological birth order.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME	iii
YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN BEYAN	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xv
EKLER DİZİNİ	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xviii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırma Soruları	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
1.5. Varsayımlar.....	4
1.6. Sınırlılıklar	4
2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	5
2.1. Doğum Sırası.....	5
2.2. Psikolojik Doğum Sırası.....	8
2.3. Psikolojik Doğum Sırası ile İlgili Yapılan Çalışmalar	11
2.3.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar	11
2.3.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	12
2.4. Travma Sonrası Büyüme	13
2.4.1. Travma Sonrası Büyümeyi Etkileyen Faktörler	17
2.4.2. Travma Sonrası Büyümeyi Açıklayan Kuramlar	18
2.4.2.1. Schaefer ve Moss'un (1998) Yaşam Krizleri ve Büyümeyi Açıklayan Kavramsal Modeli	18
2.4.2.2. Organizmik Değerlendirme Modeli	20
2.4.2.3. Duygusal-Bilişsel İşleme Modeli.....	22
2.4.2.4. İşlevsel-Betimsel Model.....	23
2.4.3. Travma Sonrası Büyüme ile İlgili Yapılan Çalışmalar	25

2.4.3.1. Yurt içinde Yapılan Çalışmalar	25
2.4.3.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	27
2.5. Kişilik.....	28
2.5.1. Kişilik Özellikleri.....	29
2.5.2. Kişilik Kuramları	29
2.5.3. Beş Faktör Kişilik Kuramı	30
2.5.4. Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar	31
2.5.4.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar	31
2.5.4.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	32
3.MATERYAL VE YÖNTEM	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Çalışma Grubu.....	33
3.3. Veri Toplama Araçları.....	36
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	37
3.3.2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri	37
3.3.3. Travma Sonrası Büyüme Ölçeği	38
3.3.4. Beş Faktörlü Kişilik Envanteri.....	38
3.4. Veri Toplama	39
3.5. Verilerin Analizi	39
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	41
4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	41
4.2. Kolmogorov–Smirnov Normallik Testi Sonuçları.....	43
4.3. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Analizi ve Tartışma	44
4.3.1. Eta-kare (η^2) Değeri ve Tartışma	48
4.4. Değişkenlerin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi	49
4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma	49
4.4.2 .Yaş Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma.....	52
4.4.3. Sosyo-ekonomik Durum Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma.....	56
4.4.4. Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma	60
4.4.5. Travmaya Maruz Kalma Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma	63
4.4.6. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma.....	66
4.4.7 Doğum Sırası Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma	70
4.5. Yapısal Eşitlik Analizi	76
4.5.1. Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model.....	76

4.5.2 Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model.....	90
4.5.3. Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model.....	107
4.5.4. Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model.....	124
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	141
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	167

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa No
2.1: Travma durumunda potansiyel tepkiler.....	14
2.2: Schaefer ve Moss'un (1998) Yaşam Krizleri ve Büyümenin Kavramsal Modeli.....	19
2.3: Organizmik Değerlendirme Modeli.....	21
2.4: İşlevsel-Betimsel Model.....	24
4.1: Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	77
4.2: Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	78
4.3: Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	79
4.4: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	80
4.5: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	94
4.6: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	92
4.7: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	93
4.8: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	94
4.9: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	108

4.10: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	109
4.11: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	110
4.12: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	111
4.13: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	125
4.14: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	126
4.15: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	127
4.16: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.....	128

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
2.1: Bireylerin gerçek doğum sıralarına göre karakter özellikleri.....	6
3.1: Katılımcıların cinsiyet dağılımına ilişkin sayısal değerler.....	33
3.2: Katılımcıların sosyoekonomik düzeylerinin dağılımına ilişkin sayısal değerler.....	34
3.3: Katılımcıların öğrenim durumlarına ilişkin sayısal değerler.....	34
3.4: Katılımcıların travmaya maruz kalma durumuna ilişkin sayısal değerler.....	35
3.5: Katılımcıların kardeş sayısına ilişkin sayısal değerler.....	35
3.6: Katılımcıların doğum sırasına ilişkin sayısal değerler.....	36
3.7: Katılımcıların yaşlarına ilişkin sayısal değerler.....	36
4.1: Ölçeklere ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	41
4.2: Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları.....	43
4.3: Korelasyon analizi sonuçları.....	45
4.4: Eta-kare (η^2) değerleri.....	48
4.5: Psikolojik doğum sırası alt boyutlarının cinsiyete göre incelenmesi (Mann-Whitney U Testi).....	49
4.6: Travma sonrası büyüme ve kişilik özelliklerinin cinsiyete göre karşılaştırılması (Mann-Whitney U Testi).....	50
4.7: Cinsiyete göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması.....	51
4.8: Yaş değişkenine göre psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis H Testi).....	52
4.9: Yaş grupları arasındaki anlamlı farklılıklar (Mann-Whitney U Testi).....	54
4.10: Yaşa göre travma sonrası büyüme puanının karşılaştırılması (ANOVA).....	55
4.11: Sosyoekonomik duruma göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis H Testi).....	57
4.12: Sosyoekonomik duruma göre anlamlı farklılık gösteren değişkenlere ilişkin sonuçlar (Mann-Whitney U Testi).....	58
4.13: Sosyoekonomik duruma göre travma sonrası büyüme puanlarının karşılaştırılması (ANOVA).....	59
4.14: Öğrenim durumuna göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis H Testi).....	60

4.15: Öğrenim durumuna göre deneyime açıklık alt boyutuna ilişkin sonuçlar (Mann-Whitney U Testi).....	61
4.16: Öğrenim durumuna göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (ANOVA).....	63
4.17: Travmaya maruz kalmaya göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Mann-Whitney U Testi).....	64
4.18: Travmaya maruz kalma durumuna göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem T-Testi).....	65
4.19: Kardeş sayısına göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis Testi).....	67
4.20: Kardeş sayıları arasındaki farkların incelenmesi (Mann-Whitney U Testi).....	68
4.21: Kardeş sayısına göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (ANOVA).....	70
4.22: Doğum sırasına göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Krusal Wallis H Testi).....	71
4.23: Doğum sırası grupları arasındaki farkların incelenmesi (Mann-Whitney U).....	73
4.24: Doğum sırasına göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (ANOVA).....	75
4.25: Büyük çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları.....	81
4.26: Büyük çocuk psikolojik doğum sırası için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler..	83
4.27: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları.....	95
4.28: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler.....	97
4.29: Küçük çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları.....	112
4.30: Küçük çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları.....	114
4.31: Tek çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları.....	129
4.32: Tek çocuk psikolojik doğum sırası için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler...	131

EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
No	No
Ek 1. Kişisel bilgi formu.....	153
Ek 2. Psikolojik doğum sırası envanteri.....	154
Ek 3. Travma sonrası büyüme envanteri.....	157
Ek 4. Beş faktör kişilik envanteri.....	159
Ek 5. Psikolojik doğum sırası envanteri kullanım izni.....	162
Ek 6. Travma sonrası büyüme envanteri kullanım izni.....	163
Ek 7. Beş faktör kişilik envanteri kullanım izni.....	164
Ek 8. Etik kurul izni.....	165
Ek 9 Yapay zeka kullanım tablosu.....	166

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

N	:örneklem büyüklüğü
SS	:standart sapma
Ort.	:ortalama
P	:anlamlılık değeri
t	:t-testi istatistiği
F	:ANOVA istatistiği
df	:serbestlik derecesi
r	:korelasyon katsayısı
β	:beta katsayısı
%	:yüzde
LLCI	:alt güven sınırı
ULLC	:üst güven sınırı

KISALTMALAR

ANOVA	:Analysis of Variance
SPSS	:Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırma soruları, araştırmanın önemi, varsayımlar ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Travma, kişilerin hayatında derin izler bırakan ve bazen yıkıcı sonuçlara sebep olan olaylardır ancak travmanın sadece olumsuz etkileri olmadığı, bazılarında bu tecrübelerin ardından psikolojik gelişim ve pozitif değişimlerin olabileceği, yani travma sonrası büyüme yaşanabileceği çeşitli araştırmalarda görülmüştür (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu noktada, bireylerin travmayla nasıl baş ettikleri ve bu süreçten nasıl etkilendikleri, bireylerin kişisel ve çevresel özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Bireyin psikolojik doğum sırası kişisel farklılıklarından biridir. Psikolojik doğum sırası, kişinin ailesi içindeki konumuyla ilgili algısı olup, kardeşler arası ilişkiler, ebeveyn ilgisi ve sorumluluk paylaşımı gibi faktörlerden etkilenmektedir. Kişinin doğum sırasına dair algısı, kişilik yapılanmasında ve stresle baş etme stratejilerinde önemli rol oynamaktadır (Suloway, 1996). Ancak bu konunun travma sonrası büyüme ile ilişkisi, literatürde oldukça sınırlı kalmıştır.

Kişilik özelliklerinin de travmaya gösterilen tepkilerde ve travma sonrası yaşanan büyüme sürecinde belirleyici rol oynadığı görülmüştür. Beş Faktör Kişilik Modeli çerçevesinde değerlendirilen dışadönüklük, sorumluluk, duygusal denge, açıklık ve uyumluluk gibi boyutların travma sonrası büyüme üzerinde farklı yönlerde etkiler gösterdiği çalışmalarda belirtilmiştir (Zoellner ve Maercker, 2006).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolünü incelemeyi araştırmaktır.

1.3. Araştırma Soruları

Bu çalışmada yanıt aranan araştırma soruları şunlardır:

1. Psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişki de kişilik özelliklerinin aracı rolü var mıdır?
2. Psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Psikolojik doğum sırası ve kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Travma sonrası büyüme düzeyleri demografik değişkenlere cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Psikolojik doğum sırası sosyoekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Kişilik özellikleri öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. Psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme üzerinde doğrudan bir etkiye sahip midir?
9. Psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip midir?
10. Kişilik özellikleri, travma sonrası büyüme üzerinde doğrudan bir etkiye sahip midir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinde; kişilik özelliklerinin ise travma sonrası büyüme süreçlerinin üzerinde etkisi olduğu görölmektedir fakat bu iki değişkenin kesişim noktası olan psikolojik doğum sırası → kişilik özellikleri → travma sonrası büyüme ilişkisini bütüncül olarak ele alan araştırmalar hem Türkiye’de hem de uluslararası literatürde görölmemektedir. Bu doğrultuda, psikolojik doğum sırası ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişki de kişilik özelliklerinin aracı rolünün incelendiği bu çalışma, mevcut literatürde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Bu

Çalışma, mevcut değişkenler arasındaki ilişkilerin derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunacak özgün bir bakış açısı sunmaktadır.

Psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme değişkenleri, uluslararası literatürde belli bir düzeyde çalışılmış olsa da, bu değişkenlerin aracılık modelleri ile test edildiği çalışmaların sayısı kısıtlıdır. Türkiye literatürü incelendiğindeyse doğum sırasının travma sonrası büyüme ile ilişkisini kişilik özellikleri aracılığıyla ele alan ampirik herhangi bir çalışma grlmemektedir. Bu durum, çalışmanın ulusal literatüre özgün bir katkı sağlayacağını göstermektedir. Ayrıca, psikolojik doğum sırası konusu, kültürel bağlamdan etkilenen bir değişkendir bu sebeple Türkiye rneklemi üzerinden yapılacak bu araştırma kültüre duyarlı veriler ele edilmesini sağlayarak alan yazına nitelikli katkı sunacaktır.

Toplumsal açıdan incelendiğinde, kardeşlik dinamiklerinin travma ile başa çıkma süreçlerindeki rolünü anlamak, aile yapısının kişinin psikolojik dayanıklılığı üzerindeki etkilerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Travma sonrası büyümenin hangi kişilik özellikleriyle glendiğinin bilinmesi, toplum genelinde psikolojik sağlamlığı artırmaya yönelik yöntemlere de zemin oluşturacaktır.

Bu araştırmanın bir diğer önemi ise uygulamaya yöneliktir. Araştırma sonucunda elde edilecek bulgular, özellikle travma yaşayan kişilerle çalışan psikolojik danışmanlar, klinik uzmanlar ve ruh sağlığı profesyonellerine, kişilik özellikleri ve doğum sırasının travmatik süreçlerde nasıl rol oynadığı konusunda detaylı bir perspektif sunacaktır. Bu sayede müdahale programlarında bireyin aile içi konumu ve kişilik özellikleri göz önünde bulundurulurken daha bütüncül, kişiye özel ve etkili müdahale planları yapılabilir. Ayrıca rehberlik servisleri, aile danışmanlığı merkezleri ve eğitim kurumları gibi alanlarda kullanılabilecek psiko-eğitim programlarının geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Araştırmanın kavramsal önemine bakıldığında, travma sonrası büyümenin yalnızca kişisel faktörlerle değil, aynı zamanda aile dinamikleri ve gelişimsel süreçlerle birlikte değerlendirilmesine olanak vermesidir. Psikolojik doğum sırası bireyin aile içindeki yeri, sorumluluk algısı, sosyal roller ve benlik gelişimi üzerinde etkilidir. Bu sebeple travma sonrası büyüme kavramının açıklanmasında anlamlı bir ereve sunmaktadır. Bu araştırma, literatürde sıklıkla kullanılan doğrusal yaklaşımlarına ötesine geçerek, Beş Faktör Kişilik Kuramı temelinde çok değişkenli bir model önermektedir. Böylece travma sonrası

büyümenin gerçekleşmesinde kişilik özellikleri aracılığıyla işleyen mekanizmalar daha görünür hale gelmektedir.

Sonuç olarak bakıldığında bu araştırma, psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkiyi kişilik özelliklerinin aracı rolü bağlamında inceleyerek literatüre hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmanın bulgularının, sonraki çalışmalar için yol gösterici olacağı ve travma yaşayan kişilere yönelik destek programlarının geliştirilmesine destek olacağı düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılacak olan White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri, Travma Sonrası Büyüme Ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Envanterinin yeterince güvenilir olduğu varsayılacaktır.
2. Katılımcıların ölçme aracındaki soruları içtenlikle ve tarafsızca yanıtladığı varsayılacaktır.
3. Katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katıldığı varsayılacaktır.
4. Evrenden alınmış olan örneklem grubunun evreni iyi bir şekilde temsil ettiği varsayılacaktır.
5. Araştırmacının tarafsız davrandığı varsayılacaktır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Katılımcıların psikolojik doğum sırasına ilişkin veriler White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri'nin ölçtüğü özelliklerle ve boyutlarıyla sınırlıdır.
2. Katılımcıların travma sonrası büyümesine ilişkin veriler Travma Sonrası Büyüme Envanteri'nin ölçtüğü özelliklerle ve boyutlarıyla sınırlıdır.
3. Katılımcıların kişilik özelliklerine ilişkin veriler Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin ölçtüğü özelliklerle ve boyutlarıyla sınırlıdır.
4. Katılımcıların kişisel bilgileri araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu'na verdikleri bilgilerle sınırlıdır.
5. Bireyler travmalarını paylaşmak istemeyebilir veya travma yaşadıklarının farkında olmayabilirler.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Bu bölümde araştırmanın temel değişkenleri olan psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri kuramsal araştırmalar sonucunda ele alınmaktadır. İlk olarak doğum sırası ve psikolojik doğum sırasına, daha sonra travma sonrası büyüme ve bu değişkeni açıklayan kuramlara, son olarak kişilik özellikleri ve ilgili literatüre yer verilmiştir.

2.1. Doğum Sırası

Bir bireyin kişiliğini tam olarak değerlendirmeden önce onun büyüdüğü alanı yani sosyal çevresini ve aile yapısını anlamak sağlıklı olacaktır. Kişinin aile içindeki konumu yani doğum sırası, kişiliği üzerinde etkili bir faktördür (Adler, 1927). Bireysel Psikolojinin kurucusu Alfred Adler, kişilik gelişiminde doğum sırasının etkisini ilk vurgulayan kişidir (Kalkan ve Koç, 2008). Adler, bireyin gerçek doğum sırasının (actual birth order), çocuğun ailedeki konumu olduğunu ve kardeşler arasındaki biyolojik doğum sırasını gösterdiğini ifade etmiştir. Bu sıralama; Birinci çocuk, ikinci çocuk... yedinci çocuk gibi sıralamalara karşılık gelmektedir (Karadeniz, 2008). Doğum sırası, çocukların ileriki hayatlarında belirleyici özelliklere sahip pozisyonlara (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) işaret eder ve bu kavram bireyin geçmiş yaşantılarından etkilenecek şekilde şekillenen belirli kişilik özelliklerine işaret etmektedir. Tüm pozisyonların sorumlulukları olmakla beraber, bireyin yetişkinlikteki özellikleri, bu sorumlulukların çocuklukta nasıl yerine getirildiğinin bir yansımasıdır (Kalkan ve Koç, 2008). Hiçbir pozisyon bir diğerinden üstün veya değersiz olmamakla beraber gerçek doğum sırası her ailede birbirine benzer özellikler göstermektedir (Karadeniz, 2008). Yapılan araştırmalar incelendiğinde doğum sırasına göre kişilerin farklı kişilik özellikleri geliştirildiği görülmektedir (Paulhaus vd., 1999; Canel Çınarbaş ve Nilüfer, 2019).

İlk çocuk, ailede çoğunlukla “otoritenin temsilcisi” olarak görülmektedir. Güç kavramını önemser ve sorumluluk bilinci yüksek olabilmektedir. İlk çocukların, aile içinde belirli imtiyazları olabilir bu nedenle bu çocuklar daha geleneksel, disiplinli ve düzenli olabilirler. İlk çocuktan daha sonra doğan ikinci çocuk, kendisini devamlı olarak büyük kardeşiyle karşılaştırabilir. Bu sebeple, devamlı bir rekabet halinde olabilir ve başarılı olabilmek adına daha fazla gayret gösterebilir. Bu durumda başarıya ulaşırsa, çoğunlukla atılgan ve kendisine

güvenen bir insan olur fakat başarısız olursa içe dönük olabilir ve kendini geri çekebilir. En küçük çocuk, çoğunlukla ilgiye alışkın ve korunmaya muhtaçtır çünkü en son doğmuştur. Bu durum, çocuğun sosyal becerilerine geliştirmesine yardımcı olabileceği gibi onun bağımlı bir insan olmasına da neden olabilir. Aşırı korunduğunda ve ilgi gösterildiğinde, yetişkinlik zamanlarında sorumluluk almakta zorlanabilir. Tek çocuk ise, ailesinin ilgisini üzerinde toplamaktadır. Bu sebeple büyüdüklerinde kişisel başarı ve bağımsızlık konularında güçlü olabilmektedirler. Fakat çok ilgi gösterilmesi, eleştiriye duyarlı ve hassas olmasına sebep olabilir (Adler, 1927). Tablo 2.1’de bireylerin gerçek doğum sıralarına göre karakter özellikleri daha detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Bireylerin gerçek doğum sıralarına göre karakter özellikleri (Karadeniz, 2008)

Doğum Sırası	Karakter Özelliği
İlk Çocuk	• Belirli bir dönem yalnız büyüdüğü için ilgi odağı olmaya alışkındır. • İkinci çocuğun doğmasıyla ihmal edildiğini ve sevilmediğini düşünebilir. • Başka çocuklardan üstün olduğunu düşünür. • Dürüst ve disiplinlidir. • Kuralcı bir şekilde hareket eder ebeveynlerinin dikkatini çekmeye çalışır. • İstediklerini elde edemezse ahlak kurallarını ihlal edebilir. • Sorumluluk duygusu gelişmiştir. • Diğerlerini korur ve onlara yardım eder. • Kibardır.

Tablo 2.1: (devam ediyor)

Ortanca Çocuk	• Ne küçük çocuğun imtiyazınca ne de büyük çocuğun imkanlarına sahiptir. • Hayat onun için adaletsizdir. • Sevildiğini düşünmez. • Kendini büyük kardeş ve küçük kardeşin arasında kalmış hisseder. • Ailede bir yeri olduğunu düşünmez. • Aile içindeki problemlili çocuk olabilir. • Kolayca uyum sağlayabilir. • Zaman geçtikçe hem büyük hem de küçük kardeşle başa çıkmayı öğrenir.
Son Çocuk	• Davranışları tek çocuk gibidir. • Herkesi kendinden daha üstün görür. • Kendini en zayıf ve en küçük hisseder, çevresindekiler tarafından umursanmayabilir. • İstediklerini alabilmek için ailenin patronu olabilir. • Yapılacak işleri başkalarının yapmasını ister. • Karar verebilir. • Görev alabilir.
Tek çocuk	• Ebeveynleri tarafından şımartılmıştır.

Tablo 2.1: (devam ediyor)

- Bulundukları yerden memnundurlar, kendilerini özel hissederler.
 - Kendi odaklıdırlar ve işbirliği yapmak istemeyebilirler.
 - Yapılacak işleri başkalarının yapmasını isterler.
 - İstediklerini alamazlarsa haksızlığa uğramış hissederler.
-

2.2. Psikolojik Doğum Sırası

Bireyin, doğduktan sonra ailesi içindeki ilişki türünün, ebeveynin davranışlarının, bireyin kişilik gelişimi üzerinden bahseden pek çok kuramcı bulunmaktadır. Bu kuramcılardan biri de Alfred Adler'dir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişki türleri, çocuklarına gösterdiği korumacı davranışları, çocuğun ailedeki konumuna yani doğum sırasına (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) göre farklıdır (İlmen, 2020). Adler (2002)'de, Freud gibi bireyin hayatının ilk beş yılını ve bu süre zarfında yaşanan aile ilişkilerine önem vermektedir. Bu dönemin, çocuğun kişiliğinde etkisi olduğunu söylemektedir (Kayacı ve Özbay, 2016).

Çocuğun ailedeki yeri, onun tüm yeteneklerini, gelişimini ve içgüdülerini şekillendirebilme potansiyeline sahiptir. Bu noktada, bazı kişilik özelliklerinin genlerle aktarımına dair kuramları geçersiz kılmaktadır. Çocuğun ailesinin içindeki yeriyle, doğuştan getirdiği psikolojik ve fiziksel özellikler bir araya gelerek çocuğun kişiliğini şekillendirir. Gerçek doğum sırası (actual birth order) ile psikolojik doğum sırası (psychological birth order) birbirinden farklı kavramlardır. Çocuğun doğduğu sıra, gerçek doğum sırasını; ailesinin içinde kendisini algıladığı konum ise psikolojik doğum sırasını ifade etmektedir (Adler, 1927).

Birçok kişinin, aynı ailede dünyaya gelen çocukların birbirlerinden farklılık gösterdiklerini merak ettiklerini gözlemleyen Adler, bununla birlikte aynı ailede doğan çocukların aynı çevreye doğduğu düşüncesinin doğru olmadığını ifade etmiştir (Corey, 2005). Aynı ailede doğan çocukların, aynı çevreye doğmadıklarını belirten Adler, ikinci çocuğun ilk çocuktan daha farklı bir psikolojik ortama geldiğini ifade eder, bu noktada gerçek doğum sırasının psikolojik doğum sırasından (psychological birthorder) daha az önemli olduğu görülmektedir (Stewart, 2004). Aynı ailede doğmasına rağmen çocukların birbirlerinin aynısı olmaması sebebiyle doğum sırası konusunda güçlü ve katı kurallardan bahsetmek doğru değildir. Önemli olan çocuğun ailesinin içindeki konumuna ilişkin psikolojik algısıdır, doğumun kronolojik sıralaması değildir (Ekşi vd., 2016). Psikolojik doğum sırası, bireyin kişilik özellikleri ve yaşam biçimi üzerinde etkisi olan değişkenlerden biridir (Kalkan ve Koç, 2008).

Psikolojik doğum sırası kavramı, bireyin ailesinin içinde kendini algılamasının yanında bu algıya göre kendini konumlandırmasını ifade eder (Stewart vd., 2001). Bir çocuk, ilk çocuk olmasına rağmen eğer ailesi içinde başka bir çocuk daha çok sorumluluk alıyorsa ortanca çocuk gibi hissedebilir. Bir başka çocuk ise en küçük çocuk olmasına rağmen eğer ailesi tarafından daha bağımsız olması konusunda desteklendiyse büyük çocuk gibi davranışlar sergileyebilir (Adler, 1927). Her kişinin psikolojik doğum sırası onun ailesinde kendini algıladığı yerdir. Kişilik gelişiminde temel etken kişinin kendini algıladığı pozisyonudur (Karadeniz, 2008).

Kişinin psikolojik gelişimi, ailesinin davranış ve tutumlarından etkilenmekle beraber bunların içeriği psikolojik doğum sırasıyla bağdaştırılabilir (Atkinson vd., 1995).

Psikolojik doğum sırasını, bireyin benlik algısı ve aile içindeki rolü şekillendirir. Benlik algısı, bireyin küçükken aldığı sorumluluklar ve aile dinamiklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Çocuğun aile içindeki konumu, gelecekteki mesleki tutumları ve kişilerarası ilişkileri üzerinde etkili olabilmektedir (Adler, 1927). Bireylerin yaşam tarzının oluşmasında önemli bir aile dinamiği olan ailedeki psikolojik pozisyon, genellikle kişinin benlik algısıyla ilişkilidir. Psikolojik doğum sırası, sadece bireyin geçmişle ilişkili aile ilişkilerini tanımlamaz, bunun yanında şimdiki kişilerarası ilişki tarzı ve yaşam hedefleri hakkında dolaylı bilgiler verir. Ayrıca psikolojik doğum sırası bireyin davranış tarzının ve

tutumlarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu konuda birçok araştırma yapılmış olup bu araştırmanın sonuçları tutarlılık göstermektedir (Kalkan ve Koç, 2008).

Adler'in kuramı bütün insanlar için normal olan yetersizlik duygusu üzerine kurulmuştur. Yetersizlik duygusu, aşağılık duygusu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yaratıcılığın kaynağı olan yetersizlik duygusu anormallik, güçsüzlük ya da patolojik bir nitelik değildir. Yetersizlik duygusuyla başa çıkmak için üstünlük sağlanır ve kişinin göstermiş olduğu bu çaba ve mükemmellik doğuştan gelir. Bireyler yetersizlik duygusu sayesinde başarılı olabilmek için motive olmakla beraber yetersizlik duygusuyla baş edebilmek için kendisini yön verir ve daha fazla gelişim düzeyi için çaba gösterir. Sonuç olarak hayatın amacının bulunmasında, hayatın şekillendirilmesinde ve kişinin amacını en iyi şekilde anlayabilmemizde yetersizlik duygusu önemlidir. Yetersizlik duygusu kişisel gelişimde önemlidir (Ekşi vd.,2016).

Çocukların, kendilerini ailelerinin içinde hangi konumda gördükleri (en büyük, ortanca, en küçük ve tek çocuk) geliştirdikleri yaşam amaçları ve çevresiyle iletişimiyle ilgili kişilerarası ilişki stillerinin anlaşılmasına katkı sağlar. Çocuğun gelişmesinde aile ilişkileri ve ebeveyn tutumlarıyla birlikte, toplumsal ilgii de bu ilişkilere dayandırılmaktadır. Bireyler, önce aileleri içinde yer edinmekte ardından kendi konumlarını oluşturup toplumun parçası olmaya başlar.

Kişilerin, kendilerinin topluluğun bir parçası olduklarını fark etmesiyle başlayan toplumsal ilgi, kişileri sosyal dünyayla mücadele ederken yapmış olduğu davranışlardır. Bireyin çocukluğundan itibaren başlayan bu süreç, toplumsal yer edinme, topluma ait hissetme ve katkıda bulunmak için gösterilen çabadır. Dolayısıyla toplumsal ilginin gelişiminde psikolojik doğum sırası önemli bir faktördür (Erdem ve Denizli, 2022).

Yapılan araştırmalar bireylerin psikolojik doğum sırasına göre ortaya koyduğu özelliklerin, onların zorluklar karşısındaki tutum ve davranışlarla, zorluklarla başa çıkma tarzlarıyla ilişkili olduğunu görülmektedir. Çünkü araştırmalar başa çıkma tarzları ile birçok özellik arasında ilişki ortaya koymaktadır. Bu özellikler; öz-yeterlik, öz-güven, öz-saygı, denetim odağı, içedönüklük, dışadönüklüktür (Kalkan ve Koç, 2008).

2.3. Psikolojik Doğum Sırası ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde psikolojik doğum sırası ile ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.3.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Yurtiçinde yapılan çalışmalara bakıldığında Kalkan ve Koç'un (2007), psikolojik doğum sırasının bireylerin stresle başa çıkma stratejilerinin yordayıcısı olup olmadığını araştırdığı görülmektedir. Araştırmanın sonucunda büyük çocuk psikolojik doğum sırasında kendine güvenli ve iyimser yaklaşımlarla pozitif; çaresiz ve boyun eğici yaklaşımlarla negatif ilişkisi olduğunu bulmuştur. Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasına sahip bireylerde ise bu ilişkiler tam tersi olarak bulunmuştur.

Kalkan ve Odacı (2010), psikolojik doğum sırası ve ana babaya bağlanma konusunda okul öncesi öğretmen adayları üzerinde bir çalışma yapmıştır. İlk çocukların, anne ve babasına güvenli bağlanma oranlarının daha yüksek, ortanca ve son çocukların ise kaygılı ve kaçınan bağlanma stiline daha yakın oldukları bulunmuştur.

Başaranoğlu (2011), üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İncelemesi sonucunda psikolojik doğum sırasının, karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi üzerinde cinsiyete göre farklı etkileri olduğunu bulmuştur.

Oktan vd., (2012) üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sırası ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Büyük ve küçük çocuk psikolojik doğum sırasının psikolojik sağlamlık ile negatif; ortanca ve tek çocuk psikolojik doğum sırasının ise pozitif yönden ilişkili olduğunu bulmuştur.

Yıldırım (2014), psikolojik doğum sırası işe empatik eğilim ve sosyal beceri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırması sonucunda ortanca çocukların empati düzeyleri ve sosyal becerilerini diğer çocuklara göre daha yüksek bulmuştur.

Altınay (2015), lise öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ile kariyer kararı yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada, ortanca çocuk psikolojik doğum sırasında kariyer kararı yetkinlik beklentisinin tüm alt boyutlarında düşük düzeyde pozitif ilişki olduğunu bulmuştur. Büyük çocuk psikolojik doğum sırasında ise beklenti düşük düzeyde negatif ilişki göstermektedir.

Kırdök ve Alibekiroğlu (2015), üniversite öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ve yaşam doyumunun kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordama gücünü incelemiştir. Yaptıkları incelemeler sonucunda yaşam doyumunun kariyer kararını yordadığını ayrıca ilk çocuk ve tek çocuk psikolojik doğum sırasına sahip bireylerin, alt boyutların kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordadığını bulmuştur.

Ekşi vd., (2016), psikolojik doğum sırası ile yetersizlik duygusunun yetişkin bağlanma stillerini yordama düzeyini incelemişlerdir. Araştırma, tek çocuk psikolojik doğum sırasına sahip çocukların, yetersizlik duygusunun daha yüksek olduğunu ve kaygılı-kaçıngan bağlanma stillerini daha çok sahip olduğunu göstermektedir.

Torun (2021), tez çalışmasında psikolojik doğum sırası ile mükemmeliyetçilik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve kişilerarası duyarlılık arasında ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda büyük çocuk psikolojik doğum sırasının uyumlu mükemmeliyetçilik ile pozitif yönde ilişkisi olduğunu bulmuştur.

Erdem ve Denizli (2022), psikolojik doğum sırası, toplumsal ilgi ve akılcı olmayan inançların bilişsel duygu düzenleme işe ilişkisini araştırmıştır. Bu araştırma sonucunda en küçük çocuk psikolojik doğum sırasına sahip bireylerin olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile daha fazla ilişkilerinin daha çok olduğu bulunmuştur.

2.3.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Yurtdışında yapılan çalışmalara bakıldığında Fullerton vd., (1989) tarafından yürütülen çalışma görülmektedir. Psikolojik doğum sırasının genç yetişkinlerde psikolojik iyi oluş ve sosyal destek algısıyla ilişkisini incelendiği çalışmada en büyük erkek çocukların negatif duygu düzeyinin daha düşük, sonradan doğan erkek çocukların ise genel psikolojik iyi oluş

düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kadın katılımcılarda anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Stewart vd., (2001), psikolojik doğum sırasının aile atmosferi değişkenleri ve kişilik özellikleriyle ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, psikolojik doğum sırasının özellikle aile ortamındaki başarı vurgusu, düzenlilik ve bireysel ihtiyaçlara verilen önem gibi faktörlerle anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmüştür. En büyük çocuklar daha çok düzen ve başarı beklentisi ile, ortanca çocuklar aile işlev bozukluklarıyla, en küçük çocuklar ise dikkat çekme ve ilgi ihtiyacıyla ilişkilendirilmiş.

Ashby vd., (2003), uyumsuz mükemmeliyetçiler ve mükemmeliyetçi olmayan kişilerin psikolojik doğum sırası ortalamalarının anlamlı düzeyde fark gösterdiğini bulmuştur. Uyumsuz mükemmeliyetçilerin psikolojik doğum sırası puanları anlamlı düzeyde daha yüksek çıkarken; mükemmeliyetçi olmayanların, uyumsuz mükemmeliyetçilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek “en küçük çocuk” doğum sırası puanı aldığını öne sürmüştür.

Cayubit vd., (2021), psikolojik doğum sırası ve başarı yaklaşım yönelimi arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Diğer başarı hedef yönelimleri olan başarı kaçınma ve performans yönelimleri ise anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca, psikolojik olarak ilk çocuk konumunda olanların başarı yaklaşım yönelimini benimsediği, psikolojik olarak en küçük konumundakilerin ise başarı kaçınma yönelimini benimsediği görülmüştür.

Cotterill (2022), tek çocuk psikolojik doğum sırasının diğer doğum sırası kategorilerine göre içe dönük olma ihtimalini daha yüksek; ortanca psikolojik doğum sırasında ise içe dönüklük ihtimalinin anlamlı düzeyde azaldığını ortaya koymuştur.

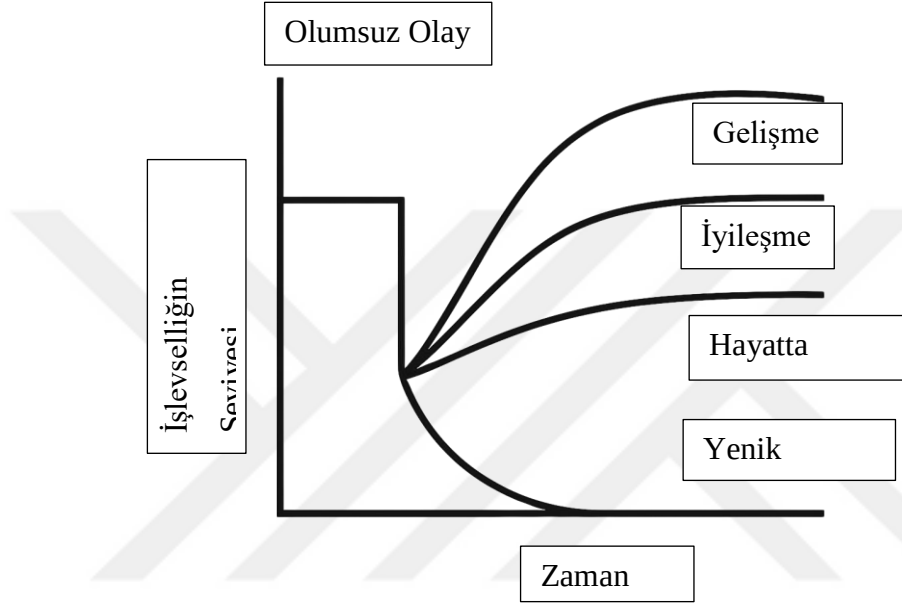
2.4. Travma Sonrası Büyüme

“Travma; bir bireyin fiziksel ya da ruhsal iyiliği üzerinde kalıcı etkileri olan bir olaydan ya da olay dizisinden kaynaklanır. Travmanın sonucunda bireyin işlevselliğinde, fiziksel, sosyal, duygusal ve ruhsal iyilik halinde bozulmalar oluşur.” (Baylan, 2019, s.6).

Travmatik yaşantılar, yaşamın normal akışında olan, kişilerin başa çıkmaz mekanizmalarını devre dışı ederek, yaşama uyumunu bozan yaşantılar olarak tanımlanır (Kardaş ve Tanhan,

2018). Bu yaşantılar, kişide korku, çaresizlik gibi duygulara sebep olmakla birlikte kişilerin duygu, düşünce ve psikolojilerini uzun bir süre etkileyebilmektedir (Teke ve Avşaroğlu, 2021). Yaşanan travmatik olayın sonucunda gözlemlenebilen dört farklı olayın olduğunu ifade etmiş; konuyla ilişkili olarak aşağıdaki şekli ortaya koymuşlardır.

Şekil 2.1’de travma durumunda potansiyel tepkiler gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Travma durumunda potansiyel tepkiler (İzgüden ve Erdem, 2020)

Kişinin travmatik olay tecrübelerinin ardından yaşayabileceği durumlardan ilki yenik düşmedir. Kişilerin psikolojik ve fizyolojik anlamda bozulmalar yaşayarak işlevselliklerini kaybetmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Travmanın ardından yalanabilen bir diğer potansiyel tepki hayatta kalmadır. Bu durumda insanlar yaşadıkları durumun ardından iyileşme yaşamakla birlikte eski işlevsellik seviyelerini yakalayamayarak, daha alt seviyede bir hayat yaşamaktadır. Travmanın ardından meydana neden üçüncü olay ise bireylerin iyileşerek travmatik olaydan önceki işlevsellik seviyelerine dönmeleridir. Dördüncü yani gelişmede ise bireylerin travmatik olayın ardından işlevselliklerini yükselterek eskinin ötesine geçmeleri yani büyüme yaşamasıdır (İzgüden ve Erdem, 2020).

Travma yaşayan bireyler, yaşamış oldukları durumlara karşı duygusal, bilişsel, fiziksel ve davranışsal tepkiler gösterebilirler (Kardaş ve Tanhan, 2018; Teke ve Avşaroğlu, 2021). Travmatik bir olayın hemen ardından bu belirtilerin görülmesi normal bir durumdur (Teke

ve Avşaroğlu, 2021). Bireyin tepkilerde, kişinin işlevselliğinin bozulmuş olması travma düzeyini anlayabilmek açısından bir ölçüt olabilir. Tepkilerden, bireyin işlevselliğini bozanlar bir aydan sonraki zamanlardaki değişkenlere bağlı olarak Travma Sonrası Stres Bozukluğuna (TSSB) sebep olabilir.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), DSM V’te kişinin gerçekten bir ölüm veya ölüm tehdidine, yaralanmaya veya yaralanma tehdidine, cinsel şiddete veya tehdidine direkt maruz kalması, tanıklık etmesi, bir tanıdığının ya da yakın bir arkadaşının maruz kaldığını öğrenmesi veya mesleki rollerinden dolayı, dolaylı yoldan etkilerine maruz kalması gibi herhangi birine maruz kalması olarak tanımlanır. İstenmeden kişinin aklına gelen düşünceler, istemsiz geriye dönüşler (flashback), kabuslar, travmayı hatırlatan şeylere maruz kaldığında duygusal olarak stres yaşama ve fiziksel olarak tepki gösterme gibi semptomlarla ortaya çıkan; travma ile ilgili her şeyden kaçınma ile karakterize edilen ve travmatik yaşantı sonrasındaki zamanda çeşitli problemler ortaya çıkaran bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Kardaş ve Tanhan, 2018).

Günümüze kadar yapılan travma ile ilgili araştırmalarda, travmanın ardından oluşan tutum ve davranışlar incelenmiştir. Bu araştırmalar, travmanın ardından bazı psikolojik zorluklar ya da sıkıntılar yaşanabileceğini göstermiştir. Daha yakın dönemde yapılan araştırmalara bakıldığında ise, bireyin travmatik bir olay yaşamasının ardından olumsuz belirtilerin yanında başka gelişmelerin yaşandığı görülmüştür. Bu araştırmalara göre birey, travmatik olayın ardından, yaşadığı durumların etkisiyle önceki haline göre psikolojik veya kişisel anlamda büyüyerek yaşamına devam edebilmektedir (Çimen, 2020). Travmatik yaşantıların olumsuz sonuçlara yol açmasının yanında bu tür tecrübeleri olan bireylerin yaşadığı zorlukların ve psikolojik sıkıntının kendilerine, diğer insanlara ve dünyaya bakış açılarında olumlu değişimlere sebep olabileceği fikri son zamanlarda vurgulanmaktadır (Haspolat, 2019). Bu durum bireyin travma sonrasında büyüüp gelişebileceğini göstermektedir (Çimen, 2020). Klinik psikoloji alanında pozitif psikoloji yaklaşımının getirdiği eleştirilerin sebebiyle, son yıllarda sadece psikopatolojilerin değil, bireylerin güçlü taraflarının da araştırmaların odağı haline geldiği görülmektedir. Bu noktada travmatik yaşam olaylarının, bireylerde yarattığı olumlu değişimleri inceleyen araştırmalar giderek artmaktadır (Haspolat, 2019). Travma sonrası büyüme kavramı ilk kez Tedeschi ve Colhoun tarafından 1996 yılında kullanılmıştır (Karadeniz ve Tonkuş, 2022).

Travma sonrası büyüme bireyin büyük bir yaşam krizi ile savaşına dayanan önemli değişim tecrübesi şeklinde tanımlanmaktadır (Duman, 2019). Yapılan bir başka tanımda ise travmatik olayın sonrasında, bireyin hayatında daha iyi işlevsellik ve kendine gerçekleştirmek adına adımlar atması olarak tanımlanmaktadır (Ezerbolat ve Yılmaz Özpolat, 2016). Travma sonrasındaki büyümede, bireyin kendisine karşı bakış açısı değişim gösterebilir. Ayrıca, bireyler diğerleriyle olan ilişkilerinde, travmadan önceki hayatına göre daha pozitif eğilim gösterebilirler (Çimen, 2020). Travma sonrası büyüme bireysel büyümeyi ve yeni bakış açılarının gelişimini içerir. Ayrıca travma sonrası büyüme kavramı bireyi zorlayan yaşam olayları ile mücadelesi sonucunda gelişen pozitif ruhsal değişiklikler, bireyin yaşadığı travmatik bir olay ve olayla mücadele gayreti sonrasında ortaya çıkan bilişsel, duygusal, davranışsal değişim veya bireyin kendi yaşam kriziyle ya da bir yakınının kaybetmesinden kaynaklı yaşam krizine karşı mücadele vermesi sonucunda ortaya çıkan psikolojik olumlu dönüşümdür. Aslında travma sonrası büyüme, stresli yaşam olaylarından zarar görmekten ziyade, bu olaylar sonucunda meydana gelen olumlu dönüşümü belirtmektedir (Akcan, 2018).

Literatür incelendiğinde travma sonrası büyüme ile ilişkili kavramlar olduğu görülmektedir. Bu kavramlar dayanıklılık (hardiness), sağlamlık (resilience) ve hayata dair belli bir tutarlılık algısına sahip olma (sense of coherence) kavramlarıdır (Haspolat, 2019). Dayanıklılık, bireyin yaşadığı güç yaşam olayları karşısında toparlanma yeteneğidir. Psikolojik sağlamlık, olağanüstü şartlara adaptasyon yeteneği ve güç şartlar altında pozitif öngörülemeyen başarılar elde etmektir. Tutarlılık algısı yüksek olan kişiler olayları algılama, çözümüleme, anlam çıkarabilme ve başa çıkma yetenekleri sebebiyle stresle daha kolay baş edebilirler. İyimserlik kavramı ise yaşam olayları karşısında çoğu zaman iyi şeyler gerçekleşeceği ümidine sahip olmak ve umutlu olmaktır (Akcan, 2018).

Tedeschi ve Calhoun (1996), travma sonrası büyümenin bileşenlerinin 5 alanda gözlendiğini belirtmiştir. Bu alt boyutlar:

1. Kişilerarası ilişkilerde olumlu değişimler: Bireyin sosyal ilişkilerinde yakınlık duygusunun artması, kendini daha rahat açması, duygularını paylaşması ve empatik davranışlarının artmasıdır.

2. Kendiliğin algılanmasında değişiklikler: Kişinin daha incinebilir olmasına rağmen daha güçlü bir benlik algısının olması, kolay olmayan durumlarla başa

çıkabilmenin getirmiş olduğu özgüven artışı, o zamana kadar denemediği yeni rolleri benimsemesidir.

3. Yaşamın değerinin farkına varma: Kişinin hayattaki önceliklerini gözden geçirerek yeniden oluşturması ve sıradan, günlük şeylerin değerini fark etmesidir.

4. Yeni seçeneklerin fark edilmesi: Kişinin hedeflerini de yeniden gözden geçirip ulaşabileceği hedefler ile ulaşamayacağı hedefler arasında tercih yapmasıdır.

5. İnanç sistemindeki gelişim: Kişinin dini inançlarını yeniden gözden geçirip biçimlendirmesi ve yaşamış olduğu tehdidin ardından varoluşsal tecrübenin derinleşmesidir (Ezerbolat ve Yılmaz Özpolat, 2016).

2.4.1. Travma Sonrası Büyümeyi Etkileyen Faktörler

Travma sonrası büyümenin, hangi alanlarda gözlemlenebileceğini ortaya koyan kuramsal boyutlar, bu sürecin çok yönlü doğasına ışık tutmaktadır ancak bu pozitif değişimlerin ortaya çıkmasında sadece travmanın kendisi değil, bireyin özellikleri, sosyal destek ve duyguların dışavurumu gibi faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Literatür incelendiğinde, travma sonrası büyümenin ortaya çıkışını etkileyen faktörler olduğu görülmektedir. Bu faktörler kişinin, travma sonrası büyüme sürecine ne ölçüde uyum sağladığını ve hangi düzeyde büyüme gösterebildiğinin anlaşılmasında ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, aşağıda travma sonrası büyümeyi etkileyen başlıca faktörler ele alınmıştır.

1. Demografik Özellikler: Gençlerin daha ileri yaştakilerden; kadınların ise erkeklerden daha fazla büyüme gerçekleştirdiği görülmüştür. Eğitim düzeyi ve yüksek gelir ile travma sonrası büyümenin bağlantılı olduğunu ifade edilmiştir.

2. Travmatik Olayın Şiddeti: Kişinin kaybı ne kadar büyük algılsa o kadar travma sonrası büyüme gösterdiği bulunmuştur.

3. Travma Sonrası Stres Belirtileri: Travma sonrası stres tek başına olumlu değişime yol açmaz. Bireyin temel inançlarının ve başa çıkma becerilerinin tehdit ediliyor olması büyüme için önemlidir. Tecrübeleri üzerinde düşünen, bilişsel, duygusal ve kişilerarası işleme süreçlerini kullanan bireylerin travmatik deneyimle en iyi baş edenler olduğu belirtilmiştir.

4. Sosyal Destek: Algılanan sosyal desteğin travma sonrası için önemli bir yordayıcı olduğu; sosyal baskı ve sosyal aktivitelerin azalmasının büyümeyi olumsuz etkilediği bulunmuştur (Köroğlu, 2021).

5. Duyguların Dışavurumu: Birey olumsuz duygular ifade ettiğinde hassasiyeti azalır, bu noktada olumlu duygular ve kazanımlar işlemleyebilir.

6. Baş Etme Becerileri: Birey travmatik olayın kendisi üzerindeki etkisini kabul ettiğinde, durumla başa çıkma ve sorunu çözmede aktif rol oynadığında ve olumlu yeniden değerlendirme yaptığında bireyde travma sonrası büyümenin gerçekleştiği görülmüştür.

7. Kişilik Özellikleri: Kişilik özelliklerinin de travma sonra büyüme ile bağlantılı olduğu gözlenmiştir. Kişilik özelliklerini ölçebilmeyi hedefleyen Beş Faktör Kişilik Modelinin yüksek düzeydeki nevrotiklik faktörünün düşük düzeyde travma sonrası büyüme ile; yumuşak başlılık, dışa dönüklük ve deneyime açıklık faktörlerinin yüksek seviyedeki travma sonrası büyüme ile bağlantılı olduğu görülmüştür (Ezerbolat ve Özpolat, 2016; Akcan, 2018).

2.4.2. Travma Sonrası Büyümeyi Açıklayan Kuramlar

Bu bölümde Schaefer ve Moss'un (1998) Yaşam Krizleri ve Büyümenin Kavramsal Modeli, Organizmik Değerlendirme Modeli, İşlevsel-Betimsel Model ve Duygusal-Bilişsel İşleme Modeline yer verilmiştir.

2.4.2.1. Schaefer ve Moss'un (1998) Yaşam Krizleri ve Büyümeyi Açıklayan Kavramsal Modeli

Schafer ve Moos (1998) tarafından oluşturulan bu model travma sonrası büyümeyi açıklamayı hedeflemektedir. Bu modelde birçok değişken bulunmaktadır (Haspolat, 2019). Modelde, bireyin yaşadığı yaşam krizleri ve geçişlerin olumlu sonuçlarının belirleyicileri detaylı bir şekilde anlatılmakta ve yoğun stresli yaşam krizlerine gösterdiği tepkilerin birbirleriyle karşılıklı etkileşimde olduğu üzerinde durulmaktadır (akt. Altınsoy, 2020).

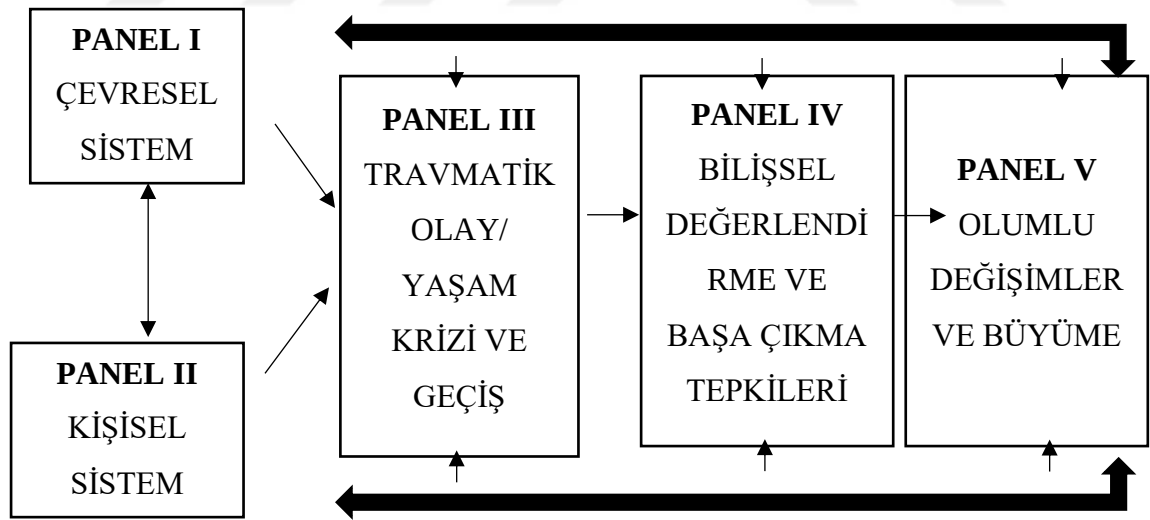
Bu modele göre çevresel ve kişisel sistemler (Panel I ve II) adıyla ifade edilen faktörler, bireyin karşılaştığı kriz yaşantısını ve sonrasını (Panel III) etkilemekte, olayla ilgili bilişsel

değerlendirmeyi ve başa çıkma mekanizmalarını şekillendirerek (Panel IV), travma sonrası büyümede (Panel V) etkili olmaktadır.

Çevresel sistemler (Panel I) faktörü, ekonomik kaynaklar, yaşanan toplumun özellikleri ve sosyal destek gibi faktörlerden; kişisel sistemler (Panel II) faktörü ise sağlamlık, tecrübeler, dayanıklılık ve sağlık durumu gibi faktörleri barındırmaktadır. Olay ilişkili faktörler (Panel III), olayın bireyin yaşamının hangi zamanında olduğu, olayın şiddeti ve süresi değişkenlerini içerir.

Bireyler olayın ortaya çıkardığı psikolojik sıkıntıyla ya sorun odaklı yaklaşımlarla ya da kaçınarak baş ederler (Panel IV). Bunun sonucunda da kişisel, sosyal ya da sorunlarla baş edebilme becerilerinin artması gibi pozitif değişimler göstermektedir (Panel V) (akt. Haspolat, 2019).

Schaefer ve Moss'un kuramında travma sonrası gelişimin üç boyutta yaşandığı ifade edilmiştir. Bu boyutlar; sosyal destek ağlarının güçlenmesi, kişisel kaynakların artması ve etkili başa çıkma tarzlarının kazanılmasıdır (Altınsoy, 2020). Şekil 2.2'de Schaefer ve Moss'un yaşam krizleri ve büyümeyi açıklayan kavramsal modeli verilmiştir.

Şekil 2.2: Schaefer ve Moss'un yaşam krizleri ve büyümeyi açıklayan kavramsal modeli (Haspolat, 2019)

2.4.2.2. Organizmik Değerlendirme Modeli

Organizma teorisi, bireylerin aktif ve büyüme odaklı organizmalar olduğunu savunur. Psikolojide organizma teorisinin temelinde, her bireyin refah ve doyum arayışında hayattaki em iyi yönleri bilmek için doğuştan bir yönelime sahip olduğu varsayılır. Bu yönelim, organizmik değerlendirme sürecidir ve bu içsel motivasyonu olan bireyler kendileri için yararlı olanı bilir, farkında olmadan psikolojik iyilikleri için uygun hareket ederler (Büyükokudan, 2023).

Bu model, Joseph ve Linley, Janoff-Bulman (1989)'ın bilişsel işlemlere kuramı ekseninde ve Horowitz (1976)'ın kuramı ile birey merkezli kuramı bir araya getirerek travma sonrası büyümeyi açıklayan yeni bir kuram meydana getirmiştir (Denizel Güven, 2018).

Bu model Joseph ve Linley tarafından 2005 yılında geliştirilmiştir. Bu modelde travma sonrası büyüme hümanistik psikoloji bağlamında açıklanmıştır (Haspolat, 2019). Bu modele göre insanlar büyüme odaklı ve aktif organizmalardır ve travma sonrası büyüme, bireyin yaşadığı travma sonrasındaki bilişlerini başarılı bir şekilde tekrar işlememesinin ardından normal ve doğal bir süreç olarak meydana gelmektedir (Denizel Güven, 2018; Adila, 2020). Bireyler kendileri için önemli olanı, hayatlarında en iyi yönün hangisi olduğunu bilme yeteneğine sahiptir. Bu doğrultuda var olan özellikleri bireyleri psikolojik iyilik haline ve doyum elde ettikleri varoluşa götürür (Haspolat, 2019). Bu teorisinin temelinde, her kişinin refah ve tamamlanma arayışında olduğu ve yaşamda kendinin güçlü yönlerini bilmeye doğduğundan beri eğilimli olduğu fikri yatar. Organizmik değerlendirme süreci de bireyin doğuştan getirdiği bu eylemi tanımlar. Aynı zamanda sosyal çevrenin, bireyin değer ve ihtiyaçlarını, arzularını engellediği ya da bunlara destek olduğu zaman kişi kendisinin organizmik değerlendirmesi ile hareket edebilir. Bireyler yaşadıkları travmanın ardından bir anlam bulmak isterler, bu olayın neden ve nasıl yaşandığını düşünürler. Bireyin anlamlandırma girişimi başarıya ulaşırsa özüksene veya uyum sağlama gerçekleşir (Adila, 2020). Bu modele göre travma sonrası büyümeyi açıklayan ve bu sürecin aşamaları olarak kabul edilebilecek 4 boyut bulunmaktadır:

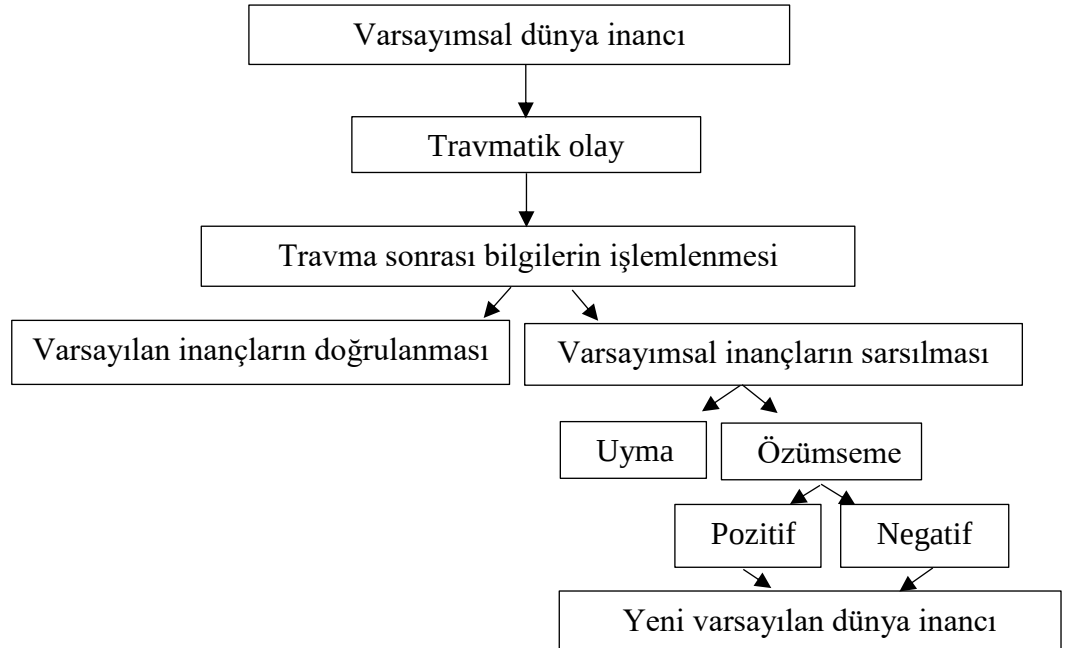
- 1. Tamamlama Eğilimi (Completion Tendency):** Bireylerin travmatik duruma beraber oluşan ve eski varsayımlarına uymayan yeni bilgileri anlamlandırmasıdır. Girici (intrusion) düşüncelerin ve kaçınmaların, geleceğin tahmin edilmezliği ve

bireyin kırılabilirliğiyle ilgili travmatik deneyimler sonucunda görülen kaygı verici bilgilerin bu süreçte oluştuğu belirtilmektedir.

2. Özümseme (Assimilation) ya da Uyuma (Accommodation) Süreçleri: Bu boyutta, tamamlama eğilimi boyutundaki işlemlerin nasıl olduğuna değinilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda travmatik deneyime ilişkin bilgiler ya bireylerin dünyayla ilgili var olan şemaları içinde özümsemekte ya da mevcut şemaları yeni bilgilere göre değiştirerek uyum sağlanmaktadır.

3. Anlamlandırma Süreci: Bireyler anlaşılabilirlik ya da önem boyutunda bir anlam bulabilmektedir. Önem boyutu bağlamında kişi şu ana kadar hayatın nasıl devam ettiğini sorgular, artık yeni seçimlere odaklanır ve büyüme gerçekleşebilir. Yeni bilgi dünyanın güvenli bir yer olmadığı, yaşanan durumların şans faktörüyle ortaya çıktığı ve kişilerin olayları kontrol edemeyeceği biçiminde anlamlandırılır. Bireyler umutsuzluk ve çaresizlik hissederse buna negatif uyum denilir ve patolojik tepkiler görülebilir ancak travmatik deneyimle ilgili olarak kötü şeyler şans faktörüne bağlı gelişse de hayatın doyumla yaşanması şeklinde yorumlanırsa kişinin pozitif uyum sergilediği ve büyümenin ortaya çıktığı görülür (Haspolat, 2019).

Şekil 2.3'te Organizmik Değerlendirme Modeli verilmiştir.

Şekil 2.3: Organizmik değerlendirme modeli (Gökahmetoğlu, 2021)

Organizmik Değerleme Kuramı Josepf, Murphy ve Regel (2012) tarafından revize edilmiş olup bu kurama Duygusal-Bilişsel İşleme Modeli adı verilmiştir (Koçak, 2023).

2.4.2.3. Duygusal-Bilişsel İşleme Modeli

Joseph, Murphy ve Regel (2012) tarafından geliştirilmiş bir modeldir. Bu modelin amacı travma sonrası büyümeyi incelemektir. Model travma sonrası stresin travma sonrası büyüme üzerindeki etkisini araştırmaktadır (Köroğlu, 2021).

Organizmik Değerlendirme Modelindeki gibi kişinin yaşadığı travmatik olay sonucunda, olay öncesinde dünya ve kendi üzerindeki hipotezlerindeki farklılaşmadan bahsetmekte olup sürecin nasıl olduğuyla ilgili farklı açıklamalar yapmaktadır. Bu modele göre kişinin travma yaşantısından önce sahip olduğu inançlar ile travmanın ardından gelen bilgiler uyum göstermediğinde duygusal-bilişsel işlemlere süreci başlatmaktadır (Tülek ve Caner, 2024).

Modelin diğer yaklaşımlarla ortak yönü travma sonrası stresin büyümeye etkisini, büyüme için bilgi ve önceki varsayımlar arasında uyumsuzluk gerekliliğini ve bunun giderilmesi için devreye giren bilişsel süreçlere dikkat çekmesidir. Ayrıca bu modelde, bu uyumsuzluğun çözülebilmesi için istemsiz/araya girici düşüncelerden yansıtıcı düşünmeye geçilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Köroğlu, 2021). Bunlara ek olarak işleme sürecine bağlı duygu durum veya duygulanım ortaya çıkar ve yaşanan duygu durum ya da genel duygulanım kullanılacak diğer başa çıkma yollarının da çeşidini belirler. Örneğin belli düzeyde suçluluk hissetmek yapıcı davranışları başlatma görevi görebilir. Bunun aksine yoğun korku kaçınmalara neden olabilir (Haspolat, 2019).

Çoğunlukla problem ve duygu odaklı başa çıkma yolları bireyi büyümeye götürürken kaçınma yollarının götürmediği belirtilmektedir. Bireyin başa çıkma yollarının, yorumlamalarının ve duygusal durumunun işlenmesi süreciyle büyüme görülmektedir. Çevresel ve sosyal faktörler kişinin büyüme sürecinin ne kadar derin ve hızlı olacağını etkilemektedir (Tülek ve Caner, 2024).

2.4.2.4. İşlevsel-Betimsel Model

Tedeschi ve Calhoun (2004) çalışmalarında, travma sonrası büyümeyi açıklamak amacıyla işlevsel-betimsel modeli geliştirmişlerdir. Bu modele göre travma sonrası büyümenin oluşmasında travmatik olay değil, olayın ardından gelişen süreç birey için etkilidir. Bunlara ek olarak kişilik özellikleri de etkili olmaktadır (Köroğlu, 2021).

Modele göre ilk olarak bireyin travmatik yaşantının öncesindeki durumu önemlidir. Bunlar çoğunlukla deneyime açıklık, dışa dönüklük gibi çeşitli kişilik özelliklerini ve dünyanın nasıl bir yer olduğuyla alakalı hipotezlerini içerir (Tülek ve Caner, 2024).

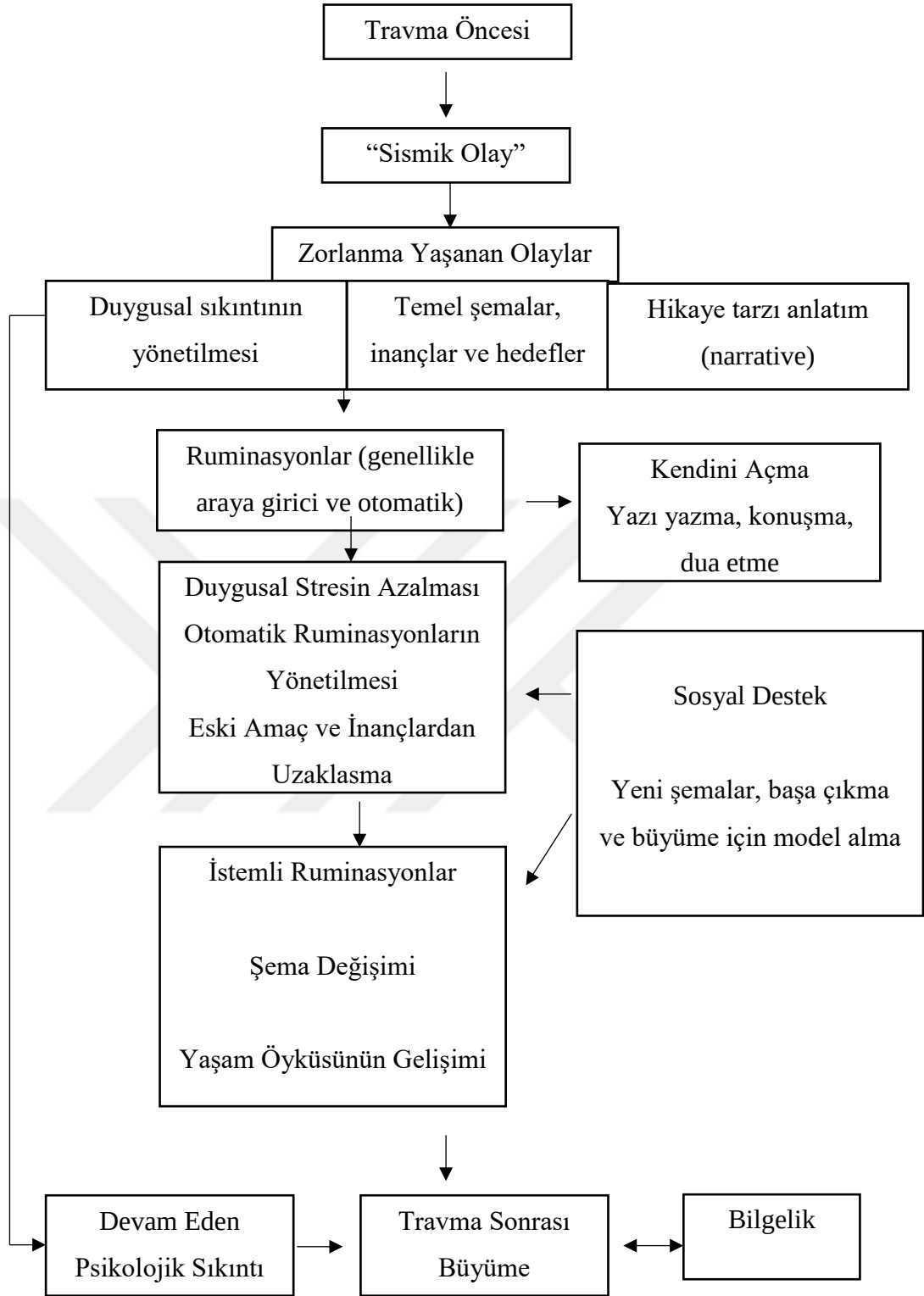
Bu modele göre psikolojik anlamda bireyde sismik etkisi olan olay, bireyin dış dünyaya ait şemalarını ve inançlarını tehdit eder, bireyin dünya ile ilgili temel hipotezleri sarsılır (Köroğlu, 2021; Tülek ve Caner, 2024). Özellikle olayları ve dış dünyayı kontrol edebileceğine dair olan temel inancındaki sarsılmalar bireyi zorlamaktadır fakat bu inancındaki sarsılmalar bireyi travma sonrası büyümeye götürebilmektedir (Köroğlu, 2021).

Travmatik (sismik) olayın ardından kişinin hipotezleri kişiye olay için bir bağlam sağlayabiliyorken kişinin yaşadığı duygusal sıkıntı azalmakta ve dayanıklılığı artmaktadır (Tülek ve Caner, 2024).

Bireyin temel inancındaki sarsılmalar, sürekli ruminatif düşünce üretilmesine neden olabilir. Ruminatif düşünceler travma yaşayan her bireyde görülmeyebilir. Kişinin travmatik deneyim sonucu stresi azalırsa ruminasyonlarda da azalma olacaktır yani bu noktada stresin sosyal destek ile çözümlenmesi bireyi travma sonrası büyümeye götürebilmektedir.

Daha sonra bireyler hayat hikayelerini tekrar gözden geçirmeye başlar. Gözden geçirme sonrasında bireyler travmadan önceki amaçlarının, inançlarının ve davranışlarının işlevsel olmadığını düşünürlerse değiştirmeye başlayabilirler, bu sayede travma sonrası büyüme meydana gelir. Eğer birey bu değişimi içselleştirir ve hayatının tüm alanlarında uygularsa bu da bilgelik olarak adlandırılır (Köroğlu, 2021).

Şekil 2.4'te İşlevsel-Betimsel Model verilmiştir.

Şekil 2.4: İşlevsel-betimsel model (Haspolat,2019)

2.4.3. Travma Sonrası Büyüme ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde travma sonrası büyüme ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.4.3.1. Yurt içinde Yapılan Çalışmalar

Özen (2017), çalışmasında travma sonrası gelişim, büyüme, kimlik gelişimi ve sosyal ilişkileri incelemiş ve travma sonrası büyümenin bireylerin kimlik gelişimini ve sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Ayrıca travma sonrasında anlam arayışı ve yeni bir benlik algısının gelişebileceğini vurgulamaktadır.

Üzar Özçetin ve Hiçdurmaz (2017), kanser deneyiminde travma sonrası büyüme ve psikolojik sağlamlığı incelemiş ve kanser hastalarında psikolojik sağlamlık düzeyi arttıkça travma sonrası büyüme düzeyinin arttığını bulmuştur.

Karaman ve Tarım (2018), travma sonrası büyüme, sosyal problem çözme ve iyimserlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sosyal problem çözme becerileri ve iyimserlik düzeylerinin, travma sonrası büyüme ile pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur.

Kardaş ve Tanhan (2018), Van depremini yaşayan öğrencilerde, travma sonrası büyüme, stres ve umutsuzluk üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda travmaya maruz kalan öğrencilerin travma sonrası büyüme düzeyinin, yaşamış oldukları stres ve umutsuzluk düzeyleriyle anlamlı şekilde ilişkili olduğunu bulmuştur.

Gökler Danışman vd., (2018), kadın konukevlerinde kalan kadınlarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve travma sonrası büyüme ile ilgili bir çalışma yapmışlar ve şiddet mağduru kadınların travma sonrası büyüme düzeylerinin, sosyal destek ve baş etme tarzıyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Duman (2019), travma sonrası büyüme ve gelişim üzerine yaptığı çalışmasında travma sonrası bireylerin yaşamın değerini daha çok fark ettiğini, ilişkilerini derinleştirdiğini ve kişisel gelişim yaşadığını belirtmiştir.

Haspolat (2019), temel inançlar, ruminasyon, bilgece farkındalık ve travma sonrası büyümeyi incelediği çalışmasında öz-anlayış ve affedicilik düzeyleri arttıkça travma sonrası büyümenin de arttığını bulmuştur.

Gökahmetoğlu (2021), algılanam sosyal destek, yaşam amacı ve travma sonrası büyümeyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kurum bakımından ayrılan bireylerde sosyal destek ve yaşam amacının, travma sonrası büyümeyi arttıran önemli faktörler olduğunu söylemektedir.

Aslantürk ve Avşaroğlu (2022), yas yaşantısında travma sonrası büyümenin yordayıcıları olarak duygusal şemalar ve öz anlayış üzerine yaptığı çalışmasında, yaş süreci yaşayan bireylerde duygusal şemalar ve öz anlayış düzeylerinin travma sonrası büyümeyi anlamlı şekilde yordadığını bulmuştur.

Erkoyuncu ve Kandemir (2023), travma sonrası büyümeyi yordayan faktörler ile ilgili bir araştırma yapmış olup bu araştırmanın sonucunda öz yeterlilik ve aktif başa çıkma stratejilerinin, travma sonrası büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır.

Kırıcı Ercan (2024), travma sonrası bilişler ve travma sonrası büyüme arasında duygu yönetme becerilerinin aracı rolünü aracı rolünü incelemiştir. Çalışmanın sonucunda olumsuz bilişlerin travma sonrası büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini fakat duygu yönetme becerilerinin bu olumsuz etkiyi azalttığını bulmuştur.

Çağlar (2025), Pozitif Psikoterapi bağlamında yetenekler ve travma sonrası büyüme üzerine yaptığı çalışmada ilişki ve umut gibi birincil yeteneklerin, travma sonrası büyümeyi anlamlı şekilde yordadığını bulmuştur.

Yılmaz ve Tathan Bekaroğlu (2025) ise, ruh sağlığı çalışanlarında ikincil travmatik stresi incelediği çalışmasında travma sonrası büyüme belirtilerinin, ikincil travmatik stresle başa çıkmada önemli rol oynadığını vurgulamıştır.

2.4.3.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Linley ve Joseph (2004), travma sonrası büyümenin kişisel anlam ve başarı ilişkisinin incelemiştir. Çalışma, travmaya maruz kalan kişilerin anlam arayışının, kişisel başarı ve yaşamdan daha yüksek tatmin ile ilişkili olabileceğini bulmuştur. Çalışmaya katılan kişiler, yaşadıkları travmaların sonucunda yeni yaşam amaçları koymuşlar, bu amaçlara ulaşmak için daha çok kararlılık göstermişlerdir.

Bilic (2006), büyük travma sonrası travma sonrası büyüme üzerine çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda travma sonrası büyümenin hem mevcut hem de sonraki dönemlerdeki iyilik haliyle ilişkili olduğunu ancak bazı durumlarda bu ilişkinin bulunmadığını bulmuştur. Bu da travma sonrası büyümenin bireysel deneyimlere göre değişebileceğini göstermektedir.

Olden (2009), yaşamın son dönemindeki kanser hastalarında travma sonrası büyüme üzerine bir çalışma yapmıştır. Yaptığı çalışma sonucunda travma sonrası büyüme ve fayda bulmanın, umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin azalması ve manevi iyilik hallerinin artmasıyla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Carver ve Connor Smith (2010), travma sonrası büyüme ve başa çıkma stratejilerini incelediği çalışmasında etkin başa çıkma stratejilerinin, bireylerin travma sonrası büyüme sürecinde kişisel gelişimlerini hızlandırdığını ortaya koymuştur. Problem çözme ve duygusal başa çıkma becerilerinin, büyüme sürecini desteklediğini vurgulamaktadır.

Park (2010), travma sonrası büyümeyi pozitif psikoloji yaklaşımıyla incelemiştir. Yaptığı inceleme sonucunda travmatik olayların kişisel değerlerde değişim yaratabileceğini, kişilerin daha derin ilişkiler kurma ve hayatın değerini anlama gibi olumlu değişimlere yol açabileceğini vurgulamıştır.

Schexnaildre (2011), Katrina Kasırgası sonrası çocuk ve ergenlerde travma sonrası büyümeyi yordayan değişkenler üzerine yaptığı araştırmasında travma sonrası büyümenin başa çıkma stratejileri ve sosyal destekle ilişkili olduğunu bulmuş ve bu faktörlerin travma sonrası büyümede rol oynadığını ifade etmiştir.

Marcus (2014), travma sonrası büyümenin başa çıkma üzerindeki uzun vadeli etkileri üzerine yaptığı çalışmada travma sonrası büyümenin bireylerin mevcut stresörlerle başa çıkma becerilerini arttırdığını söylemektedir.

Yi ve Kim (2014), çocukluk çağı kanserini atlatan bireylerin kanser sonrası deneyimleri üzerine yaptıkları çalışmada yüksek travma sonrası stres düzeylerinin daha düşük travma sonrası büyüme ile ilişkili olduğunu bulmuştur.

Smith vd., (2016), 2010 ve 2011 Cristchurch depremleri sonrası dirençli bireylerde travma sonrası büyümeyi araştırmıştır. Araştırmasının sonucunda bu depremler sonrası travma sonrası büyümenin, sosyal destek, kadın cinsiyeti ve travma şiddetiyle ilişkili olduğunu bulmuştur.

Deaton (2020), yardım mesleklerinde çalışanlarda dolaylı travma sonrası büyüme üzerinde yaptığı çalışmada, yardım mesleklerinde (psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, terapistler vb.) çalışan kişilerin travmatik olaylara doğrudan maruz kalmadan, danışanlarının yaşadığı travma dolayısıyla travma sonrası büyüme yaşayabildiklerini belirtmiştir.

Kerzner (2023), yaşlı bireylerde bilişsel farklılıkların travma sonrası büyüme üzerindeki etkisini incelediği çalışmada, bilişsel işlevsellikteki düşüşlerin, travma sonrası büyümenin gelişimini engelleyebileceğini fakat bilişsel esneklik ve yaşam boyu deneyimlerinin bu süreci destekleyebileceğini göstermektedir.

2.5. Kişilik

Kişilik içinde pek çok özelliği bulunduran, karışık ve geniş bir kavramdır (Korkut Owen, 2020). Kişilik, yapısının karmaşıklığı sebebiyle ortaya çıktığı andan itibaren tanımlanması güç bir kavram olmuştur (Çiçek ve Aslan, 2020). Kişilik kavramını birçok kuramcı tanımlamış olur literatürde bulunan kişiliğin birçok tanımı arasında ortak noktaların yanısıra çatışmalar da bulunduğu için kişiliğin tanımında fikir birliği bulunmamaktadır. Kişilik kavramı, kişilerin hissetme, davranma ve düşünme örüntüleri ile bu örüntülerin arkasındaki gizli veya gizli olmayan psikolojik sistemler ve mekanizmalar veya kişilerin kendileriyle, fiziksel ve sosyal çevreleriyle etkileşimde olmalarını ve uyum süreçleri üzerinde etkisi olan, düzenli, kalıcılığı görece olan ayırıcı özellikler (traits) ve mekanizmalar setidir (Korkut

Owen, 2021). Kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve özünde meydana gelen süreçlerdir (Top, 2021). Bir başka tanımda ise kişilik, kişinin farklı durum ve mekanlarda bilişsel süreçlerini, motivasyonlarını ve davranışları üzerinde etkisi bulunan değişken ve düzenli bir dizi özelliklerin birlikte bir araya gelmesiyle meydana gelen bir psikolojik yapı olarak tanımlanmıştır (Koçak vd., 2017).

2.5.1. Kişilik Özellikleri

Kişilik özellikleri bireyler arasındaki duygu, düşünce, davranış kalıpları ve tutum bakımından farklılıklardır. Bir başka tanımda ise bu kavram, bireyin hayatı boyunca tahmin edilebilir biçimde meydana gelen, durumlar ve zaman dilimleri arasında değişmeyen duygu, düşünce ve davranışlardaki tutarlılıktır (Coşgun, 2022). Aynı zamanda aynı durumdaki belirli bir davranış için birden çok kişilik özelliği belirleyici olmaktadır (Koçak vd., 2017). Kişilik özellikleri, bir bireyi diğerinden ayırır ve bireyin gelecekteki davranışlarına yönelik tahminlerin dayanağını oluşturur (Çiçek ve Aslan, 2020).

2.5.2. Kişilik Kuramları

Kişilik psikolojisi kitaplarına bakıldığında kuramların çoğunlukla kendi kuramcısının adı ile tanındığını görmekteyiz. En önemli kuramcılar; Freud, Jung, Adler, Horney, Sullivan, Berne, Allport, Cattell, Sheldon, Rogers, Erikson ve Maslow'dur. Kişiliğin tanımlanmasına ilişkinin yapılmış olan çalışmalar birçok kişilik kuramını ortaya çıkarmıştır (Tathlıoğlu, 2014).

Yapılan kişilik araştırmalarında akıllara gelen ilk soru kişilikteki bireysel farklılıkları tanımlayabilmek için kaç temel boyuta ihtiyaç duyulduğudur. Son zamanlarda yapılan araştırmalarda, davranışsal değerlendirmeleri daha yüksek dereceli kümelerle gruplandıran hiyerarşik modeller kullanıldı ve bu soruyu cevaplamak adına önemli yol kat ettiler. Bu şekildeki hiyerarşik modelin çok bilinen bir örneği 5 faktör ve 30 alt düzey yönü olan Beş Faktör Kişilik Kuramı'dır (Coşgun, 2022). Beş Faktör Kişilik Kuramı'nda kişilikteki kişisel farklılıkların öncül boyutları bulunmaktadır. Nevrotizm, dışa dönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk bu boyutlardandır (Top, 2021).

2.5.3. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Kişilikle ilgili literatür incelendiğinde, Beş Faktör Kişilik Kuramının ön planda olduğu görülür. Bu kuram, boyutsal modellerin en iyi temsilcilerinden biridir ve Costa ve McCrae tarafından geliştirilmiştir (Tatlılıoğlu, 2014). Literatürde Büyük Beşli Kişilik, Beş Faktör Model ve Beş Büyük Kişilik Özellikleri olarak da adlandırılmaktadır. Allport, Odbert ve Thurstone gibi araştırmacılar kuramın temelini atmışlardır (Erden, 2024). Beş Faktör Kişilik Kuramı, bireylerini kişisel farklılıklarının dünyadaki tüm dillerde kodlanabileceği, günlük dile kelimeler şeklinde yansıtacağı ve bu kelimelerden hareketle kişilik yapısını kapsayacak ve sınıflamanın olabileceği varsayımına dayanır (Tatlılıoğlu, 2014).

Kuramın boylamsal ve ampirik araştırmalara dayandığı, ölçülen kişilik özelliklerinin sürekliliğini koruması, biyolojik temellerin var oluşu, değişen gruplar ve kültürlerde geçerlilik göstermiş ve psikometrik olarak uygulanabilir ve değerlendirilebilirliğinin kolay olması sebebiyle yaygın olarak kullanılmaktadır.

Warren Norman, Beş Faktör Kişilik Kuramını günümüzdeki şekline getirmiş ve 1969 senesinde yaptığı çalışma süresince 20 özellikle dereceleme ölçeğine faktör analizi yapmasının ardından kişiliğin beş boyutu olduğunu ortaya koymuştur (Erden, 2024). Bahsedilen 5 boyut aşağıda verilmiştir:

1. Nevrotizm: Nörotikliğin temel kavramlarına bakıldığında, kaygı, güvensizlik ve karamsarlık görülür (Çiçek ve Aslan, 2020). Nevrotizm, bireyin dünyayı stresli, tehlikeli ve sorunlu olarak tecrübe ettiği bir kişilik özelliğidir. Bu bireyler sıklıkla olumsuz duygular yaşarlar (Çoşgun, 2022). Nevrotik bireyler karar verirken zorlanırlar, aşırı değişkenler duyguları vardır ve tedirgindiler. Bireylerin duygusal olarak tutarsızlık yaşadıklarının ve psikolojik sıkıntılara yatkın olduklarını bu boyut ifade eder (Top, 2021). Bu bireylerde anksiyete, depresyon, dürtü ve kırılganlık, kendilerini kontrolde zorluk, duygularda aşırı değişiklik gibi özellikler görülebilir (Çiçek ve Aslan, 2020).

2. Dışadönüklük: Dışadönüklük, kişinin benliğinin dışından elde ettiği doyuma odaklanmasıdır (Çoşgun, 2022). Bu faktör, kişinin enerji ve ilgisinin içsel

dünyasındaki öznel tecrübelerinden daha çok dış dünyaya yönelik olmasıdır. Girişken, kendilerini açıkça ifade edebilen, sosyal ve girişkendirler.

3. Deneyime Açıklık: Deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip olan kişiler sanat ve estetiğe ilgili olan kişilerdir. Bu kişilerin yaratıcılıkları ve hayal güçleri oldukça fazladır ayrıca bu kişiler duygusal, kültürel ve entelektüel deneyimlere açıktır (Top, 2021).

4. Uyumluluk: Bu faktör, bireyin hangi ölçüde iradeli, disiplinli ve kontrollü olduğunu belirtir ayrıca bu boyut kişinin başarıma isteği, etkililiği ve motivasyonu ile alakalıdır (Çoşgun, 2022). Uyumlu bireyler nazik, işbirliğine yatkın, şefkatli, fedakar ve insanlara güvenen, onlaragüven veren bir yapıdadır (Top, 2021).

5. Sorumluluk: Sorumluluk özellikleri yüksek olan kişiler, hedeflerine ulaşmak ve davranışları düzenleme, amaç peşinden sapmaları fark etme ve bunları düzeltme, amaca yönelik davranışların önündeki engelleri önleme veya etkin bir biçimde yönetmek gibi öz düzenleme becerilerine sahiptirler (Çoşgun, 2022). Temkinli davranma, yüksek öz denetim ve harekete geçmeden önce oldukça fazla düşünme sorumluluk boyutunun temel öne çıkan özelliklerindendir (Top, 2021).

2.5.4. Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde kişilik özellikleri ile ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.5.4.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Beş Faktör Kişilik Kuramı ile ilgili yurtiçinde yapılan çalışmalar incelendiğinde Sümer ve vd., (2005), Türkiye’de sürücü bireyler üzerinde yaptıkları çalışmalarında dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluğun riskli sürücü davranışlarını azaltıcı; nörotikliğin ise artırıcı etkisi olduğu görülmüştür.

Tatlılıoğlu (2014), Beş Faktör Kişilik Kuramı'na göre cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puanı, yaşam alanı, aile yapısı, gelir durumu ve anne-baba tutumlarının kişilik özelliklerine etkisini araştırmıştır. Elde edilen bulgulara göre cinsiyet değişkeni açısından dışadönüklük, açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puanlarında anlamlı farklar görülmüştür. Aile yapısı değişkenine göre dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutlarında geniş aile lehine anlamlı farklar bulunmuştur.

Nam ve Evin Akbay (2020), yaptıkları çalışmada yılmazlık, bilinçli farkındalık ve nevroitiklik (duygusal dengesizlik) kişilik özelliği değişkenlerinin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığını ortaya koymuşlardır.

2.5.4.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Beş Faktör Kişilik Kuramı ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde Patitsa vd., (2021), çalışmalarında açıklık ve sorumluluğun çevrimiçi öğrenme memnuniyetini pozitif; nörotikliğin ise negatif etkilediğini görülmüştür.

Sheikhi vd., (2023), COVID-19'dan kurtulan hastalarla yaptığı çalışmada, Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin travma sonrası büyümeyi anlamlı şekilde yordadığını bulmuştur. Travma sonrası büyümenin nörotiklik ile negatif; dışadönüklük, uyumluluk, açıklık ve sorumluluk ile pozitif ilişkisi olduğunu bulmuştur.

Crnkovic (2023), beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılığı artırarak yaşam doyumunu artırdığını ortaya koymuştur. Olsen vd., (2024), uzaktan çalışmada nörotiklik düzeyinin tükenmişliği artırdığı; sorumluluk ve uyumluluk düzeylerinin ise tükenmişliği azalttığı oraya koymuştur.

Yao vd., (2024) tarafından yapılan çalışmada, proaktif kişilik özelliğinin travma sonrası büyümeyi doğrudan değil, sosyal destek ve yaşamın anlamlandırılması yoluyla dolaylı olarak yordadığı görülmüştür.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde yapılan araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizine ait bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin aracı rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, değişkenler arasındaki mevcut ilişkileri belirlemek ve ilişkilerin yönünü ortaya koymak amacıyla kullanılır (Karasar, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma verileri Google Forms üzerinden çevrimiçi ortamda toplanıp analizi yapılmıştır. Çalışmaya katılımda gönüllülük esastır. Araştırmanın örneklemini kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan 301 kişi oluşturmaktadır. 18 yaş ve üzeri bireylerle çalışma yürütülmüştür. Yapılan uç değer analizi sonucunda, belirlenen uç değerler analizi dışında bırakılmıştır. Standart sapma ± 3 kriterine ve boxplota bakarak 8 katılımcının verisi aykırı değer olarak değerlendirilerek analizden çıkarılmış ve 293 kişilik örnekleme analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler tablolarda sunulmuştur.

Tablo 3.1’de katılımcıların cinsiyet dağılımına ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.1: Katılımcıların cinsiyet dağılımına ilişkin sayısal değerler

Cinsiyet	f	%
Kadın	220	75.1
Erkek	73	24.9
Toplam	293	100

Cinsiyet dağılımı incelendiğinde katılımcıların 220'sinin (%75,1) kadın ve %73'ünün (%24,9) ise erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2'de katılımcıların sosyoekonomik düzeylerinin dağılımına ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.2: Katılımcıların sosyoekonomik düzeylerinin dağılımına ilişkin sayısal değerler

Sosyoekonomik Düzey	f	%
Düşük	26	8,9
Orta	240	81,9
Yüksek	27	9,2
Toplam	293	100

Katılımcıların 26'sının (%8,9) düşük, 240'ının (%81,9) orta ve 27'sinin (%9,2) yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3'te katılımcıların öğrenim durumlarına ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.3: Katılımcıların öğrenim durumlarına ilişkin sayısal değerler

Öğrenim Durumu	f	%
İlköğretim	2	0,7
Lise	19	6,5
Önlisans	33	11,3
Lisans	162	55,3
Yüksek Lisans	72	24,6
Doktora	5	1,7
Toplam	293	100

Katılımcıların 2'sinin (%0,7) ilköğretim, 19'unun (%6,5) lise, 33'ünün (%11,3) önlisans, 162'sinin (%55,3) lisans, 72'sinin (%24,6) yüksek lisans ve 5'inin (%1,7) doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3.4'te katılımcıların travmaya maruz kalma durumuna ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.4: Katılımcıların travmaya maruz kalma durumuna ilişkin sayısal değerler

Travmaya Maruz Kalma Durumu	f	%
Hayır	186	63,5
Evet	107	36,5
Toplam	293	100

Katılımcıların 186'sının (%63,5) travmaya maruz kalmadığı, 107'sinin (%36,5) ise travmaya maruz kaldığı görülmektedir.

Tablo 3.5'te katılımcıların kardeş sayısına ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.5: Katılımcıların kardeş sayısına ilişkin sayısal değerler

Kardeş Sayısı	f	%
1	14	4,8
2	102	34,8
3	89	30,4
4	42	14,3
5 ve üzeri	46	15,7
Toplam	293	100

Katılımcıların kardeş sayıları incelendiğinde 14'ünün (%4,8) tek çocuk, 102'sinin (%34,8) 2 kardeş, 89'unun (%30,4) 3 kardeş, 42'sinin (%14,3) 4 kardeş ve 46'sının (%15,7) 5 kardeş ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6’da katılımcıların doğum sırasına ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.6: Katılımcıların doğum sırasına ilişkin sayısal veriler.

Doğum Sırası	f	%
En büyük	106	36,2
Ortanca	87	29,7
En küçük	87	29,7
Tek çocuk	13	4,4

Katılımcıların doğum sıralarına bakıldığında 106’sının (%36,2) en büyük, 87’sinin (%29,7) ortanca, 87’sinin (%29,7) en küçük ve 13’ünün (%4,4) tek çocuk olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7’de katılımcıların yaş dağılımına ilişkin sayısal veriler verilmiştir.

Tablo 3.7: Katılımcıların yaşlarına ilişkin sayısal veriler

Yaş	f	%
18-25	79	27
26-35	93	31,7
36-45	61	20,8
46-55	46	15,7
56-62	14	4,8
Toplam	293	100

Katılımcıların yaşlarına bakıldığında 79’unun (%27) 18-25, 93’ünün (31,7) 26-35, 61’inin (%20,8) 36-45, 46’sının (%15,7) ve 14’ünün (%4,8) 56-62 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri, Travma Sonrası Büyüme Ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Kullanılan veri toplama araçları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda katılımcılara demografik bilgileri sorulmuştur. Bu bilgiler yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, öğrenim düzeyleri ve gerçek doğum sırasına dair bilgilerdir ayrıca daha önce bir travma yaşayıp yaşamadıkları da sorulmuştur.

3.3.2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri

Campbell, White ve Stewart (1991) tarafından bireylerin psikolojik doğum sıralarını belirlemek için geliştirilen bu ölçeğe revize edilerek son hali verilmiştir. Yapı geçerliğinin test edilmesi için faktör analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda varyansın % 30.7'sini açıklayan dört faktör bulunmuştur. Güvenirlik çalışması kapsamında test-tekrar test yöntemi kullanılmış ve 31 kişiye beş hafta arayla envanter uygulaması yapılmıştır. Uygulama sonucunda envanterin alt ölçeklerine göre güvenirlik analizleri büyük çocuk alt ölçeği için .83, ortanca çocuk için .87, küçük çocuk için .82 ve tek çocuk için .70 bulunmuştur. Yapı geçerliği için yapılan çalışmada erkekler için varyansın %29'unu açıklayan dört faktör; kadınlar için ise varyansın %26'sını açıklayan dört faktör belirlenmiştir. Test-tekrar test güvenirliliği için envanterin üç ve sekiz hafta arayla uygulaması yapılmıştır. Öncelikle üç hafta sonunda elde edilen güvenirlik katsayıları .84 ile .94 arasında değişmiştir. Sekiz haftanın sonunda hesaplanan test- tekrar test güvenirlik katsayıları .81 ile .95 arasında bulunmuştur.

Envanterin Kalkan (2005) tarafından Türkçe uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Toplam madde korelasyonu sonucunda Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin .20'nin aşağısında çıkan maddeler elenmiştir. 46 madde olan orijinal envanter 42 maddeye düşürülmüştür. “Evet” veya “Hayır” şeklinde seçenekleri bulunan envanterin kadınlar ve erkekler için ayrı puanlama sistemi vardır. Kapsam geçerliği noktasında uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapı geçerliği faktör analizi yapılarak test edilmiş olup bunun sonucunda dört faktör elde edilmiştir. Bu faktörler Büyük Çocuk (Memnun Edici/Düzenleyici), Ortanca Çocuk (Dışlanmış/İhmal Edilmiş), Küçük Çocuk (Sevimli/İkna Edici), Tek Çocuk (Dikkatle Bakılan) olarak adlandırılmıştır. Faktörler kadınlar için varyansın %49.85'ini açıklamış, erkekler için ise varyansın %50.27'sini açıklamıştır. Test-tekrar test güvenirliliği erkekler için .77 ile .89 arasında değişirken, kadınlar için .78 ile .89 arasında bulunmuştur. İç tutarlık

güvenirliği erkekler için .65 ile .82 arasında değişim gösterirken; kadınlar için .74 ile .86 arasında bulunmuştur. Araştırma örnekleminde güvenirlik değerleri erkekler için .54 ile .77 arasında, kadınlar için .52 ile .79 arasında bulunmuştur.

3.3.3. Travma Sonrası Büyüme Ölçeği

Işıklı ve Dürü (2006) Türkçe uyarlaması yapılan Travma Sonrası Büyüme Ölçeği Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 21 maddeden ve 5 faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Puanlaması 0-5 arasında yapılmaktadır. Ölçek, 6'lı Likert tipindedir. Ölçekten alınabilecek en az puan 0, en çok puan ise 105'tir. Ölçeğin alt boyutları başkalarıyla ilişkiler, yeni olanaklar, kişisel güçlülük, manevi değişim ve yaşamı takdir etmedir. Ölçekten alınan puanlar ne kadar fazla ise travma sonrası büyüme de o kadar fazladır. Ölçeğin Türkçe formunun güvenirlik analizinde toplam iç tutarlık katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için yapılan güvenirlik analizinde ölçeğin iç tutarlık katsayıları başkalarıyla ilişkiler .74, yeni olanaklar .53, kişisel güçlülük .50, manevi değişim .56, yaşamı takdir etme .74 ve ölçeğin toplam iç tutarlık katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Katsayılara bakıldığında kabul edilebilir olduğu görülmektedir.

Beş Faktörlü Kişilik Envanteri Ölçeğin orijinali John, Donahue ve Kentle tarafından 1991 yılında geliştirilmiştir. Envanterde 44 madde bulunmakta ve 1=Hiç Katılmıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum şeklinde 5'li Likert tipindedir. Ölçeğin puanlanması 5 temel boyuttur. Bu 5 boyut; Deneyime Açıklık, Sorumluluk, Uyumluluk, Duygusal Tutarsızlık (Nörotisizm) ve Dışa Dönüklük şeklindedir. Karaman, Doğan ve Çoban tarafından 2010 yılında Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Envanterin toplam iç geçerliği .75 ile .86 arasında bulunmuştur ve kabul edilebilir düzeydedir.

3.3.4. Beş Faktörlü Kişilik Envanteri

Ölçeğin orijinali John, Donahue ve Kentle tarafından 1991 yılında geliştirilmiştir. Envanterde 44 madde bulunmakta ve 1=Hiç Katılmıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum şeklinde 5'li Likert tipindedir. Ölçeğin puanlanması 5 temel boyuttur. Bu 5 boyut; Deneyime Açıklık, Sorumluluk, Uyumluluk, Duygusal Tutarsızlık (Nörotisizm) ve Dışa Dönüklük şeklindedir. Karaman, Doğan ve Çoban tarafından 2010 yılında Türkçe

uyarlaması yapılmıştır. Envanterin toplam iç geçerliği .75 ile .86 arasında bulunmuştur ve kabul edilebilir düzeydedir

3.4. Veri Toplama

Veri toplama süreci öncesinde etik kurul onayı alınmış ardından ölçek sahiplerinden ölçek kullanım izni alınmıştır. Veriler Google Forms aracılığıyla çevrimiçi ortamda katılımcılara veri toplama araçlarını ulaştırmıştır. Ölçeklerin cevaplanma süresi ortalama 30 dakikadır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 27.0 programı ile analiz edilmiştir. Toplamda 301 veri toplanmıştır. Veri temizleme sürecinde eksik veri kontrolü yapılmış ve eksik veri olmadığı görülmüştür. Uç değer analizi kapsamında boxplot incelemeleriyle birlikte ± 3 standart sapma kriteriyle birlikte değerlendirilmiştir. Bu yöntemler kapsamında dağılımdan anlamlı şekilde ayrıştığı görülen 8 veri uç değer olarak kabul edilerek veri setinden çıkarılmıştır. Analizlere 293 kişilik veri üzerinden devam edilmiştir. Normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov testi ve Q-Q grafikleri ile test edilmiştir. Normal dağılan değişkenlerde ikili grup karşılaştırmaları için Bağımsız Örneklem T-Testi, üç ve daha fazla grup karşılaştırmaları için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA); normal dağılım göstermeyen değişkenlerde ise ikili grup karşılaştırmaları için Mann-Whitney U Testi, üç ve daha fazla grup karşılaştırmaları için Kruskal-Wallis H Testi uygulanmıştır. Kruskal Wallis H Testi sonucunda anlamlı fark saptanan değişkenler için, farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için ikili karşılaştırmalar Mann-Whitney U Testi kullanılarak yapılmıştır.

Betimsel istatistikler kapsamında ortalama, standart sapma, minimum-maksimum değerler ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için dağılıma uygun Sperman korelasyon analizleri uygulanmıştır. Travma sonrası büyümeyi yordayan değişkenleri incelemek için çoklu regresyon analizleri yapılmış ve VIF ile tolerans değerleri incelenerek çoklu bağlantı sorunu saptanmamıştır. Psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelemek için yapılan aracılık analizleri Hayes'in PROCESS Macro eklentisi (Model 4) ile yürütülmüş;

aracı etkilerin anlamlılığı 5000 örneklemlili bootstrap yöntemiyle test edilmiş ve %95 güven aralığında sıfır değerini içermeme kriteri esas alınmıştır. Kurulan tüm modellerin ilişkin değerlendirmeler bootstrap güven aralıkları ve etki büyüklükleri üzerinden yapılmıştır. Sonuçlar süreç modellerinin araştırmanın amaçlarıyla uyumlu olduğunu göstermektedir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular sunulmuş; ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Bulgular, araştırmanın amacı doğrultusunda sırayla tanımlayıcı istatistikler, normalliğin test edilmesi, değişkenlerin arasındaki ilişkiler, demografik değişkenlere göre yapılan karşılaştırmalar ve yapısal eşitlik analizi kapsamında ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, önceki araştırmaların bulguları ve kuramsal açıklamalarla değerlendirilmiştir. Böylece psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkilerin bütüncül şekilde anlaşılması amaçlanmıştır.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler, katılımcıların ölçeklerden elde ettiklerin puanların dağılımını ortaya koymak için aşağıda verilmiştir. Bu kapsamda her bir değişken için minimum, maksimum, aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (ss) değerleri verilmiştir. Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1: Ölçeklere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişken	N	min.	max.	$\bar{x}$	ss
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	293	0,50	8,50	5,872	1,755
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	293	0	8,50	2,162	2,319
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	293	0	6,50	2,907	1,333
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	293	0	7	2,692	2

Tablo 4.1: (devam ediyor)

Travma	293	2	105	68,836	19,198
Sonrası					
Büyüme					
İlişkilerde	293	0	25	13	5,89
Değişim					
Yaşam	293	0	30	20,757	6,242
Felsefesinde					
Değişim					
Kendilik	293	1	50	34,467	9,394
Algısında					
Değişim					
Dışadönüklük	293	8	38	26,211	5,643
Uyumluluk	293	15	45	32,901	5,221
Sorumluluk	293	15	45	33,825	5,971
Nevrotiklik	293	10	40	24.368	5,338
Deneyime	293	11	49	35.655	6,148
Açıklık					

Psikolojik Doğum Sırası Ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde, büyük çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutu puanlarının 0.50-8.50 arasında değiştiği, ortalamanın 5.872 ve standart sapmanın 1.755 olduğu; ortanca çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutu puanlarının 0-8.50 arasında değiştiği, ortalamanın 2.162 ve standart sapmanın 2.319 olduğu; küçük çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutu puanlarının 0-6.50 arasında değiştiği, ortalamanın 2.907 ve standart sapmanın 1.333 olduğu; tek çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutunda ise puanların 0-7 arasında değiştiği, ortalamanın 2.692 ve standart sapmanın 2 olduğu belirlenmiştir.

Travma Sonrası Büyüme Ölçeği toplam puanları 2-105 arasında değişmiş, ortalama 68.836 ve standart sapma 19.198 olarak saptanmıştır. Alt boyutlar incelendiğinde; ilişkilerde değişim puanlarının 0-25 aralığında değiştiği, ortalamanın 13 ve standart sapmanın 5.89; yaşam felsefesinde değişim puanlarının 0-30 aralığında değiştiği, ortalamanın 20.757 ve

standart sapmanın 6.242; kendilik algısında değişim puanlarının 1-50 aralığında olduğu ortalamanın 34.467 ve standart sapmanın 9.394 olduğu görülmektedir.

Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin alt boyutları incelendiğinde, dışadönüklük puanlarının 8–38 arasında değiştiği, ortalamanın 26.211 ve standart sapmanın 5.643; uyumluluk puanlarının 15–45 arasında değiştiği, ortalamanın 32.901 ve standart sapmanın 5.221; sorumluluk puanlarının 15–45 aralığında yer aldığı, ortalamanın 33.825 ve standart sapmanın = 5.971; nevrotiklik puanlarının 10–40 aralığında, ortalamanın 24.368 ve standart sapmanın 5.338; deneyime açıklık puanlarının 11–49 aralığında ortalamanın 35.655 ve standart sapmanın 6.148 olduğu görülmektedir.

4.2. Kolmogorov–Smirnov Normallik Testi Sonuçları

Araştırmada kullanılan psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri değişkenlerinin normalliği Kolmogorov–Smirnov Testi ile değerlendirilmiştir. Bulgular Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2: Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları

Değişken	D	p
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	,098	,000
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	,182	,000
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	,095	,000
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	,117	,000
Travma Sonrası Büyüme	,047	,200
İlişkilerde Değişim	,088	,000
Yaşam Felsefesinde Değişim	,128	,000

Tablo 4.2: (devam ediyor)

Kendilik Algısında	,070	,002
Değişim		
Dışadönüklük	,058	,017
Uyumluluk	,065	,005
Sorumluluk	,077	,000
Nevrotiklik	,060	,013
Deneyime Açıklık	,060	,012

*p<0.05

Kolmogorov–Smirnov testi sonuçlarına göre, büyük çocuk psikolojik doğum sırası ($p = .000$, $p < .05$), ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ($p = .000$, $p < .05$), küçük çocuk psikolojik doğum sırası ($p = .000$, $p < .05$) ve tek çocuk psikolojik doğum sırası ($p = .000$, $p < .05$) değişkenlerinin dağılımı normal değildir. Benzer şekilde, ilişkilerde değişim ($p = .000$, $p < .05$), yaşam felsefesinde değişim ($p = .000$, $p < .05$), kendilik algısında değişim ($p = .002$, $p < .05$), dışadönüklük ($p = .017$, $p < .05$), uyumluluk ($p = .005$, $p < .05$), sorumluluk ($p = .000$, $p < .05$), nevroitiklik ($p = .013$, $p < .05$) ve deneyime açıklık ($p = .012$, $p < .05$) değişkenlerinin de normal dağılımdan anlamlı düzeyde saptığı görülmektedir. Buna karşın, travma sonrası büyüme toplam puanı normal dağılıma uygun bulunmuştur ($p = .200$, $p > .05$).

4.3. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Analizi ve Tartışma

Bu bölümde araştırmada yer alan psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler Spearman-rho korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Normallik analizleri sonucunda değişkenlerin büyük çoğunluğunun normal dağılım varsayımını karşılamaması nedeniyle parametrik korelasyon analizleri yerine non-parametrik yöntem tercih edilmiştir. Bu kapsamda değişkenler arasındaki ilişki yönü ve düzeyi belirlenmiş; elde edilen bulgular, alan yazındaki önceki araştırmalarla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Korelasyon analizleri, yapısal eşitlik modeli analizlerine geçmeden önce değişkenler arasındaki temel örüntünün anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Tablo 4.3'te korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.3: Korelasyon analizi sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (1)	r	1												
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (2)	p		1											
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (3)	r	,017		1										
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (4)	p	,771			1									
Travma Sonrası Büyüme Toplam (5)	r	,035	-,337**			1								
Kendilik Algısında Değişim (6)	p	,550	,000				1							
Yaşam Felsefesinde Değişim (7)	r	,051	,525**	-,053				1						
İlişkilerde Değişim (8)	p	,381	,000	,366					1					
Dışadönüklük (9)	r	,095	,030	,087	,027					1				
Uyumluluk (10)	p	,104	,607	,136	,646						1			
Sorumluluk (11)	r	,089	,006	,101	,017	,933**						1		
Nevrotiklik (12)	p	,130	,922	,083	,778	,000							1	
Deneyime Açıklık (13)	r	,107	,098	,063	,076	,853**	,747**							1
	p	,068	,094	,279	,193	,000	,000							
	r	,049	,041	,047	,033	,814**	,642**	,546**						
	p	,401	,483	,423	,578	,000	,000	,000						
	r	,132*	-,117*	,056	-,086	,181**	,138*	,183**	,151**					
	p	,024	,046	,339	,143	,002	,018	,002	,010	1				
	r	,122*	-,210**	-,030	-,133*	,185**	,172**	,098	,149*	,232**				
	p	,038	,000	,610	,023	,001	,003	,095	,011	,000	1			
	r	,346**	-,179**	-,015	-,226**	,095	,143*	,145*	-,094	,263**	,431**			
	p	,000	,002	,802	,000	,105	,014	,013	,109	,000	,000	1		
	r	,019	,143*	,008	,210**	-,006	,040	,007	-,045	-,198**	-,306**	-,299**		
	p	,742	,014	,887	,000	,919	,490	,903	,441	,001	,000	,000	1	
	r	,035	-,023	,129*	,043	,316**	,324**	,344*	,134*	,280**	,211**	,248**	,000	1
	p	,552	,699	,028	,464	,000	,000	,000	,022	,000	,000	,000	,997	

* *p<0,01 *p<0,05

Psikolojik doğum sırası alt boyutları ile kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme değişkenleri arasındaki ilişkilere bakıldığında, büyük çocuk puanı ile dışadönüklük ($r = .132$, $p < .05$), uyumluluk ($r = .122$, $p < .05$) ve sorumluluk ($r = .346$, $p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bu bulgu, büyük çocukların genellikle daha sosyal, işbirlikçi ve sorumluluk sahibi bireyler olduklarını göstermektedir. Ortanca çocuk puanı ile uyumluluk ($r = -.210$, $p < .01$), sorumluluk ($r = -.179$, $p < .01$) ve nevroitiklik ($r = .143$, $p < .05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur; bu durum, ortanca çocukların uyum ve sorumluluk yönünden daha düşük, duygusal dalgalanmalara ise daha açık olabileceğini göstermektedir. Küçük çocuk puanı, deneyime açıklık ($r = .129$, $p < .05$) ile pozitif ilişkilidir; bu da küçük çocukların daha meraklı ve yeni deneyimlere açık olma eğilimini yansıtmaktadır. Tek çocuk puanı ise kişilik özelliklerinden nevroitiklik ($r = .210$, $p < .01$) ile pozitif, sorumluluk ($r = -.226$, $p < .01$) ile negatif ilişki göstermektedir; bu da tek çocukların duygusal olarak daha hassas, ancak planlı davranışlarda daha düşük eğilimli olabileceğini düşündürmektedir.

Travma sonrası büyüme toplam puanı ile dışadönüklük ($r = .181$, $p < .01$), uyumluluk ($r = .185$, $p < .01$), sorumluluk ($r = .095$, $p > .05$) ve deneyime açıklık ($r = .316$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Travma sonrası büyümenin alt boyutları incelendiğinde; kendilik algısında değişim ile dışadönüklük ($r = .138$, $p < .05$), uyumluluk ($r = .172$, $p < .01$), sorumluluk ($r = .143$, $p < .05$) ve deneyime açıklık ($r = .324$, $p < .01$) arasında anlamlı pozitif ilişkiler görülmüştür. İlişkilerde değişim alt boyutu da benzer şekilde dışadönüklük ($r = .151$, $p < .01$), uyumluluk ($r = .149$, $p < .05$), sorumluluk ($r = .263$, $p < .01$) ve deneyime açıklık ($r = .134$, $p < .05$) ile anlamlı ilişkilidir. Bu bulgular, travmatik yaşantı sonrasında bireylerin kişilik özellikleriyle uyumlu biçimde olumlu yönde dönüşüm gösterebildiklerini ve özellikle dışadönük, uyumlu ve açık bireylerin travma sonrası gelişime daha yatkın olduklarını göstermektedir.

Kişilik özellikleri alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, dışadönüklük ile uyumluluk ($r = .232$, $p < .01$), sorumluluk ($r = .431$, $p < .01$) ve deneyime açıklık ($r = .280$, $p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Nevrotiklik ise diğer tüm kişilik özellikleriyle negatif yönde ilişkilidir; en güçlü negatif ilişki sorumluluk ($r = -.299$, $p < .01$) ile görülmektedir. Bu bulgular, kişilik özellikleri arasında beş faktör modelinin öngördüğü yönelimlerle uyumlu sonuçlar vermektedir. Dışadönük, sorumlu ve deneyime

açık bireylerin genellikle travma sonrası büyüme düzeylerinin daha yüksek olması, psikolojik dayanıklılıkla da ilişkilendirilebilir.

Elde edilen bulgulara bakıldığında, psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkilerin literatürde daha önceki araştırmalarla paralel olduğu görülmektedir. Adler (1931)'e göre büyük çocukların daha sorumlu ve dışadönük kişilerdir. Büyük çocuklar çoğunlukları liderlik eğilimleri, sorumluluk bilinci ve yetişkine benzer davranış örüntüleriyle bilinir. Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında büyük çocuk psikolojik doğum sırası puanının uyumluluk ve dışadönüklükle ilişkili bulunması, sosyal ortamlarda daha fazla rol aldıklarını göstermektedir.

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasında görülen düşük sorumluluk ve uyumluluk düzeyleri, literatürde “araya sıkışmış çocuk” profiliyle paralellik göstermektedir (Sulloway, 1996). Bu çocuklarda duygusal değişimler daha çok görülmekte olup nevrotiklikle pozitif ilişkinin anlamlı bulunmasıyla desteklenmektedir.

Tek çocuk psikolojik doğum sırasının sorumluluk düzeyinin düşük, nevrotiklik düzeylerinin yüksek bulunması da önceki çalışmalardaki tek çocukların daha koruyucu ebeveyn tutumlarına maruz kalmaları sebebiyle daha hassas ve duygusal olabilirler görüşüyle paralellik göstermektedir (Falbo ve Polit, 1986).

Travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilere bakıldığında; dışadönüklük, uyumluluk ve deneyime açıklığın travma sonrası büyümenin özellikle kendilik algısı ve ilişkilerdeki değişim boyutlarıyla anlamlı ilişkiler göstermesi, kişilik özelliklerinin travma sonrası anlamlandırma sürecinde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Tedeschi ve Calhoun (2004)'un travma sonrası büyüme modeline bakıldığında, deneyime açıklık alt boyutunun ve sosyal destek arayışının travma sonrası büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, deneyime açıklık ve travma sonrası büyüme arasındaki güçlü ilişkileri ortaya koyması sebebiyle kuramsal yaklaşımı desteklemektedir.

Nevrotiklikle travma sonrası arasındaki ilişkilerin anlamlı bulunmaması ve genel olarak zayıf olması ise, nevrotik bireylerin stres faktörlerine daha tepkisel yaklaşımlarının, büyüme

yerine olumsuz duygulanımı artırabileceğini düşündüren daha önceki çalışmalarla uyum göstermektedir (Zoellner ve Maercker, 2006).

4.3.1. Eta-kare (η^2) Değeri ve Tartışma

Gerçek doğum sırası kategorik bir değişken, psikolojik doğum sırası ise sürekli bir değişken olduğundan iki değişken arasındaki ilişki Eta (η) katsayısı ile incelenmiştir. Tablo 4.4'te Eta-kare (η^2) değerleri verilmiştir.

Tablo 4.4: Eta-kare (η^2) değerleri

Değişken	F(3, 289)	p	Partial η^2
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	890	0	85
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	57	635	6
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	221	87	22
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	27	849	3

Gerçek doğum sırası kategorik bir değişken, psikolojik doğum sırası ise sürekli bir değişken olduğundan iki değişken arasındaki ilişki Eta (η) katsayısı ile incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre yalnızca PDSB (Psikolojik Büyük Çocuk) alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür ($F(3,289)= 8.896$, $p=.000$, Partial $\eta^2=.085$). Bu değer Cohen'in (1988) sınıflamasına göre orta düzey etki büyüklüğüne karşılık gelmektedir. Bu bulgu, bireylerin kendilerini "psikolojik olarak büyük çocuk" hissetmelerinin büyük ölçüde gerçek doğum sırası ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Diğer üç alt boyut (ortanca çocuk psikolojik doğum sırası, küçük çocuk psikolojik doğum sırası, tek çocuk psikolojik doğum sırası) için anlamlı farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$) ve etki büyüklükleri çok düşüktür ($\eta^2=.003-.022$). Bu durum, gerçek doğum sırası değiştiğinde psikolojik doğum sırasının otomatik olarak değişmediğini, yani bireyin kendisini aile içindeki konumuna ilişkin algısının daha çok öznel ve algısal bir yapı olduğunu

göstermektedir. Bu sonuç Adlerci yaklaşımın “psikolojik konum” vurgusuyla tutarlıdır (Adler, 1931). Eckstein vd., (2010) da psikolojik doğum sırası ile gerçek doğum sırası arasındaki ilişkinin her zaman örtüşmediğini, bireyin aile içindeki duygusal konumlanmasının daha belirleyici olduğunu ifade etmiştir.

4.4. Değişkenlerin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Bu bölümde psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme değişkenlerinin çeşitli demografik değişkenlere göre nasıl farklılık gösterdiği incelenmiştir.

4.4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme değişkenlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Psikolojik doğum sırası alt boyutlarının cinsiyet formlarının farklı olması nedeniyle, ham puanlar yerine Z puanları kullanılmıştır. Normal dağılmayan değişkenlerde Mann–Whitney U Testi, travma sonrası büyüme puanlarının normal dağılım göstermesi sebebiyle Bağımsız Örneklem T-Testi kullanılmıştır.

Psikolojik doğum sırası alt boyutlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları Tablo 4.5’te verilmiştir.

Tablo 4.5: Psikolojik doğum sırası alt boyutlarının cinsiyete göre incelenmesi (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	U	Z	p
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	7692	–.540	.589
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	7658	–.596	.551
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	8027	–.005	.996
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	7763	–.426	.670

*p < .05

Tablo 4.5 incelendiğinde büyük, ortanca, küçük ve tek çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutlarının hiçbirinde cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > .05$).

Elde edilen bu sonuç, psikolojik doğum sırasının temel olarak bireyin aile içindeki konumuna ilişkin algılarına dayandığını ve biyolojik cinsiyetten doğrudan etkilenmediğini vurgulayan Adlerci kuramsal çerçeve ile uyumludur. Adler (1931), psikolojik doğum sırasının bireyin yaşantıları ve aile içi deneyimleri doğrultusunda şekillendiğini, bu nedenle aynı doğum sırasına sahip iki kişinin bile farklı kişilik özellikleri geliştirebileceğini belirtmektedir. Literatürdeki araştırmalar da psikolojik doğum sırası algısının cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Stewart ve Campbell (1998), cinsiyetin psikolojik doğum sırası algısı üzerinde belirleyici olmadığını, bireyin aile içindeki rolünü daha çok ebeveyn tutumları, kardeş etkileşimleri ve aile dinamiklerinin şekillendirdiğini ifade etmektedir.

Hoffman (1991) da benzer biçimde, cinsiyetin kardeşler arası roller üzerinde dolaylı etkileri bulunsa da bireyin kendisini "büyük", "ortanca", "küçük" ya da "tek çocuk" olarak algılama biçiminin esas olarak ilişkisel deneyimlerden beslendiğini vurgulamaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmalar da bu bulguları destekler niteliktedir. Kaya ve Arslan (2016), psikolojik doğum sırası puanlarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini, algının daha çok aile yapısı ve kültürel beklentilerle ilişkili olduğunu bildirmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanızda cinsiyete göre anlamlı farklılık elde edilmemiş olması, psikolojik doğum sırasının bireyin öznel algılarına dayalı bir yapı olduğunu ve cinsiyetten ziyade aile içi ilişkiler, kardeş konumu deneyimleri ve ebeveyn tutumları gibi faktörlerle şekillendiğini göstermesi açısından literatürle tutarlıdır.

Psikolojik doğum sırasına ilişkin bulguların ardından, travma sonrası büyüme ve kişilik özelliklerinin cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6: Travma sonrası büyüme ve kişilik özelliklerinin cinsiyete göre karşılaştırılması (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	Kadın (N=220) Sıra	Erkek (N=73) Sıra	U	p
	Ort.	Ort.		
Travma Sonrası Büyüme	150,11	137,63	7346	,275

Tablo 4.6: (devam ediyor)

İlişkilerde Değişim	147,60	145,19	7898 ,833
Yaşam Felsefesinde Değişim	149,35	139,90	7512 ,408
Kendilik Algısında Değişim	151,24	134,23	7097,5 ,137
Dışadönüklük	148,65	142,03	7667 ,563
Uyumluluk	157,04	116,74	5821 ,000*
Sorumluluk	152,57	130,21	6804,5 ,050*
Nevrotiklik	153,08	128,68	6692,5 ,033*
Deneyime Açıklık	150	137,96	7370 ,292

*p < .05

Kişilik özellikleri alt boyutlarına bakıldığında uyumluluk ($p = .000$), sorumluluk ($p = .050$) ve nevroitiklik ($p = .033$) puanlarında cinsiyete göre anlamlı fark olduğu görülmektedir. Kadınların üç boyutta da erkeklere göre sıra ortalamaları daha yüksektir. Diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > .05$). Literatür incelendiğinde bu sonucun kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaştığını ortaya koyan çalışmalarla uyumludur. Kadınların uyumluluk ve sorumluluk puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu Costa ve McCrae'nin (2001) çalışmasında görülmüş; benzer biçimde Schmitt vd. (2008)'de farklı kültürlerde kadınların bu kişilik özelliklerinde yüksek düzeyler gösterdiğini ortaya koymuştur. Nevrotiklik boyutuna bakıldığında, kadınların erkeklerden daha yüksek puan alması önceki çalışmalarla uyumludur. Feingold (1994) ile Weisberg vd. (2011), kadınların duygusal hassasiyet, strese karşı tepkileri ve kaygı eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Sonuç olarak, araştırmanın bulguları kişilik özelliklerine ilişkin cinsiyet farklılıklarını ortaya koyan literatürle uyumludur.

Son olarak, travma sonrası büyüme puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Örneklem T-Testi sonuçları Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Tablo 4.7: Cinsiyete göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması

Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss.	t	Sd	p
----------	---	-----------	-----	---	----	---

Tablo 4.7: (devam ediyor)						
Kadın	220	69,40	19,70	0,879	291	,380
Erkek	73	67,12	17,60			

*p < .05

Tablo incelendiğinde travma sonrası büyüme toplam puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi sonucuna göre kadın ($\bar{x}$ =69,40, SS =19,70) ve erkek ($\bar{x}$ =67,12, SS =17,60) katılımcıların travma sonrası büyüme puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(291)=,879$, $p>.05$). Bu bulgu, cinsiyetin travma sonrası büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Literatürde de travma sonrası büyümenin cinsiyete göre tutarlı biçimde farklılaşmadığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Tedeschi ve Calhoun (2004), travma sonrası büyümenin daha çok bireyin travmayı anlamlandırma süreci, bilişsel yeniden değerlendirme kapasitesi ve sosyal destek algısıyla ilişkili olduğunu; cinsiyetin ise bu süreçte temel belirleyici bir rol oynamadığını belirtmiştir.

4.4.2 .Yaş Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Katılımcıların yaş gruplarına göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H Testi yapılarak ve tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8: Yaş değişkenine göre psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis H Testi)

Değişken	χ^2	sd	p	18–25 (n=79)	26–35 (n=93)	36–45 (n=61)	46–55 (n=46)	56–62 (n=14)
Büyük Çocuk								
Psikolojik Doğum Sırası	0,712	4	,950	153,20	146,65	144,83	141,00	147,50
Ortanca Çocuk								
Psikolojik Doğum Sırası	8,074	4	,089	157,16	154,81	128,49	150,18	108,00

Tablo 4.8: (devam ediyor)

Küçük Çocuk								
Psikolojik Doğum Sırası	15,831	4 ,003*	170,20	152,12	141,70	112,90	117,18	
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	6,159	4 ,188	155,44	156,58	133,77	145,21	110,25	
İlişkilerde Değişim	2,091	4 ,718	138,70	152,60	150,29	140,43	163,89	
Yaşam Felsefesinde Değişim	1,879	4 ,758	151,59	137,86	153,03	151,78	139,79	
Kendilik Algısında Değişim	3,604	4 ,769	157,74	141,86	142,26	145,57	145,89	
Dışadönüklük	14,291	4 ,006*	140,64	146,28	157,47	136,90	175,25	
Uyumluluk	9,535	4 ,049*	125,13	147,94	156,74	150,14	211,43	
Sorumluluk	16,687	4 ,002*	142,68	129,03	164,39	158,85	176,07	
Nevrotiklik	4,554	4 ,336	155,32	159,38	128,29	154,84	73,61	
Deneyime Açıklık	4,554	4 ,336	161,48	144,76	145,72	128,72	147,79	

*p < .05

Tabloya bakıldığında, psikolojik doğum sırasının büyük, ortanca ve tek çocuk alt boyutlarının yaşa göre değişmediğini, ancak küçük çocuk alt boyutunda anlamlı fark bulunduğunu göstermiştir. Bu bulgu, küçük çocuk rolünün yaş ilerledikçe daha az algılanabileceği, yetişkinlik dönemine geçişle beraber kardeşler arası rollerin yeniden tanımlanabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Travma sonrası büyümenin yaşa göre farklılaşmaması, literatürde travma sonrası büyümenin yaşa duyarlı olmaktan ziyade bireyin travmayı işleme biçimi, bilişsel yeniden değerlendirme kapasitesi ve sosyal destek süreçleriyle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalarla uyumludur (Tedeschi ve Calhoun, 2004; Park, 2010).

Kişilik boyutlarına bakıldığında uyumluluk ($\chi^2 = 14.291$, $p < .01$), sorumluluk ($\chi^2 = 9.535$, $p < .05$) ve nevroitikliğin ($\chi^2 = 16.687$, $p < .01$) yaşa göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Kruskal-Wallis Testi sonucunda anlamlı fark bulunan değişkenlerde farkın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla Mann-Whitney U Testi uygulanmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9: Yaş grupları arasındaki anlamlı farklılıklar (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	Grup Karşılaştırması	U	Z	p	Yüksek Mean Rank
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	(18-25) – (36-45)	1927,50	-2,036	,042*	(18–25)
	(18-25) – (46-55)	1107,50	-3,648	,000*	(18–25)
	(18-25) – (56-65)	354,50	-2,143	,032*	(18–25)
Uyumluluk	(26-35) – (46-55)	1586,00	-2,487	,013*	(26–35)
	(18-25) – (36-45)	1891,50	-2,181	,029*	(36–45)
	(18-25) – (56-65)	239,50	-3,375	,001*	(56–65)
	(26-35) – (56-65)	369,50	-2,606	,009*	(56–65)
	(36-45) – (56-65)	252,00	-2,385	,017*	(56–65)
	(46-55) – (56-65)	190,00	-2,313	,021*	(56–65)
Sorumluluk	(26-35) – (36-45)	2148,50	-2,546	,011*	(36–45)
	(26-35) – (46-55)	1690,50	-2,011	,044*	(46–55)
Nevrotiklik	(18-25) – (36-45)	1911,50	-2,099	,036*	(18–25)
	(26-35) – (36-45)	2287,50	-2,032	,042*	(26–35)
	(26-35) – (56-65)	292,00	-3,323	,001*	(26–35)
	(36-45) – (56-65)	243,00	-2,508	,012*	(36–45)
	(46-55) – (56-65)	137,00	-3,243	,001*	(46–55)

* $p < .05$

Tablo incelendiğinde, Post-hoc Mann-Whitney U analizleri, küçük çocuk psikolojik doğum sırası puanlarının genç yaş gruplarında daha yüksek olduğunu göstermiştir. Özellikle 18–25 yaş grubunun, 36–45, 46–55 ve 56–65 yaş gruplarına göre anlamlı ölçüde daha yüksek küçük çocuk psikolojik doğum sırası ortalamlarına sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç, genç bireylerin kendilerini “küçük çocuk” özellikleriyle daha fazla özdeşleştirebildiğini göstermektedir.

Uyumluluk puanlarında ise 56–65 yaş grubu neredeyse tüm yaş gruplarına göre anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, yaş ilerledikçe bireylerin kişilerarası ilişkilerde daha uyumlu, kabullenici ve uzlaşmacı eğilimler gösterdiğini düşündürmektedir.

Sorumluluk alt boyutuna bakıldığında 36–45 ve 46–55 yaş gruplarının, özellikle 26–35 yaş grubuna göre daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Bu bulgu, orta yetişkinlik dönemindeki bireylerin sorumluluk bilincinin arttığını göstermektedir.

Nevrotiklik boyutunda ise 56–65 yaş grubu en düşük, genç yaş grupları ise en yüksek puanlara sahiptir. Bulgular, 18–25 ve 26–35 yaş gruplarının, diğer yaş gruplarına göre daha yüksek duygusal değişim, kaygı ve stres duyarlılığı bildirdiğini göstermektedir.

Çalışma bulguları, kişilik özelliklerinin yaşla birlikte değişim gösterebildiğini ve özellikle kişilik özelliklerinin yaşa duyarlı olduğunu göstermektedir. Küçük çocuk psikolojik doğum sırası puanlarının genç bireylerde daha yüksek olması, genç yetişkinlik döneminin bağımlılık, korunma ihtiyacı ve aile içi destek arayışı gibi özelliklerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Uyumluluk puanlarının özellikle 56–65 yaş aralığında belirgin yükselmesi, literatürde yaş ilerledikçe kişilerarası çatışmalardan kaçınma, sakinlik ve dinginlik gibi eğilimlerin arttığını bildiren çalışmalarla tutarlıdır (McCrae ve Costa, 2003).

Nevrotiklik puanlarının genç yetişkinlerde daha yüksek bulunması, stresle baş etme becerilerinin yaşla birlikte artış gösterdiğini ve duygu düzenleme süreçlerinin zaman içinde güçlendiğini gösteren çalışmalarla uyumludur (Soto vd., 2011). Orta yaş gruplarının sorumluluk puanlarının diğer gruplara kıyasla yüksek olması ise kariyer, aile ve bakım verme rollerinin bu dönemde yoğunlaşmasıyla açıklanabilir.

Travma Sonrası Büyüme toplam puanının yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmış ve Tablo 4.10'da sunulmuştur.

Tablo 4.10: Yaşa göre travma sonrası büyüme puanının karşılaştırılması (ANOVA)

Kaynak	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	500,311	4	125,078	0,336	,853
Gruplar İçi	107129,826	288	371,979		
Toplam	107630,137	292			

*p < .05.

Analiz öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmiştir. Varyansların gruplar arasında eşit olmadığı görülmektedir (Levene = 4.33, p = .002). Buna rağmen ANOVA sonuçları, yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir, (F(4, 288) = 0.336, p = .853). Bu sonuca göre, travma sonrası büyüme düzeyleri yaş grupları arasında benzerlik göstermektedir.

Yaş grupları arasında travma sonrası büyüme puanlarının anlamlı farklılık göstermemesi, travma sonrası büyümenin yaş faktöründen daha çok bireyin travmayı işleme tarzı, bilişsel yeniden değerlendirme yeteneği, travmanın şiddeti ve sosyal destek kaynaklarıyla daha güçlü ilişkili olduğunu vurgulayan literatürle uyum göstermektedir (Calhoun ve Tedeschi, 2006; Taku vd., 2008). Bu bulgu, yaşın tek başına travma sonrası büyüme süreçlerinde belirleyici bir değişken olmadığını ve travma sonrası büyümenin daha çok kişisel psikolojik süreçlerle ilgili olduğunu göstermektedir.

4.4.3. Sosyo-ekonomik Durum Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Sosyoekonomik durum değişkenine göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemek için non-parametrik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılamaması nedeniyle, üç sosyoekonomik düzey grubu da Kruskal-Wallis H Testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analizin sonucu Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.11: Sosyoekonomik duruma göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis H Testi)

Değişken	χ^2	sd	p	Düşük Sıra Ortalaması	Orta Sıra Ortalaması	Yüksek Sıra Ortalaması
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	5,053	2	,080	149,13	150,68	112,26
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	5,060	2	,080	180,35	145,00	132,70
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	10,591	2	,005*	123,19	144,33	193,70
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	0,760	2	,684	159,29	146,49	139,74
İlişkilerde Değişim	1,141	2	,565	130,13	148,50	149,94
Yaşam Felsefesindeki Değişim	0,641	2	,726	159,67	145,72	146,17
Kendilik Algısındaki Değişim	0,639	2	,726	147,90	148,30	134,59
Dışadönüklük	3,591	2	,166	134,96	145,16	174,96
Uyumluluk	7,919	2	,019*	116,94	153,53	117,87
Sorumluluk	1,809	2	,405	126,87	148,20	155,74
Nevrotiklik	0,223	2	,895	152,08	145,90	151,85
Deneyime Açıklık	1,651	2	,438	166,79	145,60	140,43

*p < .05

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere, sosyoekonomik düzey değişkenine göre yapılan Kruskal-Wallis H Testi sonucuna göre küçük çocuk psikolojik doğum sırası ve uyumluluk değişkenlerinde anlamlı farklar bulunmuştur ($p < .05$). Diğer değişkenlerde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Küçük çocuk alt boyutunda yüksek sosyoekonomik düzey grubunun sıra ortalamasının (MR=193.70) diğer gruplardan belirgin şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Uyumluluk değişkeninde ise orta sosyoekonomik düzey grubunun sıra ortalamasının (MR=153.53), düşük ve yüksek gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar, sosyoekonomik düzeyin hem psikolojik doğum sırası

algıları hem de kişilik özellikleri üzerinde belirleyici bir rolü olabileceğini göstermektedir. Küçük çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutunda yüksek sosyoekonomik düzeydeki bireylerin daha yüksek puan almış olması, bu grubun aile içerisinde daha fazla ilgi, destek ve kaynak görebilmesiyle ilişkili olabilir. Bu doğrultuda sosyoekonomik kaynakların aile içi rollerin dağılımını etkilediği ve çocukların psikolojik doğum sıralarını değiştirebildiği çeşitli araştırmalarda görülmektedir (Eckstein vd., 2010). Uyumluluk boyutunda orta sosyoekonomik düzeydeki bireylerin daha yüksek puan alması ise, orta gelir gruplarında kişilerarası ilişkilerde uyum ve işbirliğini destekleyen daha dengeli sosyal çevre ve aile dinamiklerinin bulunmasıyla açıklanabilir. Nitekim bazı araştırmalar, orta sosyoekonomik düzeydeki bireylerin kişilerarası uyum ve empati seviyelerinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olabildiğini göstermektedir (Sümer ve Sümer, 2005). Genel olarak bakıldığında bu bulgular, sosyoekonomik düzeylerin bireyin hem sosyal yönelimli kişilik özelliklerini hem de psikolojik doğum sıralarını biçimlendirebileceğini göstermekte ve mevcut literatürle uyumlu bir görünüm ortaya koymaktadır.

Kruskal-Wallis H Testi sonucunda sosyoekonomik durum değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenen değişkenlerde, bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu kapsamda, anlamlı bulunan değişkenler için Mann Whitney U Testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12: Sosyoekonomik duruma göre anlamlı farklılık gösteren değişkenlere ilişkin sonuçlar (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	Grup Karşılaştırması	U	Z	p	Yüksek Sıra Ortalaması
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	Düşük – Yüksek	160,500	-3,437	,001*	Yüksek
	Orta – Yüksek	2169,500	-2,827	,005*	Yüksek
Uyumluluk	Düşük – Orta	2352,500	-2,063	,039*	Orta
	Orta – Yüksek	2439,500	-2,108	,035*	Orta

*p < .05

Tablo 4.12'ye göre, küçük çocuk psikolojik doğum sırası değişkeninde düşük–yüksek ($p=.001$) ve orta–yüksek ($p=.005$) sosyoekonomik düzey grupları arasında anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. Yüksek sosyoekonomik düzey grubunun sıra ortalamasının diğer iki gruba göre anlamlı biçimde yüksek olması, bu grubun aile içi küçük çocuk psikolojik doğum sırasını daha belirgin biçimde algıladığını ortaya koymaktadır.

Uyumluluk değişkeninde ise düşük–orta ($p=.039$) ve orta–yüksek ($p=.035$) sosyoekonomik düzey grupları arasında anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Orta sosyoekonomik düzey grubunun her iki karşılaştırmada da daha yüksek sıra ortalamasına sahip olması, bu grubun sosyal ilişkilerde daha uyumlu, empatik ve işbirlikçi özellikler sergileme yöneliminde olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, sosyoekonomik düzeyin kişilik özellikleri ve aile içi rol algıları üzerindeki etkilerini destekleyen literatürle (Caspi vd., 2005; Roberts vd., 2017) tutarlıdır. Sosyoekonomik düzeyin, bireyin gelişimsel bağlamı ve sosyal öğrenme süreçleriyle kişilik özelliklerini dolaylı biçimde şekillendirebildiğini düşündürmektedir.

Travma sonrası büyüme toplam puanlarının normal dağılım varsayımını karşılaması nedeniyle, sosyoekonomik düzey grupları arasındaki farkın incelenmesinde parametrik testlerden biri olan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.13'de sunulmuştur.

Tablo 4.13: Sosyoekonomik duruma göre travma sonrası büyüme puanlarının karşılaştırılması (ANOVA)

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	133,393	2	66,697	0,180	0,835
Gruplar İçi	107,496,743	290	370,678		
Toplam	107,630,137	292			

* $p < .05$

Tablo 4.13 incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($F(2,290)=0.180$, $p=.835$).

Bu bulgu, bireylerin travmatik yaşantılardan sonra gösterdikleri büyümenin, sosyoekonomik düzeyden bağımsız olarak gelişebileceğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bireylerin sosyoekonomik statüleri farklı olsa da travmatik deneyimlerden güçlenerek çıkma düzeylerinin benzer olduğu görülmektedir.

Literatürde de benzer şekilde, travma sonrası büyümenin sosyoekonomik düzeyle doğrudan ilişkili olmadığını gösteren araştırmalar olduğu görülmektedir. Örneğin, Tedeschi ve Calhoun (2004) ile Linley ve Joseph (2004), travma sonrası büyümenin gelir düzeyi veya eğitim gibi demografik değişkenlerden ziyade, kişinin olayları anlamlandırma tarzı, baş etme yöntemleri ve sosyal destek algısı ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

4.4.4. Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Öğrenim durumu değişkenine göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemek için non-parametrik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılamaması nedeniyle, öğrenim düzeyi grupları Kruskal–Wallis H Testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analizin sonuçları Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Tablo 4.14: Öğrenim durumuna göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal–Wallis H Testi)

Değişken	χ^2	sd	P	İlköğretim Sıra Ortalaması	Lise Sıra Ortalaması	Ön lisans Sıra Ortalaması	Lisans Sıra Ortalaması	Yüksek Lisans Sıra Ortalaması	Doktora Sıra Ortalaması
Büyük Çocuk									
Psikolojik Doğum Sırası	4,473	5	,483	43,50	161,84	136,05	146,70	152,19	139,30
Ortanca Çocuk									
Psikolojik Doğum Sırası	4,737	5	,449	197,50	178,34	157,94	142,97	142,52	130,60
Küçük Çocuk									
Psikolojik Doğum Sırası	3,893	5	,565	197,00	134,66	153,08	142,19	153,53	195,50

Tablo 4.14: (devam ediyor)

Tek Çocuk									
Psikolojik Doğum Sırası	1,267	5	,938	173,25	139,26	159,98	145,46	146,56	136,50
İlişkilerde Değişim	3,577	5	,612	128,00	161,16	148,97	148,57	135,99	195,60
Yaşam Felsefesinde Değişim	4,577	5	,470	38,50	155,92	140,64	148,85	144,18	179,30
Kendilik Algısında Değişim	5,739	5	,332	40,50	141,63	130,73	149,77	149,94	185,20
Dışadönüklük	3,104	5	,684	106,75	157,89	133,65	146,03	150,47	191,30
Uyumluluk	4,260	5	,513	57,75	153,11	131,65	152,42	143,25	139,30
Sorumluluk	4,075	5	,539	63,25	144,39	134,61	151,33	143,54	181,80
Nevrotiklik	4,372	5	,497	137,25	124,39	125,39	152,23	151,56	144,40
Deneyime Açıklık	12,344	5	,030*	46,75	130,79	114,15	150,70	156,52	208,50

*p < .05

Tablo 4.14'e göre, öğrenim durumuna göre yapılan Kruskal-Wallis H Testi sonucuna göre sadece Deneyime Açıklık boyutunda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($\chi^2(5) = 12.344, p = .030$).

Bu farkın hangi öğrenim düzeylerinden kaynaklandığını belirlemek için Mann-Whitney U Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.15'te verilmiştir.

Tablo 4.15: Öğrenim durumuna göre deneyime açıklık alt boyutuna ilişkin sonuçlar (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	Grup Karşılaştırması	U	Z	p	Yüksek Sıra Ortalaması
Deneyime Açıklık	Önlisans – Lisans	1991,00	-2,312	,021*	Lisans
	Önlisans – Yüksek Lisans	854,50	-2,306	,021*	Yüksek Lisans
	Önlisans – Doktora	33,50	-2,122	,034*	Doktora

*p < .05

Mann-Whitney U testine göre, Deneyime Açıklık boyutunda öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Bu fark, özellikle öğrenim düzeyi yükseldikçe deneyime açıklık puanlarının arttığını göstermektedir. Doktora düzeyindeki bireylerin sıra ortalamalarının en yüksek olması, bu grubun yeniliğe, farklı fikirlere ve entelektüel meraka daha açık olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu sonuç, eğitim düzeyinin bireyin kognitif esneklik, yaratıcılık ve entelektüel merak düzeyini artırabileceğini ileri süren çalışmalarla uyumludur (McCrae ve Costa, 1997; Kaufman vd., 2016). Ayrıca, formal eğitimin düşünme tarzlarını çeşitlendirerek bireylerin deneyimlere daha açık hale gelmesini desteklediği görülmektedir.

Post-hoc analiz sonuçları, anlamlı farkların özellikle önlisans mezunlarının diğer yüksek öğrenim düzeylerine kıyasla daha düşük deneyime açıklık puanlarına sahip olduğunu göstermiştir. Buna göre önlisans mezunlarının Deneyime Açıklık düzeyleri; lisans ($U = 1991.00$, $p = .021$), yüksek lisans ($U = 854.50$, $p = .021$) ve doktora mezunlarına ($U = 33.50$, $p = .034$) göre anlamlı şekilde daha düşüktür. Bu sonuç, öğrenim düzeyi arttıkça bireylerin yeniliklere, değişime ve farklı yaşantılara karşı daha açık olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Diğer tüm ikili karşılaştırmalarda anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

Bu bulgular, literatürdeki eğitim düzeyi arttıkça bireylerin bilişsel esneklik, yeni deneyimlere açıklık ve öğrenmeye yönelik tutumlarında artış olduğuna işaret eden çalışmalarla uyumludur (McCrae ve Costa, 1997; John, Naumann ve Soto, 2008). Eğitim sürecinde maruz kalınan akademik, sosyal ve kültürel uyaranların çeşitlenmesi, bireyin hem düşünsel hem de duygusal olarak daha esnek, açık fikirli ve yeniliklere karşı daha olumlu bir tutum geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, önlisans düzeyinin diğer yükseköğrenim basamaklarına kıyasla daha sınırlı akademik içerik ve daha kısa süreli bir eğitim sunması, bu grupta daha düşük deneyime açıklık puanlarının görülmesini açıklayabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrenim düzeyinin bireylerin kişilik özellikleri arasında yer alan Deneyime Açıklık üzerinde anlamlı bir rol oynadığı; özellikle yükseköğretim düzeyi arttıkça bireylerin daha yenilikçi, daha meraklı ve daha deneyime açık bir profil sergilediği söylenebilir.

Travma sonrası büyüme toplam puanlarının normal dağılım varsayımını karşılaması nedeniyle, öğrenim durumu grupları arasındaki farkın incelenmesinde parametrik testlerden biri olan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.16’da sunulmuştur.

Tablo 4.16: Öğrenim durumuna göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (ANOVA)

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1177,113	5	235,423	0,635	0,673
Gruplar İçi	106453,024	287	370,916		
Toplam	107630,137	292			

*p < .05.

Elde edilen sonuçlar, bireylerin travma sonrası büyüme düzeylerinin öğrenim durumlarına göre benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yani, eğitim düzeyi arttıkça travma sonrası büyümenin anlamlı biçimde değişmediği görülmüştür.

Bu bulgu, literatürdeki pek çok çalışmayla paraleldir. Örneğin Tedeschi ve Calhoun (2004), travma sonrası büyümenin bilişsel yeniden yapılandırma, yaşantıyı anlamlandırma ve sosyal destek süreçleriyle daha yakından ilişkili olduğunu; demografik değişkenlerin (örneğin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi) bu süreçte belirleyici rol oynamadığını belirtmiştir. Benzer şekilde Linley ve Joseph (2004) de travma sonrası büyümenin eğitim gibi yapısal değişkenlerden ziyade bireyin psikolojik baş etme biçimleri ve anlam verme eğilimleriyle ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla, bu araştırmada elde edilen sonuçlar literatürü destekler niteliktedir; travma sonrası büyüme, öğrenim düzeyi farklılıklarından ziyade bireysel psikolojik faktörlerle açıklanabilir bir süreçtir.

4.4.5. Travmaya Maruz Kalma Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Travmaya maruz kalma değişkenine göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemek amacıyla analizler yapılmıştır. İki grup (travmaya maruz kalan–kalmayan) karşılaştırıldığı ve verilerin normal dağılım varsayımını karşılamadığı alt boyutlar bulunduğu için,

psikolojik doğum sırası ve kişilik özellikleri alt boyutlarında Mann–Whitney U Testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları Tablo 4.17’de sunulmuştur.

Tablo 4.17: Travmaya maruz kalmaya göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	N (Hayır)	Sıra Ortalaması (Hayır)	N (Evet)	Sıra Ortalaması (Evet)	U	Z	p
Büyük Çocuk							
Psikolojik Doğum Sırası	186	142,96	107	154,03	9199	-1,082	,279
Ortanca Çocuk							
Psikolojik Doğum Sırası	186	131,48	107	173,99	7063,500	-4,189	,000*
Küçük Çocuk							
Psikolojik Doğum Sırası	186	158,96	107	126,21	7727	-3,199	,001*
Tek Çocuk							
Psikolojik Doğum Sırası	186	141,99	107	155,70	9020	-1,338	,181
İlişkilerde Değişim	186	150,72	107	140,53	9258,500	-0,993	,321
Yaşam Felsefesinde Değişim	186	148,79	107	143,89	9618	-0,478	,633
Kendilik Algısında Değişim	186	150,96	107	140,12	9215	-1,055	,292
Dışadönüklük	186	144,96	107	150,55	9571	-0,545	,586
Uyumluluk	186	142,70	107	154,48	9151	-1,148	,251
Sorumluluk	186	146,83	107	147,30	9918,500	-0,047	,963
Nevrotiklik	186	142,33	107	155,11	9083	-1,246	,213
Deneyime Açıklık	186	145,03	107	150,42	9585,000	-0,525	,600

*p < .05

Tablo 4.17’de görüldüğü üzere, travmaya maruz kalma değişkenine göre yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ve küçük çocuk psikolojik doğum sırası alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p < .05$). Diğer değişkenlerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Yapılan analizler sonucunda, travmaya maruz kalma durumuna göre yalnızca psikolojik doğum sırası değişkenlerinden ikisinde ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ve küçük çocuk psikolojik doğum sırası anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre travmaya maruz kalan katılımcılar, ortanca çocuk kategorisinde anlamlı biçimde daha yüksek puanlar alırken; küçük çocuk grubunda yer alan bireyler daha düşük puanlar almıştır.

Bu bulgu, doğum sırasının bireylerin travma deneyimlerine ve bu deneyimlerle başa çıkma biçimlerine farklı etkiler yapabileceğini düşündürmektedir. Ortanca çocukların aile içinde hem büyük hem küçük kardeş rollerini kısmen üstlenmeleri, onların daha esnek başa çıkma stratejileri geliştirmesine katkı sağlayabilir (Sulloway, 1996).

Travmaya maruz kalma durumuna göre bireylerin travma sonrası büyüme toplam puanlarında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla, toplam puanların normal dağılım varsayımını karşılaması nedeniyle parametrik testlerden biri olan Bağımsız Örneklem T-Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.18’de sunulmuştur.

Tablo 4.18: Travmaya maruz kalma durumuna göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem T-Testi)

Varyans Varsayımı	F	p	t	sd	p	Ortalama Farkı	SH Farkı	%95 Güven Aralığı Alt	%95 Güven Aralığı Üst
Eşit varsayıldı	0,862	,354	1,15	291	,252	2,67	2,33	-1,91	7,25
Eşit varsayılmadı			1,11	198,12	,269	2,67	2,41	-2,09	7.43

* $p < .05$

Travmaya maruz kalma durumuna göre bireylerin travma sonrası büyüme düzeylerinde anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, travmaya maruz kalma durumuna göre travma

sonrası büyüme toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(291) = 1,15, p = .252$).

Levene testi sonuçlarına göre varyanslar homojendir ($F(1, 291) = 0.86, p = .354$). Buna göre, travmaya maruz kalan bireylerin travma sonrası büyüme düzeyi ($M = 67.14, SS = 20.79$) ile maruz kalmayan bireylerin büyüme düzeyi ($M = 69,81, SS = 18,21$) birbirine benzer bulunmuştur. Elde edilen bulgular, travma sonrası büyümenin yalnızca travmaya maruz kalma durumuna bağlı olarak değişmediğini göstermektedir.

Travma sonrası büyüme, bireyin yaşadığı olaydan ziyade, bu olayı nasıl anlamlandırdığı ve psikolojik olarak nasıl başa çıktığıyla ilişkilidir (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Benzer şekilde, Linley ve Joseph (2004)'de travma sonrası büyümenin bireysel farkındalık, bilişsel yeniden yapılandırma ve sosyal destek düzeyi gibi içsel süreçlerle daha güçlü ilişkiler gösterdiğini belirtmiştir.

Bu doğrultuda, travma sonrası büyümenin sadece travmaya maruz kalma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemesi, literatürdeki bulgularla tutarlıdır. Yani travmaya maruz kalmak, büyüme için bir “tetikleyici” olabilir; ancak büyümenin kendisi, bireyin anlam verme kapasitesi, direnç düzeyi ve psikolojik esnekliği tarafından belirlenmektedir.

4.4.6. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Kardeş sayısı değişkenine göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemek amacıyla analizler yapılmıştır. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılamaması nedeniyle, kardeş sayısı grupları arasındaki karşılaştırmalarda non-parametrik analiz yöntemlerinden biri olan Kruskal–Wallis H Testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları Tablo 4.19’da sunulmuştur.

Tablo 4.19: Kardeş sayısına göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Kruskal-Wallis Testi)

Değişken	1 Kardeş Sıra Ortalaması	2 Kardeş Sıra Ortalaması	3 Kardeş Sıra Ortalaması	4 Kardeş Sıra Ortalaması	5 Kardeş ve Üzeri Sıra Ortalaması	χ^2	sd	p
Büyük Çocuk								
Psikolojik	117,71	144,01	146,26	158,11	153,82	2,85	4	,583
Doğum Sırası								
Ortanca Çocuk								
Psikolojik	151,82	137,32	154,07	145,27	154,89	2,48	4	,649
Doğum Sırası								
Küçük Çocuk								
Psikolojik	184,86	165,23	144,15	126,95	118,88	15,17	4	,004*
Doğum Sırası								
Tek Çocuk								
Psikolojik	154,50	151,11	152,44	132,94	137,91	2,42	4	,659
Doğum Sırası								
İlişkilerde								
Değişim	105,14	151,54	140,07	155,15	155,63	5,19	4	,269
Yaşam								
Felsefesinde	124,50	151,59	140,77	139,45	162,61	3,68	4	,452
Değişim								
Kendilik								
Algısında	133,89	153,54	139,98	149,56	147,73	1,60	4	,809
Değişim								
Dışadönüklük	138,00	154,92	139,10	142,69	151,40	2,06	4	,724
Uyumluluk	104,79	147,26	135,48	175,17	155,85	10,30	4	,036*
Sorumluluk	155,64	141,70	135,41	163,24	163,73	5,56	4	,234
Nevrotiklik	170,04	159,22	148,43	132,04	123,80	7,97	4	,093
Deneyime								
Açıklık	174,11	156,50	140,11	136,42	140,66	4,23	4	,376

*p < .05

Tablo 4.19 incelendiğinde, kardeş sayısına göre yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre küçük çocuk psikolojik doğum sırası ve uyumluluk alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p < .05$). Diğer alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır. Kardeş sayısına göre anlamlı farklılıkların özellikle küçük çocuk psikolojik doğum sırası ve uyumluluk alt boyutlarında ortaya çıkması, Adler'in doğum sırası kuramıyla uyumludur; Adler'e göre en küçük çocuklar aile içinde daha bağımlı, ilgi gören ve korunan bir konumda büyürler (Adler, 1927). Bu rol, kardeş sayısı arttıkça daha belirgin hâle gelebilir; bu durum literatürde büyük örneklemli çalışmalarla da desteklenmektedir (Eckstein vd., 2010; Sulloway, 1996).

Uyumluluk boyutundaki anlamlı fark ise kalabalık ailelerde büyümenin paylaşma, uzlaşma ve sosyal becerileri artırdığına dair bulgularla paraleldir (Kristensen ve Bjerkedal, 2010; Whiteman, 2007). Bu sonuç, kardeş sayısının sosyal uyum ve kişiler arası iletişim üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Buna karşın diğer değişkenlerde anlamlı farklılık bulunmaması, kardeş sayısının kişilik ve travma sonrası büyüme üzerinde tek başına belirleyici olmadığını; kişilik gelişiminin daha geniş çevresel ve bireysel faktörlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır (Paulhus vd., 1999; Graziano ve Eisenberg, 1997).

Kruskal-Wallis H Testi sonucunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlenen değişkenlerde, bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Mann-Whitney U Testi sonuçları Tablo 4.20'de verilmiştir.

Tablo 4.20: Kardeş sayıları arasındaki farkların incelenmesi (Mann-Whitney U Testi)

Değişken	Grup Karşılaştırması	U	Z	p	Yüksek Sıra Ortalaması
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	1 kardeş – 4 kardeş	171,000	-2,340	,019*	1 kardeş
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	1 kardeş – 5 kardeş ve üzeri	188,000	-2,352	,019*	1 kardeş

Tablo 4.20: (devam ediyor)

Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	2 kardeş – 4 kardeş	1542,000 -2,651 ,008*	2 kardeş
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	2 kardeş – 5 kardeş ve üzeri	1638,500 -2,944 ,003*	2 kardeş
Uyumluluk	3 kardeş – 4 kardeş	1350,500 -2,562 ,010*	4 kardeş

*p < .05

Tablo 4.20’de elde edilen Mann-Whitney U testi sonuçları, kardeş sayısının özellikle Küçük Çocuk psikolojik doğum sırası ve Uyumluluk alt boyutlarında anlamlı farklılık yarattığını göstermektedir. Buna göre 1 ve 2 kardeşi olan bireylerin küçük çocuk puanları, 4 ve 5 kardeşi olan bireylere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu durum, kardeş sayısı azaldıkça küçük çocuk rolünün aile sistemi içinde daha belirgin yaşandığını göstermektedir. Adler’e göre küçük çocuklar, ailede ilgi gören, korunmaya daha açık ve daha bağımlı konumda yer alırlar; bu nedenle küçük çocuk rolünün psikolojik etkileri daha güçlü hissedilir (Adler, 1927). Kardeş sayısı arttığında ise bu rol diğer kardeşlere dağıldığı için birey küçük çocuk konumunun ayrıcalıklı özelliklerini daha az deneyimleyebilir (Eckstein vd., 2010; Sulloway, 1996).

Uyumluluk alt boyutunda ise 4 kardeşi olan bireylerin, 3 kardeşi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek uyumluluk puanına sahip olduğu görülmüştür. Çok kardeşli ailelerde bireylerin iş birliği, paylaşım ve çatışma yönetimi gibi sosyal becerileri daha yoğun deneyimledikleri bilinmektedir (Whiteman vd., 2007). Bu nedenle uyumluluk puanlarının yüksek çıkması, kalabalık aile ortamlarında bireylerin daha fazla sosyal uyum geliştirdiğini gösteren literatürle uyumludur (Kristensen ve Bjerkedal, 2010).

Genel olarak bu bulgular, kardeş sayısının bireylerin hem aile içindeki psikolojik konumlarına hem de kişilerarası ilişkilere dayalı kişilik özelliklerine yansıyan önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Az kardeşe sahip bireylerde küçük çocuk kimliğinin daha baskın olması, çok kardeşli ailelerde ise uyumluluğun artması, hem doğum sırası kuramı hem de aile sistemleri literatürüyle tutarlılık göstermektedir.

Travma sonrası büyüme toplam puanlarının normal dağılım varsayımını karşılaması nedeniyle, kardeş sayısı grupları arasındaki farkın incelenmesinde parametrik testlerden biri

olan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Tablo 4.21: Kardeş sayısına göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (ANOVA)

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	998,88	4	249,72	0,67	,610
Grup İçi	106,631,25	288	370,25		
Toplam	107,630,14	292			

* $p < ,05$

Yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, kardeş sayısına göre travma sonrası büyüme toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(4, 288) = 0,67, p = .610$. Bu bulgu, bireylerin travma sonrası büyüme düzeylerinin kardeş sayısından bağımsız olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, kardeş sayısının bireyin psikolojik doğum sırası dinamikleri ve kişilik özellikleri üzerinde belirli alt boyutlarda etkili olabileceğini göstermektedir. Özellikle küçük çocuk rolünün az kardeşli ailelerde daha belirgin hale geldiği; çok kardeşli ailelerde ise uyumluluk düzeyinin yükseldiği görülmüştür. Bu sonuçlar Adler (1927)’nin doğum sırası kuramında vurguladığı “kardeş sayısının bireyin aile içi rolünü ve sosyalleşme biçimini şekillendirdiği” görüşünü desteklemektedir.

Buna karşılık, kardeş sayısının travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmaması, travma sonrası büyümenin daha çok bireysel psikolojik süreçlerle (anlam verme, başa çıkma, dayanıklılık) ilişkili olduğunu savunan araştırmalarla uyumludur (Tedeschi ve Calhoun, 2004; Linley ve Joseph, 2004).

4.4.7 Doğum Sırası Değişkenine Göre Bulgular ve Tartışma

Doğum sırası değişkenine göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olup olmadığını incelemek amacıyla analizler yapılmıştır. Verilerin normal dağılım varsayımını karşılamaması nedeniyle, doğum sırası grupları arasındaki karşılaştırmalarda non-parametrik analiz yöntemlerinden biri

olan Kruskal–Wallis H Testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerin sonuçları Tablo 4.22’de sunulmuştur.

Tablo 4.22: Doğum sırasına göre psikolojik doğum sırası, travma sonrası büyüme ve kişilik özellikleri alt boyutlarının incelenmesi (Krusal Wallis H Testi)

Değişken	χ^2	sd	p
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	23,862	3	< ,001*
Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	1,445	3	,695
Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	6,555	3	,088
Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	0,744	3	,863
İlişkilerde Değişim	9,366	3	,025*
Yaşam Felsefesinde Değişim	1,618	3	,655
Kendilik Algısında Değişim	2,808	3	,422
Dışadönüklük	0,804	3	,848
Uyumluluk	3,656	3	,301
Sorumluluk	1,097	3	,778
Nevrotiklik	4,728	3	,193
Deneyime Açıklık	8,649	3	,034*

*p < .05

Kruskal–Wallis testi sonuçlarına göre psikolojik doğum sırası alt boyutlarından büyük çocuk (PDSB), travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu ve kişilik özelliklerinden deneyime açıklık değişkenlerinde doğum sırasına göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Büyük çocuk puanlarının doğum sırasına göre farklılaştığı görülmüş ve özellikle ilk çocukların (MR = 160.55) ve ortanca çocukların (MR = 168.46) en küçük (MR = 115.24) ve tek çocuklara (MR = 105.42) göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, Adler’in doğum sırası kuramıyla uyumludur; Adler’e göre ilk çocuklar, aile içinde daha fazla sorumluluk, liderlik, kontrol ve düzen eğilimleri geliştirirler (Adler, 1927). Ortanca çocukların da rekabetçi ve uyum sağlayıcı yapıları nedeniyle baskın roller üstlenme eğilimleri vardır (Stewart, 2012). Dolayısıyla bu sonuç, literatürde ilk ve ortanca çocukların aile sistemindeki görev ve roller nedeniyle daha yüksek büyük çocuk

özellikleri gösterebildiğini ortaya koyan çalışmalarla tutarlıdır (Eckstein vd., 2010; Sulloway, 1996).

Doğum sırasına göre ilişkilerde değişim alt boyutundaki farkın anlamlı olması, özellikle en küçük çocukların (MR = 166.09) bu boyutta daha yüksek puanlara sahip olduklarını göstermektedir. En küçük çocukların genellikle aile içinde daha sosyal, duygusal ifadeye açık, yakın ilişki kurmaya yönelik bireyler oldukları bilinmektedir (Salmon ve Daly, 1998). Bu nedenle travmatik bir olay sonrasında sosyal bağların güçlenmesi, destek arama ve ilişki odaklı büyüme eğilimlerinin daha yüksek olması literatürle uyumludur. Travma sonrası büyüme araştırmaları da sosyal destek ve ilişkisel yakınlığın bazı bireylerde daha hızlı güçlendiğini belirtmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004).

Deneyime açıklık boyutunda da anlamlı farklılık bulunmuş, tek çocukların (MR = 182.73) ve en küçük çocukların (MR = 163.37) bu boyutta daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Tek çocuklar, doğrudan ebeveyn ilgisinin yoğun olduğu ve bireysel gelişim fırsatlarının daha fazla olduğu bir ortamda yetiştikleri için yaratıcılık, özerklik ve yeniliklere açıklık eğilimlerinin daha yüksek olduğu defalarca gösterilmiştir (Falbo ve Polit, 1986). Benzer şekilde en küçük çocukların daha esnek, macera arayışına açık ve risk almaya istekli oldukları araştırmalarda vurgulanmaktadır (Sulloway, 1996).

Bu sonuç, doğum sırasının kişilik gelişiminde önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koyan geniş literatür ile uyumludur (Eckstein vd., 2010).

Ortanca çocuk, küçük çocuk ve tek çocuk psikolojik doğum sırası puanları ile travma sonrası büyümenin diğer alt boyutlarında ve birçok kişilik özelliği değişkeninde anlamlı fark bulunmamıştır. Bu sonuç, bazı psikolojik özelliklerin doğum sırasından ziyade kişisel yaşam deneyimleri, aile dinamikleri, ebeveyn tutumları ve çevresel faktörler tarafından daha fazla şekillenmiş olabileceğini göstermektedir (Harris, 1998).

Kruskal–Wallis H Testi sonucunda doğum sırasına göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenen değişkenlerde, bu farklılıkların hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu kapsamda, anlamlı bulunan değişkenler için Mann–Whitney U Testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.23'te sunulmuştur

Tablo 4.23: Doğum sırası grupları arasındaki farkların incelenmesi (Mann-Whitney U)

Değişken	Grup Karşılaştırması	U	Z	p	Yüksek Sıra Ortalaması
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	En büyük – En küçük	3162,00	-3,770	< ,001*	En büyük
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	Ortanca – En küçük	2446,00	-4,046	< ,001*	Ortanca
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	En büyük – Tek çocuk	420,00	-2,304	,021*	En büyük
Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası	Ortanca – Tek çocuk	318,50	-2,545	,011*	Ortanca
İlişkilerde Değişim	En büyük – En küçük	3831,50	-2,022	,043*	En küçük
İlişkilerde Değişim	Ortanca – En küçük	3127,00	-1,983	,047*	En küçük
İlişkilerde Değişim	En küçük – Tek çocuk	341,50	-2,301	,021*	En küçük
Deneyime Açıklık	Ortanca – En küçük	2980,50	-2,424	,015*	En küçük

*p < .05

Mann–Whitney U testi sonuçlarına göre doğum sırası grupları arasında anlamlı farkların Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası, Travma Sonrası Büyüme - İlişkilerde Değişim ve Deneyime Açıklık boyutlarında ortaya çıktığı görülmüştür. Bulgular, özellikle en büyük, ortanca ve en küçük çocuklar arasındaki psikolojik ve ilişkisel dinamiklerin belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir.

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası boyutunda, en büyük–en küçük ($p < .001$), ortanca–en küçük ($p < .001$), en büyük–tek çocuk ($p = .021$) ve ortanca–tek çocuk ($p = .011$) karşılaştırmalarında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Ortalama sıra değerleri incelendiğinde, farkın en büyük ve ortanca çocuklar lehine olduğu görülmektedir. Bu bulgu, literatürde sıklıkla vurgulanan, ilk ve ortanca çocukların daha fazla sorumluluk alma, liderlik, düzen ve

planlama eğilimlerine sahip olduğu yönündeki bulgularla uyumludur (Adler, 1964; Stewart vd., 2001). Adler'in doğum sırası kuramında da ilk çocukların yetişkinlikte daha olgun, organize ve normlara uygun bireyler olma eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde Sulloway (1996), ilk çocukların daha disiplinli ve kuralcı olduğunu, ortanca çocukların ise çatışmadan uzak durma ve arabulucu rolünü üstlendiğini ifade etmektedir. Bu çalışma da söz konusu kuramsal yapıyı desteklemektedir.

TSBBİD boyutunda, en büyük–en küçük ($p = .043$), ortanca–en küçük ($p = .047$) ve en küçük–tek çocuk ($p = .021$) karşılaştırmalarında anlamlı fark bulunmuştur. Ortalama sıra değerleri en küçük çocuklar lehine olup, bu durum en küçük çocukların travmatik yaşantılardan sonra sosyal ilişkilerde daha fazla iyileşme ve duygusal bağ kurma eğilimi gösterdiğini düşündürmektedir.

Literatürde küçük çocukların daha yüksek sosyallik, duygusal paylaşım, yakın ilişki kurma yeteneği ve empatik eğilim gösterdiği belirtilmektedir (Salmon ve Daly, 1998; Paulhus vd., 1999). Bu sonuç, ilişkisel büyüme boyutunun en küçük çocuklarda neden daha yüksek olabileceğini açıklamaktadır. En küçük çocukların aile içinde daha fazla ilgi görmesi ve daha rahat bir sosyal ortamda büyümesi, travma sonrası ilişkisel bağları yeniden kurmada avantaj sağlayabilmektedir.

Deneyime Açıklık boyutunda ise anlamlı fark ortanca–en küçük grubu arasında görülmüştür ($p = .015$). Ortalama sıralar en küçük çocukların daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, en küçük çocukların yaratıcı, yenilik arayan ve risk almaya daha açık kişilik özelliklerine sahip olduklarını gösteren çalışmalarla paralellik taşımaktadır (Sulloway, 1996; Healey ve Ellis, 2007). En küçük çocukların daha özgür yetiştirilme eğilimi ve aile içindeki daha az beklenti baskısı, onların bilişsel esneklik ve yenilik arayışını artırabilmektedir.

Travma sonrası büyüme toplam puanlarının normal dağılım varsayımını karşılaması nedeniyle, doğum sırası grupları arasındaki farkın incelenmesinde parametrik testlerden biri olan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.24'te sunulmuştur.

Tablo 4.24: Doğum sırasına göre travma sonrası büyüme toplam puanlarının karşılaştırılması (ANOVA)

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1471,130	3	490,377	1,335	,263
Gruplar İçi	106,159,006	289	367,332		
Toplam	107,630,137	292			

*p < .05

Yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre, travma sonrası büyüme toplam puanları doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir, $F(3, 289) = 1.34$, $p = .263$. Bu bulgu, bireylerin ailedeki doğum sırasının travma sonrası büyüme düzeylerini anlamlı biçimde etkilemediğini göstermektedir.

Ortalama puanlar dikkate alındığında, doğum sırası grupları (en büyük, ortanca, en küçük ve tek çocuk) arasında küçük düzeyde farklar gözlenirse de, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yani, travma yaşantısı sonrasında bireylerin anlam bulma, güçlü yönlerini fark etme ya da ilişkilerde olumlu değişim yaşama düzeyleri, doğum sırasından bağımsız biçimde gelişmektedir.

Bu sonuç, doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerinde belirleyici bir faktör olmayabileceğine işaret etmektedir. Literatürde de bazı çalışmalar benzer bulgular ortaya koymuştur. Örneğin, Linley ve Joseph (2004), travma sonrası büyümenin bireyin içsel anlamlandırma süreçleri, kişisel inanç sistemi ve algıladığı sosyal destekle daha yakından ilişkili olduğunu; demografik değişkenlerin (cinsiyet, doğum sırası vb.) etkisinin sınırlı kaldığını vurgulamıştır.

Bununla birlikte, Adlerci perspektife göre doğum sırası bireyin sosyal rollerini, aile içi sorumluluk düzeyini ve kendilik algısını şekillendirebilir. Ancak travma sonrası büyüme, genellikle yaşanan olayın bireyde yarattığı bilişsel yeniden yapılanma süreciyle ilişkilidir. Dolayısıyla doğum sırası, bu süreçte dolaylı bir etkiye sahip olsa da, tek başına anlamlı bir fark oluşturacak düzeyde belirleyici değildir.

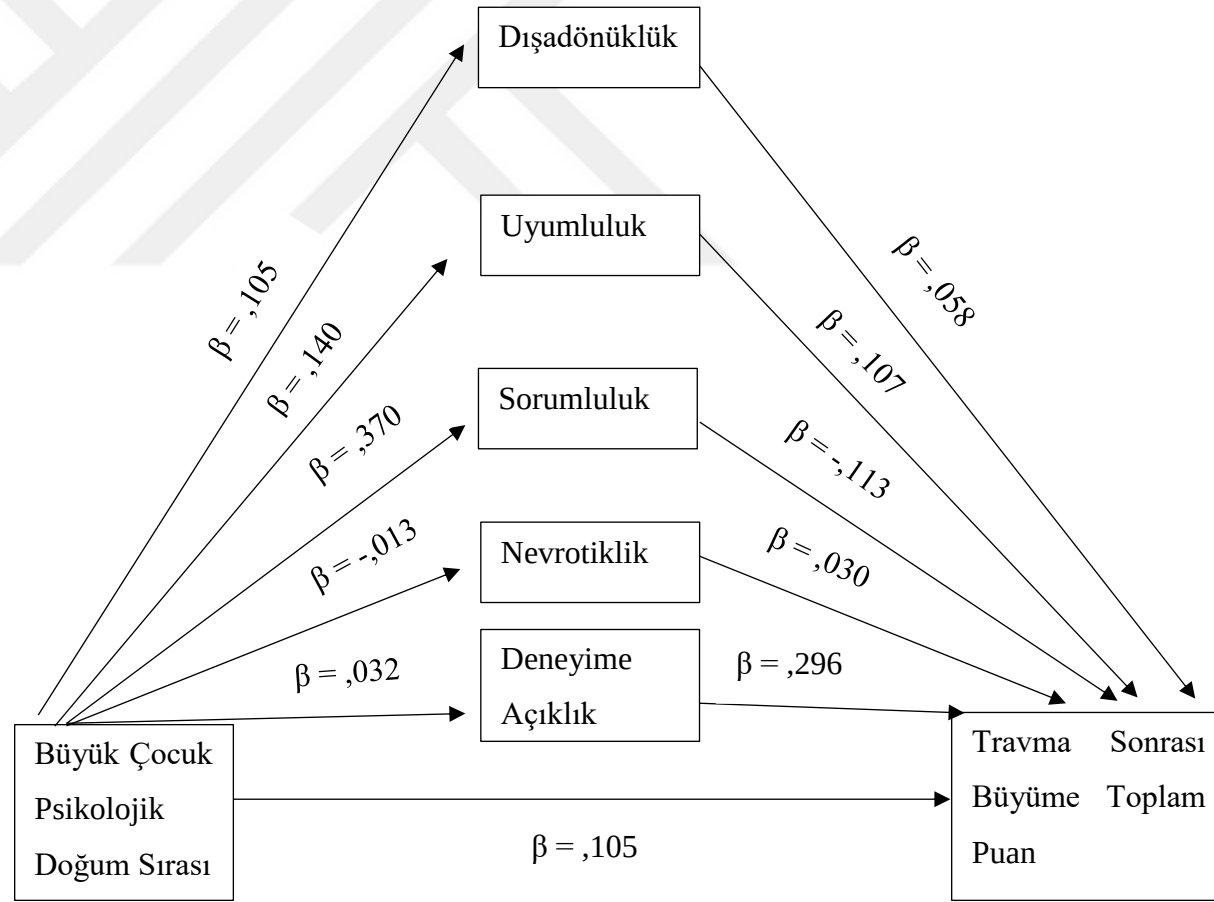
4.5. Yapısal Eşitlik Analizi

Bu bölümde psikolojik doğum sırası değişkeninin kişilik özellikleri üzerindeki etkileri, kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme üzerindeki etkileri ve psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri yapısal eşitlik modeli (YEM) kullanılarak incelenmiştir. Analizler PROCESS Macro Model 4 üzerinden yürütülmüş olup, herbir psikolojik doğum sırası grubu için aracı değişken modelleri, doğrudan etkiler, toplam etkiler, dolaylı etkiler ve toplam dolaylı etkiler ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, psikolojik doğum sırasının beş faktör kişilik özellikleri üzerinden travma sonrası büyümeye uzanan aracılık mekanizmalarını gösteren yapısal model diyagramı bölümün başında sunulmuş; ardından her doğum sırası grubuna ilişkin aracı modeller ve standartlaştırılmış katsayılar detaylı biçimde raporlanmıştır.

4.5.1. Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model

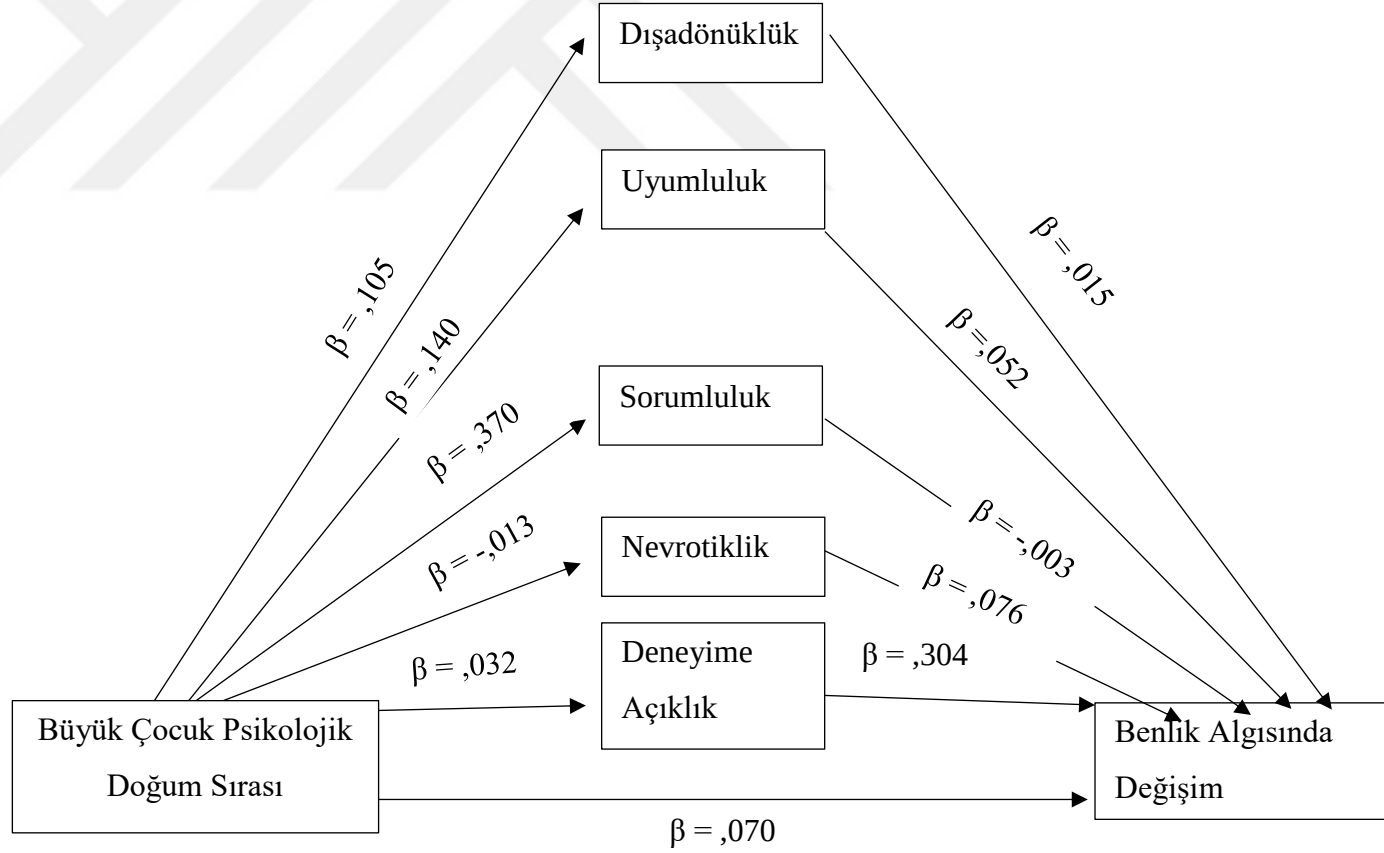
Bu bölümde büyük çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeli sunulmuştur. Analiz kapsamında psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerindeki etkileri, kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme üzerindeki rolü ve psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri dört ayrı yapısal diyagramla gösterilmiştir. Diyagramların ardından büyük çocuk grubuna ilişkin model düzeyi sonuçları ile yol katsayılarını içeren kapsamlı tablolar sunulmuştur.

Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.1’de sunulmuştur.

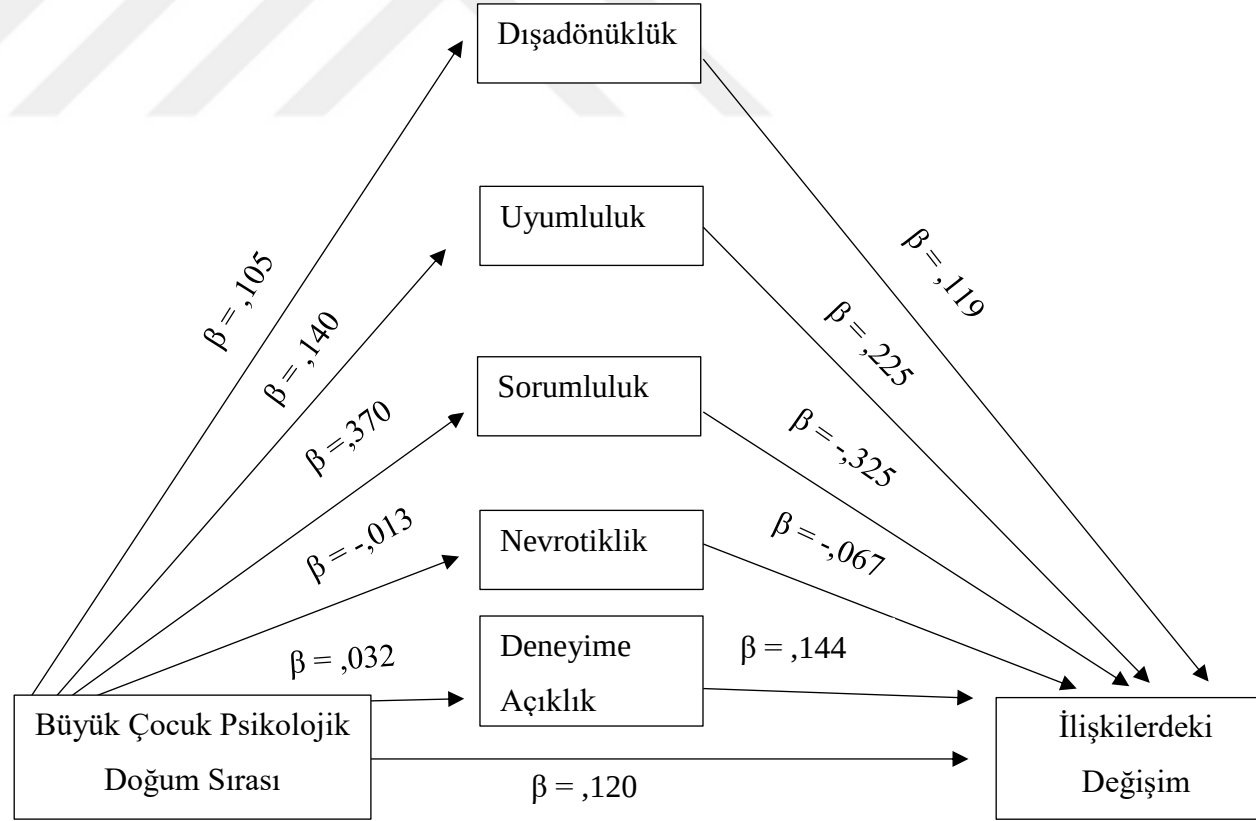
Şekil 4.1: Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.2’de sunulmuştur.

Şekil 4.2: Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.4'te sunulmuştur.

Şekil 4.4: Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeline ilişkin ilişkilerin daha ayrıntılı biçimde incelenebilmesi amacıyla, modele ait aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan etki modelleri ve toplam etki (aracısız) modellerine ait istatistiksel sonuçlar tablo 4.25'te sunulmuştur.

Tablo 4.25: Büyük çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları

Model	R	R ²	MSE	F	df1	df2	p
Aracı Değişkenlere İlişkin Yordayıcı Modeller							
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	,1049	,0110	31,6100	3,0023	1	291	,0842
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	,1395	,0195	26,8220	5,7388	1	291	,0172
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	,3696	,1366	30,8936	42,2715	1	291	,0000
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	,0129	,0002	28,5939	0,0482	1	291	,8265
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	,0316	,0010	37,9009	0,3089	1	291	,5788
Doğrudan Etki Modeli							
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Travma sonrası büyüme	,3455	,1194	331,4005	7,2408	6	286	,0000
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Benlik algısında değişim	,3356	,1126	79,9681	7,0210	6	286	,0000

Tablo 4.25: (devam ediyor)

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Yaşam felsefesinde değişim	,3521 ,1240 34,8509 8,5769 6 286 ,0000
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → İlişkilerde değişim	,3543 ,1255 30,9795 6,2378 6 286 ,0000
Toplam Etki (Aracısız) Modeller	
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	,0928 ,0086 366,6758 2,8778 1 291 ,0909
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	,0866 ,0075 87,9023 2,5522 1 291 ,1112
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	,1089 ,0119 38,6352 4,0205 1 291 ,0459
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	,0490 ,0024 34,7331 0,6516 1 291 ,4202

Aracı değişken modelleri incelendiğinde, büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinde sınırlı ancak belirli alanlarda anlamlı etkiler oluşturduğu görülmektedir, Büyük çocuk olmanın dışadönüklük üzerindeki etkisi anlamlı değildir ve varyansın yalnızca %1,1'ini açıklamaktadır ($R^2 = ,011$). Uyumluluk modeli anlamlıdır ($p = .017$) ve varyansın %1.9'unu açıklamaktadır ($R^2 = .019$). En güçlü etki sorumluluk değişkeninde görülmüş; model varyansın %13.6'sını açıklamaktadır ($R^2 = .137$) ve oldukça anlamlıdır ($p < .001$). Nevrotiklik ve deneyime açıklık için açıklanan varyansın yok denecek kadar az olması ($R^2 < .002$) ve modellerin anlamlı olmaması, doğum sırasının bu özellikleri belirlemede sınırlı rol oynadığını göstermektedir.

Doğrudan etki modelleri incelendiğinde, büyük çocuk psikolojik doğum sırası ve kişilik özelliklerinin birlikte travma sonrası büyümenin tüm alt boyutlarını anlamlı bir şekilde açıkladığı görülmektedir. Travma sonrası büyüme toplam puanı için model varyansın %11.9'unu ($R^2 = .119$), benlik algısında değişimin %11.3'ünü ($R^2 = .113$), yaşam

felsefesinde değişimin %12.4'ünü ($R^2 = .124$) ve ilişkilerde değişimin %12.5'ini ($R^2 = .126$) açıklamaktadır.

Toplam etki modellerinde ise büyük çocuk psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme toplam puanı ve ilişkilerde değişim üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, ancak yaşam felsefesinde değişim üzerinde anlamlı bir toplam etkiye sahip olduğu bulunmuştur..

Model düzeyinde elde edilen bu bulguların hangi yapısal yollar üzerinden oluştuğunu daha ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla, büyük çocuk psikolojik doğum sırasına ilişkin doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri içeren yol katsayıları tablo 4.26'da sunulmuştur.

Tablo 4.26: Büyük çocuk psikolojik doğum sırası için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler

Model Yolu	B	SH	Alt Limit	Üst Limit	β	t/Z	p
Doğrudan Etkiler							
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	0,3374	0,1947	-0,0458	0,7206	0,1049	1,7327	,0842
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	0,415	0,1732	0,074	0,756	0,1395	2,3956	,0172
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	1,2574	0,1934	0,8768	1,638	0,3696	6,5017	,000
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	-	0,1782	-0,3899	0,3117	-	-	,8265
	0,0391				0,0129	0,2194	
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	0,1107	0,1992	-0,2813	0,5027	0,0316	0,5558	,5788

Tablo 4.26: (devam ediyor)

Dışadönüklük → Travma sonrası büyüme	0,1986	0,2222	-0,2387	0,6359	0,0584	0,894	,3721
Uyumluluk → Travma sonrası büyüme	0,3934	0,2413	-0,0816	0,8684	0,107	1,63	,1042
Sorumluluk → Travma sonrası büyüme	-	0,2186	-0,7937	0,0671	-0,113	-	,0977
Nevrotiklik → Travma sonrası büyüme	0,3633					1,6616	
Deneyime açıklık → Travma sonrası büyüme	0,1064	0,2524	-0,3904	0,6033	0,0296	0,4217	,6736
Dışadönüklük → Benlik algısında değişim	0,9246	0,1878	0,5549	1,2942	0,2961	4,9234	,000
Uyumluluk → Benlik algısında değişim	0,0246	0,1131	-0,1981	0,2473	0,0148	0,2177	,8278
Sorumluluk → Benlik algısında değişim	0,0927	0,1089	-0,1217	0,3072	0,0515	0,851	,3955
Nevrotiklik → Benlik algısında değişim	-	0,1066	-0,2139	0,2055	-	-	,9685
Deneyime açıklık → Benlik algısında değişim	0,0042				0,0027	0,0395	
	0,1341	0,1282	-0,1183	0,3864	0,0762	1,0459	,2965
	0,4646	0,0947	0,2782	0,6511	0,3041	4,9048	,000

Dışadönüklük → Yaşam felsefesinde değişim	0,0497	0,0697	-0,0875	0,1869	0,045	0,7131	,4764
---	--------	--------	---------	--------	-------	--------	-------

Tablo 4.26: (devam ediyor)

Uyumluluk → Yaşam felsefesinde değişim	0,0466	0,0932	-0,1368	0,2301	0,039	0,5002	,6173
Sorumluluk → Yaşam felsefesinde değişim	-	0,0788	-0,1939	0,1163	-	-	,6229
	0,0388				0,0371	0,4923	
Nevrotiklik → Yaşam felsefesinde değişim	0,046	0,0818	-0,115	0,207	0,0393	0,5622	,5744
Deneyime açıklık → Yaşam felsefesinde değişim	0,3225	0,0598	0,2047	0,4403	0,3176	5,3888	,000
Dışadönüklük → İlişkilerde değişim	0,1243	0,0703	-0,0141	0,2627	0,1191	1,7676	,0782
Uyumluluk → İlişkilerde değişim	0,2541	0,0764	0,1036	0,4045	0,2252	3,3241	,001
Sorumluluk → İlişkilerde değişim	-	0,0696	-0,4572	-	-	-	,000
Nevrotiklik → İlişkilerde değişim	0,3203			0,1833	0,3247	4,6031	
	-	0,0735	-0,2182	0,071	-	-1,002	,3172
Deneyime açıklık → İlişkilerde değişim	0,0736				0,0667		
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	0,1374	0,0587	0,022	0,2529	0,1435	2,3435	,0198
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	1,1438	0,6631	-0,1614	2,4491	0,1046	1,7248	,0856
	0,376	0,3235	-0,2608	1,0127	0,0702	1,1621	,2461

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,3661	0,2215	-0,0699	0,8022	0,1029	1,6527	,0995
---	--------	--------	---------	--------	--------	--------	-------

Tablo 4.26: (devam ediyor)

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	0,4017	0,2158	-0,0231	0,8266	0,1197	1,8611	,0638
Dolaylı Etkiler							
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Travma sonrası büyüme	0,067	0,0926	-0,0859	0,2834	0,0061	—	—
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Benlik algısında değişim	0,0083	0,0446	-0,0825	0,1049	0,0016	—	—
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	0,0168	0,028	-0,0314	0,0836	0,0047	—	—
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	- 0,0488	0,0995	-0,247	0,1481	- 0,0137	—	—

Büyük çocuk	-	0,1013	-0,6165	-	-0,12	—	—
psikolojik doğum	0,4027			0,2164			
sırası ⇒ Sorumluluk							
⇒ İlişkilerde değişim							

Tablo 4.26: (devam ediyor)

Büyük çocuk	-	0,0504	-0,1342	0,0802	-	—	—
psikolojik doğum	0,0042				0,0004		
sırası ⇒ Nevrotiklik							
⇒ Travma sonrası							
büyüme							
Büyük çocuk	-	0,0331	-0,0916	0,0496	-0,001	—	—
psikolojik doğum	0,0052						
sırası ⇒ Nevrotiklik							
⇒ Benlik algısında							
değişim							
Büyük çocuk	-	0,0167	-0,0433	0,027	-	—	—
psikolojik doğum	0,0018				0,0005		
sırası ⇒ Nevrotiklik							
⇒ Yaşam felsefesinde							
değişim							
Büyük çocuk	0,1024	0,1899	-0,266	0,4902	0,0094	—	—
psikolojik doğum							
sırası ⇒ Deneyime							
açıklık ⇒ Travma							
sonrası büyüme							
Büyük çocuk	0,0514	0,0954	-0,1301	0,2561	0,0096	—	—
psikolojik doğum							
sırası ⇒ Deneyime							
açıklık ⇒ Benlik							
algısında değişim							

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ İlişkilerde değişim	0,0152	0,0307	-0,038	0,0848	0,0045	—	—
--	--------	--------	--------	--------	--------	---	---

Toplam Dolaylı Etki

Tablo 4.26: (devam ediyor)

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	-	0,3534	-0,8242	0,5610	-	—	—
	0,1284				0,0117		
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,0212	0,1193	-0,2140	0,2599	0,0060	—	—
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	-	0,1028	-0,4447	-	-	—	—
	0,2373			0,0424	0,0707		

Toplam Etkiler

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme (Toplam)	1,0155	0,5986	-0,1627	2,1936	0,0928	1,6964	,0909
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,4637	0,2902	-0,1076	1,0349	0,0866	1,5976	,1112

Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,3874	0,1932	0,0071	0,7676	0,1089	2,0051	,0459
Büyük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	0,1644	0,2037	-0,2365	0,5654	0,049	0,8072	,4202

Büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerine ilişkin model sonuçları incelendiğinde önemli ancak sınırlı bir etki yapısının ortaya çıktığı görülmektedir.

Doğrudan etkiler düzeyinde, büyük çocuk olmanın uyumluluk ($\beta = .1395$, $p = .0172$) ve özellikle sorumluluk ($\beta = .3696$, $p < .001$) üzerinde anlamlı pozitif etkiler yarattığı, ancak dışadönüklük, nevrotiklik ve deneyime açıklık üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar, Adler'in (1931) doğum sırası kuramıyla örtüşmektedir; çünkü literatür büyük çocukların daha sorumlu, kuralcı ve uyum sağlayıcı olma eğiliminde olduklarını vurgulamaktadır (Salmon ve Schumann, 2011). Nevrotiklik ve deneyime açıklık üzerinde anlamlı etkilerin görülmemesi ise, doğum sırasının bu özellikleri belirlemede tutarsız ve zayıf ilişkiler sunduğunu gösteren güncel meta-analizlerle paraleldir (Eckstein vd., 2010).

Kişilik özelliklerinden travma sonrası büyümeye giden etkiler incelendiğinde, deneyime açıklığın travma sonrası büyüme üzerinde oldukça güçlü ve anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür ($\beta = .2961$, $p < .001$). Bu bulgu, travma sonrası büyümenin bilişsel yeniden değerlendirme, anlamlandırma ve kişisel gelişim süreçleriyle ilişkili olduğuna dair kuramsal çerçeveye uyumludur (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Diğer kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme ve alt boyutlarını anlamlı şekilde yordamadığı görülmektedir. Sorumluluk ve uyumluluğun bazı alt boyutlarda anlamlı eğilim göstermesi (ör. ilişkilerde değişim), kişiliğin belirli yönlerinin travmatik yaşantılar sonrası sosyal ilişkilerin yeniden yapılandırılmasında katkı sağlayabileceğini düşündürmektedir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, büyük çocuk olmanın travma sonrası büyüme üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($B = -0.1284$, $SH = 0.3534$, $LLCI = -0.8242$, $ULCI = 0.5610$). Benzer şekilde benlik algısında değişim ($B = 0.0877$, $SH = 0.1698$) ve yaşam felsefesinde değişim ($B = 0.0212$, $SH = 0.1193$) için toplam dolaylı etkiler anlamlı değildir. Bu sonuç, büyük çocuk olmanın travma sonrası büyümeye dolaylı bir mekanizma yoluyla güçlü bir katkı sunmadığını göstermektedir.

Ancak ilişkilerde değişim boyutunda toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğu görülmüştür ($B = -0.2373$, $SH = 0.1028$, $LLCI = -0.4447$, $ULCI = -0.0424$). Etki yönünün negatif olması, büyük çocuk olmanın belirli kişilik özellikleri üzerinden ilişkilerde değişimi azaltıcı bir rol oynayabildiğini düşündürmektedir. Bu etkinin özellikle “sorumluluk” yolundan geldiği görülmektedir. Sorumluluğun ilişkilerde değişimi negatif yönde yordaması ($\beta = -0.3247$, $p < .001$), aşırı sorumluluk alma, rol yüklenme ve ilişkilerde kontrol ihtiyacı gibi büyük çocuklara özgü sosyal dinamiklerin travma sonrası ilişkisel gelişimde zorluk yaratabileceğini işaret etmektedir. Bu bulgu, travma sonrası büyümenin ilişkisel boyutunun yalnızca olumlu baş etme stilleriyle değil, aynı zamanda katı tutumlar ve rol beklentileriyle de şekillendiğini gösteren çalışmalarla tutarlıdır (Triplett vd., 2012).

Toplam etkiler incelendiğinde, büyük çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı üzerinde anlamlı bir toplam etki üretmediği görülmüştür ($B = 1.0155$, $p = .0909$). Ancak yaşam felsefesinde değişim alt boyutunda toplam etkinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = 0.3874$, $p = .0459$). Bu sonuç, büyük çocukların bilişsel yeniden yapılandırma ve yaşamı değerlendirme tarzlarının travma sonrası yaşam felsefesinin değişimi üzerinde kısmen etkili olduğunu göstermektedir. Yaşam anlamı ve bilişsel değerlendirme süreçlerinin travma sonrası büyümenin temel bileşenleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Linley ve Joseph, 2004), bu bulgu kuramsal açıdan tutarlı görünmektedir.

Genel olarak sonuçlar; büyük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinden travma sonrası büyümeye sınırlı dolaylı etkiler sunduğunu, özellikle sorumluluk ve uyumluluk yolunun öne çıktığını göstermektedir.

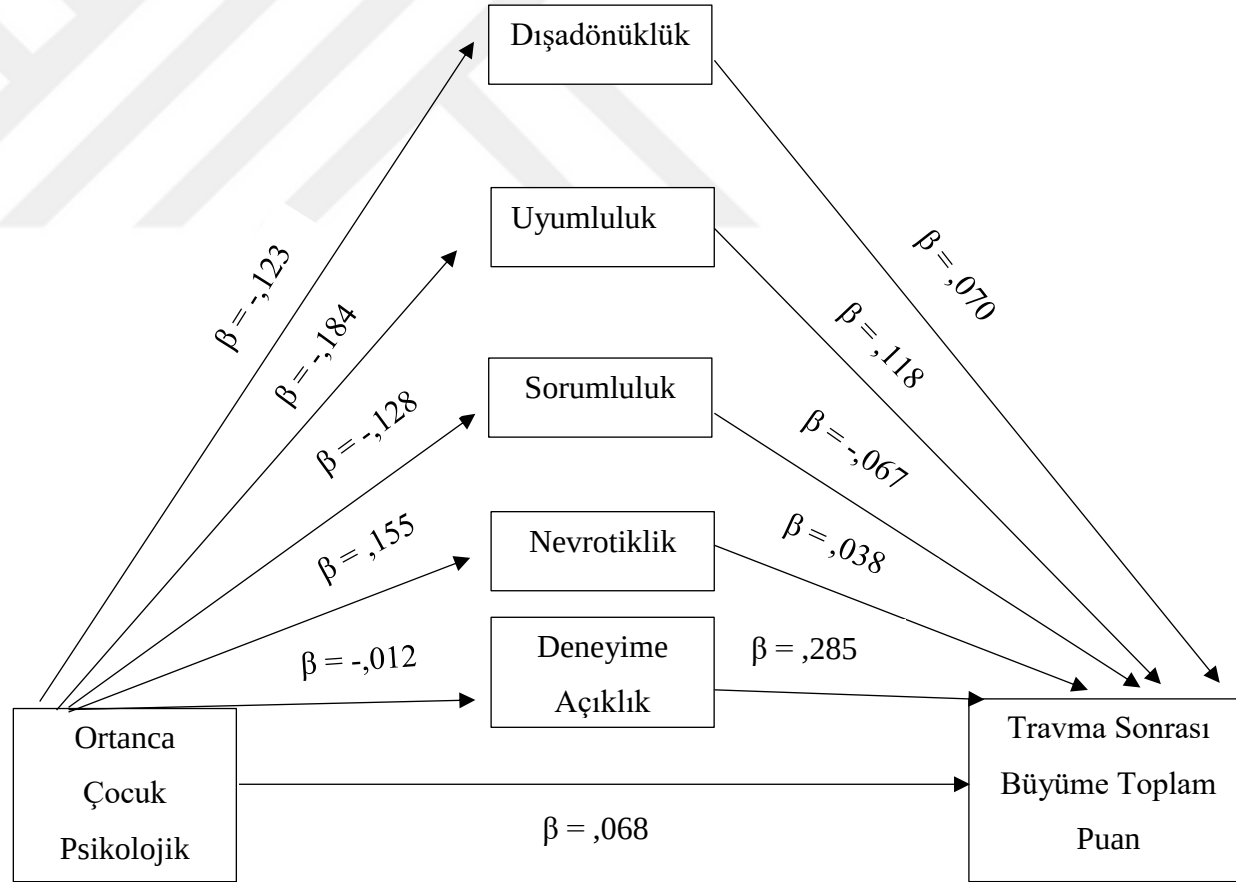
4.5.2 Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model

Bu bölümde ortanca çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeli sunulmuştur. Analiz kapsamında psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerindeki

etkileri, kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme üzerindeki rolü ve psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri dört ayrı yapısal diyagramla gösterilmiştir. Diyagramların ardından ortanca çocuk grubuna ilişkin model düzeyi sonuçları ile yol katsayılarını içeren kapsamlı tablolar sunulmuştur.

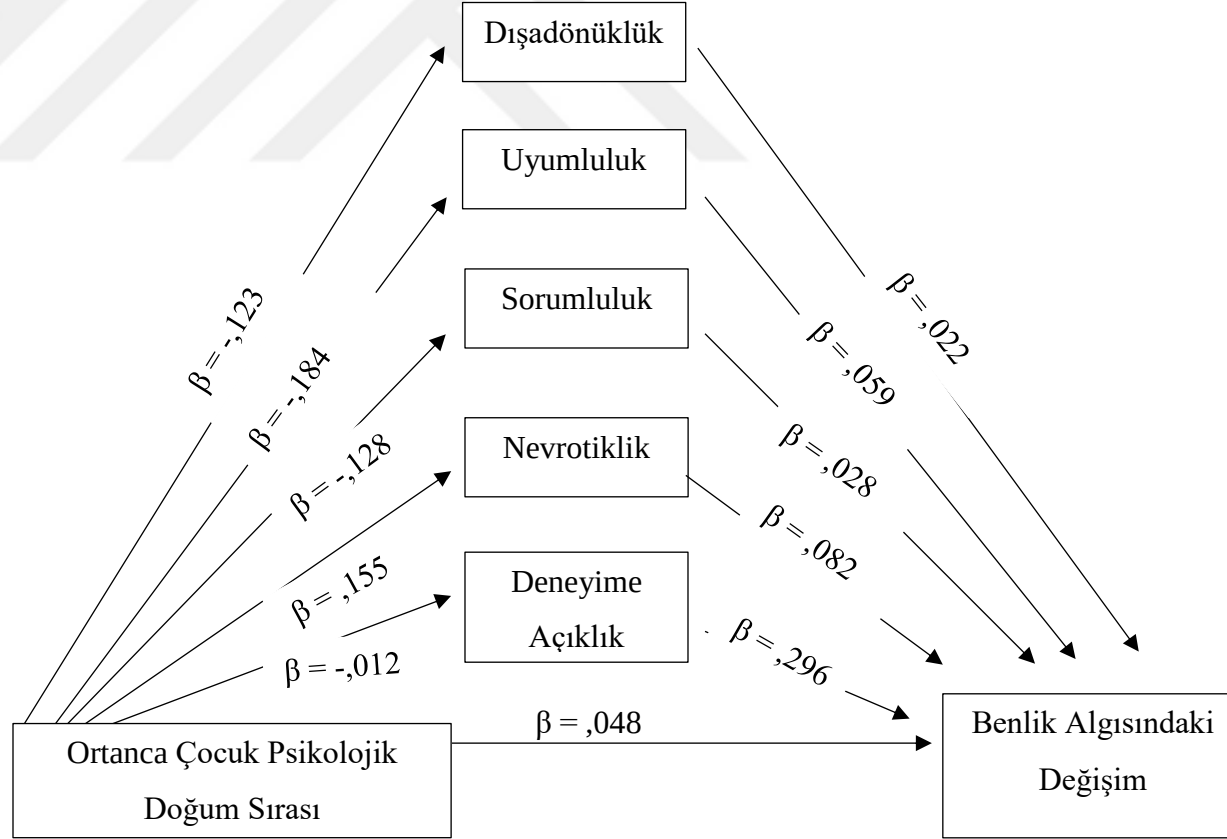
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.5'te sunulmuştur.

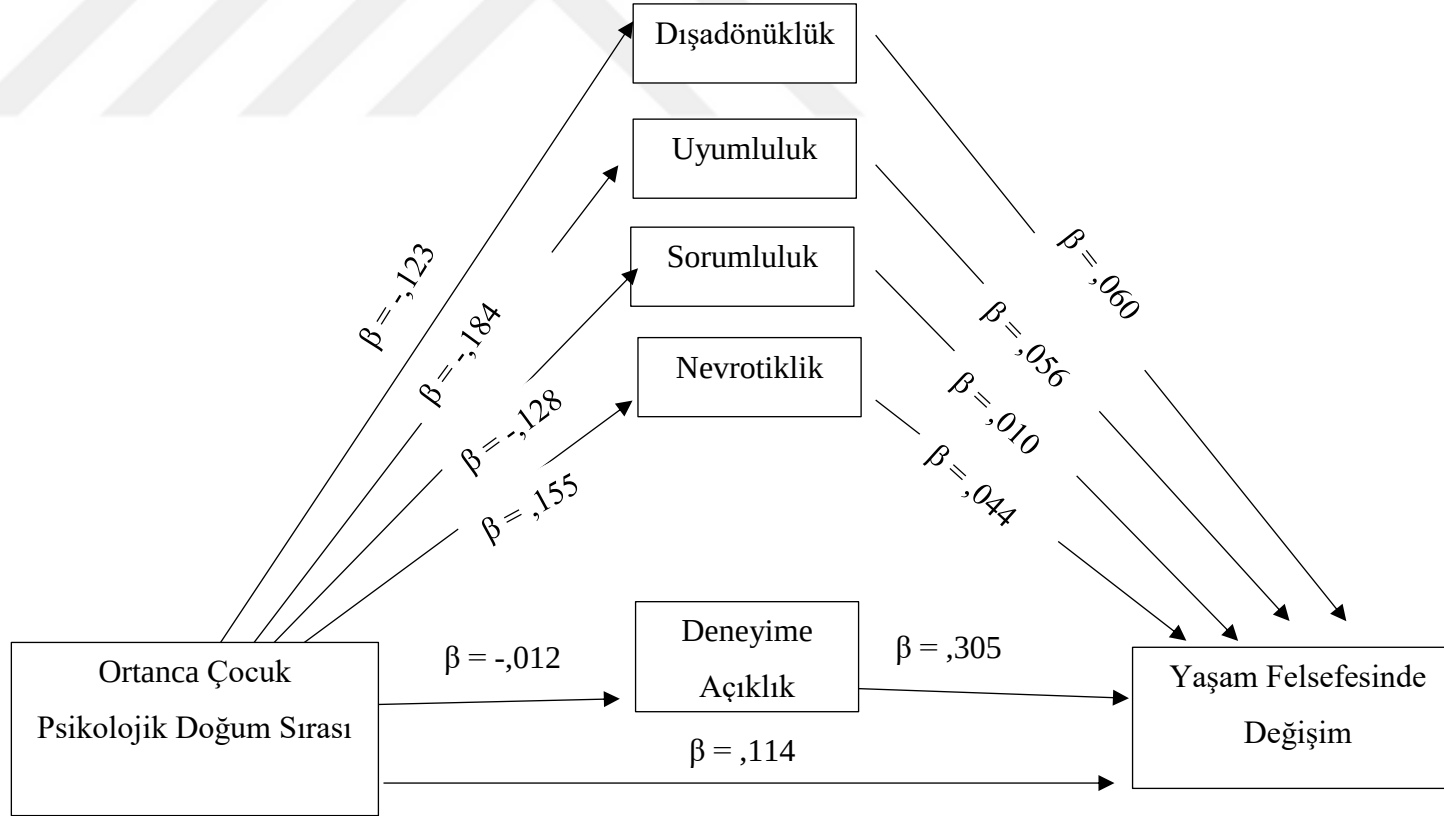
Şekil 4.5: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.6’da sunulmuştur.

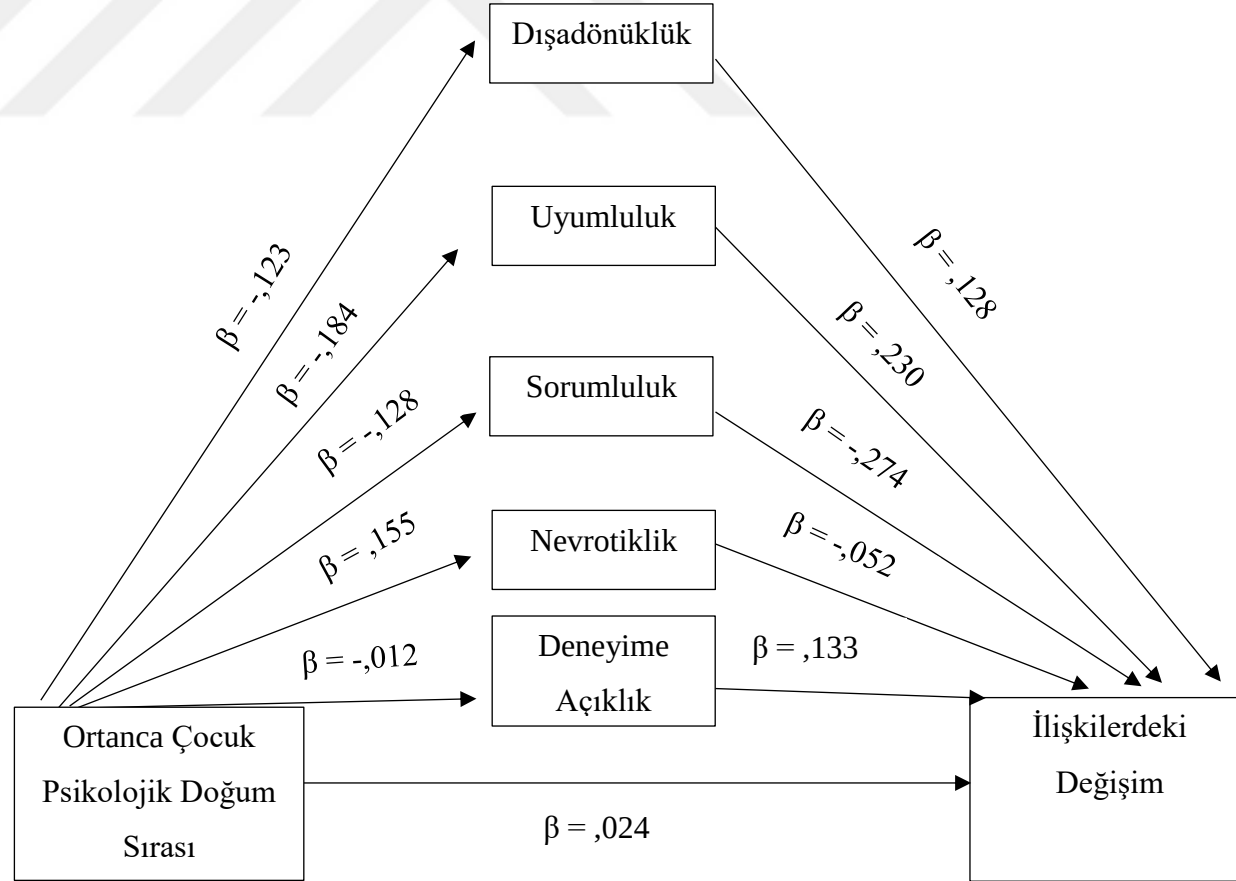
Şekil 4.6: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.7’de sunulmuştur.

Şekil 4.7: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.8’de sunulmuştur.

Şekil 4.8: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli.

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeline ilişkin ilişkilerin daha ayrıntılı biçimde incelenebilmesi amacıyla, modele ait aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan etki modelleri ve toplam etki (aracısız) modellerine ait istatistiksel sonuçlar tablo 4.27’te sunulmuştur.

Tablo 4.27: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları

Model	R	R ²	MSE	F	df1	df2	p
Aracı Değişkenlere İlişkin Yordayıcı Modeller							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	,1233	,0152	31,4756	4,3859	1	291	,0371
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	,1843	,0340	26,4254	11,7380	1	291	,0007
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	,1276	,0163	35,1978	4,6497	1	291	,0319
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	,1553	,0241	27,9092	7,1271	1	291	,0080
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	,0123	,0002	37,9331	,0422	1	291	,8374
Doğrudan Etki Modeli							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Travma sonrası büyüme	,3384	,1145	333,2235	7,1890	6	286	,0000
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Benlik algısında değişim	,3326	,1106	80,1449	6,9545	6	286	,0000

Tablo 4.27: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Yaşam felsefesinde değişim	,3570 ,1274 34,7133 9,8717 6 286 ,0000
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → İlişkilerde değişim	,3376 ,1139 31,3889 5,2520 6 286 ,0000
Toplam Etki (Aracısız) Modeller	
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	,0487 ,0024 368,9861 ,6738 1 291 ,4124
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	,0400 ,0016 88,4254 ,4603 1 291 ,4980
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	,0985 ,0097 38,7196 3,0687 1 291 ,0809
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	,0094 ,0001 34,8136 ,0202 1 291 ,8871

Aracı değişken modelleri incelendiğinde, ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinde belirgin ancak değişen düzeylerde etkiler yarattığı görülmektedir. Ortanca çocuk olmanın dışadönüklük üzerindeki etkisi anlamlıdır ($p = .0371$) ancak model varyansın yalnızca %1.5'ini açıklamaktadır ($R^2 = .0152$). Uyumluluk modeli anlamlılık açısından daha güçlüdür ($p = .0007$) ve değişkenin yaklaşık %3.4'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .0340$). Sorumluluk üzerinde anlamlı bir etki bulunmuş ($p = .0319$) ve varyansın %1.6'sı açıklanmıştır ($R^2 = .0163$). Nevrotiklik modeli de anlamlıdır ($p = .0080$) ve değişkenin yaklaşık %2.4'lük kısmını açıklamaktadır ($R^2 = .0241$). Deneyime açıklık üzerinde ise ortanca çocuk olmanın anlamlı bir etkisi bulunmamış ($p = .8374$) ve açıklanan varyans ihmal edilebilir düzeydedir ($R^2 = .0002$).

Doğrudan etki modelleri incelendiğinde, ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ve kişilik özelliklerinin birlikte travma sonrası büyümenin tüm alt boyutlarını anlamlı şekilde açıkladığı görülmektedir. Modelin travma sonrası büyüme toplam puanı için varyansın %11.4'ünü ($R^2 = .1145$), benlik algısında değişimin %11.0'unu ($R^2 = .1106$), yaşam

felsefesinde değişimin %12.7'sini ($R^2 = .1274$) ve ilişkilerde değişimin %11.3'ünü ($R^2 = .1139$) açıkladığı görülmektedir.

Toplam etki modelleri incelendiğinde ise ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme ve benlik algısında değişim üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir ($p > .40$). Yaşam felsefesinde değişim modeli anlamlılığa yakın bir eğilim göstermiştir ($p = .0809$), ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir. İlişkilerde değişim üzerinde ise herhangi bir toplam etki bulunmamıştır ($p = .8871$).

Model düzeyinde elde edilen bu bulguların hangi yapısal yollar üzerinden oluştuğunu ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla, ortanca çocuk psikolojik doğum sırasına ilişkin doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri gösteren yol katsayıları Tablo 4.28'de sunulmuştur.

Tablo 4.28: Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler

Model Yolu	B	SH / BootSH	Alt Limit	Üst Limit	β	t / Z	P
Doğrudan Etkiler							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası →	-0,3001	0,1433	-0,5820	-0,0181	-0,1233	-2,0943	,0371
Dışadönüklük							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	-0,4147	0,1211	-0,6530	-0,1765	-0,1843	-3,4261	,0007
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	-0,3285	0,1523	-0,6283	-0,0287	-0,1276	-2,1563	,0319
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	0,3573	0,1338	0,0939	0,6207	0,1553	2,6697	.0080

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	-0,0325	0,1584	-0,3443	0,2792	-0,0123	-0,2054	,8374
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	0,5622	0,4777	-0,3780	1,5025	0,0679	1,1770	,2402
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,1950	0,2335	-0,2646	0,6545	0,0481	0,8351	,4044
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,3077	0,1438	0,0245	0,5908	0,1143	2,1388	,0333
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	0,0596	0,1613	-0,2578	0,3770	0,0235	0,3696	,7120
Dışadönüklük → Travma sonrası büyüme	0,2369	0,2186	-0,1934	0,6671	0,0696	1,0835	,2795
Uyumluluk → Travma sonrası büyüme	0,4323	0,2451	-0,0501	0,9147	0,1176	1,7641	,0788

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Sorumluluk →							
Travma sonrası büyüme	-0,2162	0,1953	-0,6005	0,1681	-0,0672	-1,1072	,2692
Nevrotiklik →							
Travma sonrası büyüme	0,1372	0,2549	-0,3644	0,6389	0,0382	0,5385	,5906
Deneyime açıklık →							
Travma sonrası büyüme	0,8893	0,1872	0,5209	1,2578	0,2848	4,7508	,0000
Dışadönüklük →							
Benlik algısında değişim	0,0375	0,1120	-0,1829	0,2579	0,0225	0,3351	,7378
Uyumluluk →							
Benlik algısında değişim	0,1061	0,1090	-0,1084	0,3206	0,0590	0,9739	,3309
Sorumluluk →							
Benlik algısında değişim	0,0443	0,0931	-0,1390	0,2276	0,0282	0,4757	,6347
Nevrotiklik →							
Benlik algısında değişim	0,1438	0,1295	-0,1110	0,3987	0,0817	1,1108	,2676
Deneyime açıklık →							
Benlik algısında değişim	0,4529	0,0935	0,2688	0,6369	0,2964	4,8433	,0000
Dışadönüklük →							
Yaşam felsefesinde değişim	0,0660	0,0680	-0,0678	0,1999	0,0597	0,9710	,3324

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Uyumluluk →							
Yaşam felsefesinde değişim	0,0667	0,0949	-0,1200	0,2534	0,0558	0,7029	,4827
Sorumluluk →							
Yaşam felsefesinde değişim	0,0101	0,0672	-0,1223	0,1424	0,0096	0,1499	,8809
Nevrotiklik →							
Yaşam felsefesinde değişim	0,0510	0,0827	-0,1118	0,2138	0,0436	0,6166	,5380
Deneyime açıklık →							
Yaşam felsefesinde değişim	0,3091	0,0601	0,1908	0,4273	0,3045	5,1454	,0000
Dışadönüklük →							
İlişkilerde değişim	0,1333	0,0695	-0,0036	0,2702	0,1277	1,9170	,0562
Uyumluluk →							
İlişkilerde değişim	0,2595	0,0781	0,1057	0,4133	0,2300	3,3213	,0010
Sorumluluk →							
İlişkilerde değişim	-0,2706	0,0674	-0,4033	-0,1379	-0,2743	-4,0131	,0001
Nevrotiklik →							
İlişkilerde değişim	-0,0576	0,0742	-0,2037	0,0885	-0,0522	-0,7755	,4387
Deneyime açıklık →							
İlişkilerde değişim	0,1273	0,0595	0,0102	0,2444	0,1329	2,1405	,0332
Dolaylı Etkiler							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Dışadönüklük ⇒	-0,0711	0,0775	-0,2446	0,0627	—	—	—
Travma sonrası büyüme							

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ Travma sonrası büyüme	-0,1793	0,1181	-0,4352	0,0244	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Travma sonrası büyüme	0,0710	0,0779	-0,0543	0,2485	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ Travma sonrası büyüme	0,0490	0,0949	-0,1300	0,2598	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ Travma sonrası büyüme	-0,0289	0,1426	-0,3141	0,2533	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası⇒Dışadönüklü k ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0113	0,0377	-0,0924	0,0660	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk	-0,0440	0,0488	-0,1546	0,0457	—	—	—

⇒ Benlik algısında
değişim

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk	-0,0145	0,0326	-0,0816	0,0548	—	—	—
⇒ Benlik algısında değişim							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik	0,0514	0,0509	-0,0336	0,1676	—	—	—
⇒ Benlik algısında değişim							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime	-0,0147	0,0733	-0,1690	0,1270	—	—	—
açıklık ⇒ Benlik algısında değişim							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Dışadönüklük ⇒	-0,0198	0,0232	-0,0716	0,0227	—	—	—
Yaşam felsefesinde değişim							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk	-0,0277	0,0410	-0,1150	0,0468	—	—	—
⇒ Yaşam felsefesinde değişim							

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0033	0,0241	-0,0556	0,0446	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	0,0182	0,0321	-0,0400	0,0909	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0101	0,0491	-0,1126	0,0860	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ İlişkilerde değişim	-0,0400	0,0291	-0,1063	0,0053	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ İlişkilerde değişim	-0,1076	0,0458	-0,2047	-0,0291	—	—	—

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ İlişkilerde değişim	0,0889	0,0477	0,0088	0,1932	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ İlişkilerde değişim	-0,0206	0,0284	-0,0811	0,0356	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ İlişkilerde değişim	-0,0041	0,0227	-0,0552	0,0409	—	—	—
Toplam Dolaylı Etki							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	-0,1593	0,2040	-0,5562	0,2542	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	-0,0332	0,1015	-0,2322	0,1706	—	—	—
Ortanca çocuk psikolojik doğum	-0,0426	0,0678	-0,1793	0,0849	—	—	—

sırası → Yaşam
felsefesinde değişim

Tablo 4.28: (devam ediyor)

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	-0,0835	0,0627	-0,2082	0,0434	—	—	—
Toplam Etkiler							
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	0,4030	0,4909	-0,5632	1,3691	0,0487	0,8209	,4124
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,1618	0,2385	-0,3076	0,6312	0,0400	0,6784	,4980
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,2650	0,1513	-0,0327	0,5628	0,0985	1,7518	,0809
Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	-0,0239	0,1681	-0,3546	0,3069	-0,0094	-0,1421	,8871

Ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerine ilişkin model sonuçları incelendiğinde, çok katmanlı fakat genel olarak sınırlı bir etki örüntüsünün ortaya çıktığı görülmektedir.

Doğrudan etkiler düzeyinde, ortanca çocuk olmanın dışadönüklük ($\beta = -.1233$, $p = .0371$), uyumluluk ($\beta = -.1843$, $p = .0007$) ve sorumluluk ($\beta = -.1276$, $p = .0319$) üzerinde anlamlı etkiler yarattığı dikkat çekmektedir. Bu üç kişilik özelliğinde de ortanca çocuk olmanın negatif yönde bir etkisi olduğu görülmektedir. Nevrotiklik ise pozitif yönde ve anlamlı bir biçimde yordamıştır ($\beta = .1553$, $p = .0080$). Deneyime açıklık üzerinde ise ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır ($p = .8374$). Bu sonuçlar, literatürde ortanca çocukların aile içi konumları gereği daha uyum sağlayıcı olmakla birlikte duygusal dalgalanmalar ve içsel hassasiyetler gösterebildiğini belirten kuramsal yaklaşımlarla uyumludur (Eckstein vd., 2010; Salmon ve Schumann, 2011).

Travma sonrası büyümeye yönelik doğrudan etkiler incelendiğinde, ortanca çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür ($p = .2402$). Ancak yaşam felsefesinde değişim boyutunda anlamlı bir etki vardır ($\beta = .1143$, $p = .0333$). Bu sonuç, ortanca çocukların özellikle yaşam değerlendirme, anlamlandırma ve bilişsel yeniden çerçeveleme süreçlerinde daha aktif olabileceğini düşündürmektedir. Benlik algısında değişim ve ilişkilerde değişim alt boyutlarında ise doğrudan etkiler anlamlı bulunmamıştır.

Kişilik özelliklerinden travma sonrası büyümeye giden yollar incelendiğinde, en güçlü ve tutarlı yordayıcının deneyime açıklık olduğu görülmektedir ($\beta = .2848$, $p < .001$). Bu bulgu, travma sonrası büyümenin bilişsel esneklik, anlam arayışı ve yeni deneyimlere açıklıkla yakından ilişkili olduğunu öne süren kuramsal görüşlerle tamamen tutarlıdır (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Uyumluluğun travma sonrası büyüme üzerindeki etkisi anlamlılığa yakın bir eğilim göstermektedir ($p = .0788$). Sorumluluk, nevrotiklik ve dışadönüklük ise travma sonrası büyüme toplam puanı üzerinde anlamlı bir yordayıcı değildir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, ortanca çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür ($B = -0.1593$, $BootSH = 0.2040$, $LLCI = -0.5562$, $ULCI = 0.2542$). Benlik algısında değişim ($B = -0.0332$) ve yaşam felsefesinde değişim ($B = -0.0426$) için de toplam dolaylı etkiler anlamlı değildir. Bu sonuç, ortanca çocuk olmanın travma sonrası büyümeye dolaylı mekanizmalar üzerinden güçlü bir katkı sunmadığını göstermektedir.

Buna karşın, ilişkilerde değişim boyutunda dolaylı etkiler dikkat çekmektedir. Toplam dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmasa da ($B = -0.0835$, $LLCI = -0.2082$),

özellikle sorumluluk ($B = 0.0889$, $LLCI = 0.0088$) ve uyumluluk ($B = -0.1076$, $LLCI = -0.2047$) yollarındaki etkiler anlamlıdır. Bu sonuçlar, ortanca çocuk olmanın ilişkisel süreçler üzerinde karmaşık bir etki örüntüsü yarattığını göstermektedir. Özellikle uyumluluğun ilişkilerde değişimi pozitif yönde, sorumluluğun ise negatif yönde etkilemesi, ortanca çocukların ilişkisel rol dağılımlarında hem uyum sağlayıcı hem de gerilim yaratıcı dinamikleri aynı anda yaşayabildiklerini göstermektedir.

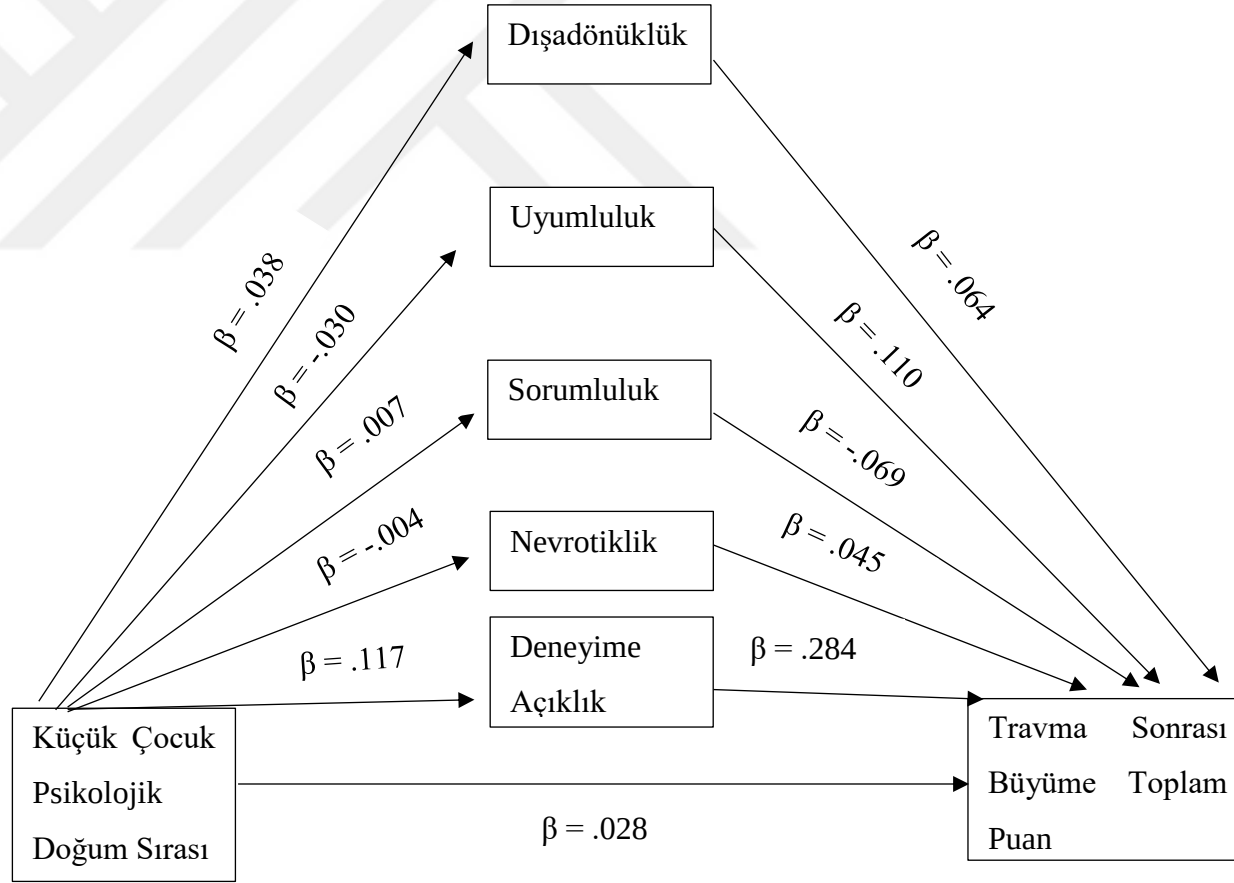
Toplam etkiler incelendiğinde, ortanca çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı ($p = .4124$), benlik algısında değişim ($p = .4980$) ve ilişkilerde değişim ($p = .8871$) üzerinde anlamlı toplam etkiler üretmediği görülmektedir. Yaşam felsefesinde değişim boyutu ise anlamlılığa oldukça yakın bir eğilim göstermektedir ($p = .0809$). Bu sonuç, ortanca çocuk olmanın travma sonrası büyümeyi doğrudan belirlemediğini, ancak bilişsel değerlendirme süreçlerine kısmi katkılar sunduğunu göstermektedir.

Genel olarak bulgular, ortanca çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinden sınırlı ancak belirli yönlerde anlamlı ilişkiler ortaya koyduğunu ve özellikle uyumluluk, nevroz ve sorumluluk yolunun kritik olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte travma sonrası büyümenin genel yapısına bakıldığında, doğum sırası tek başına güçlü bir yordayıcı değildir; kişilik özellikleri ve bireysel bilişsel süreçler daha belirleyici görülmektedir. Bu sonuçlar, travma sonrası büyümenin çok boyutlu doğasını desteklemekte ve doğum sırası etkilerinin ancak kişilik yapılarıyla etkileşim halinde anlam kazandığını göstermektedir.

4.5.3. Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model

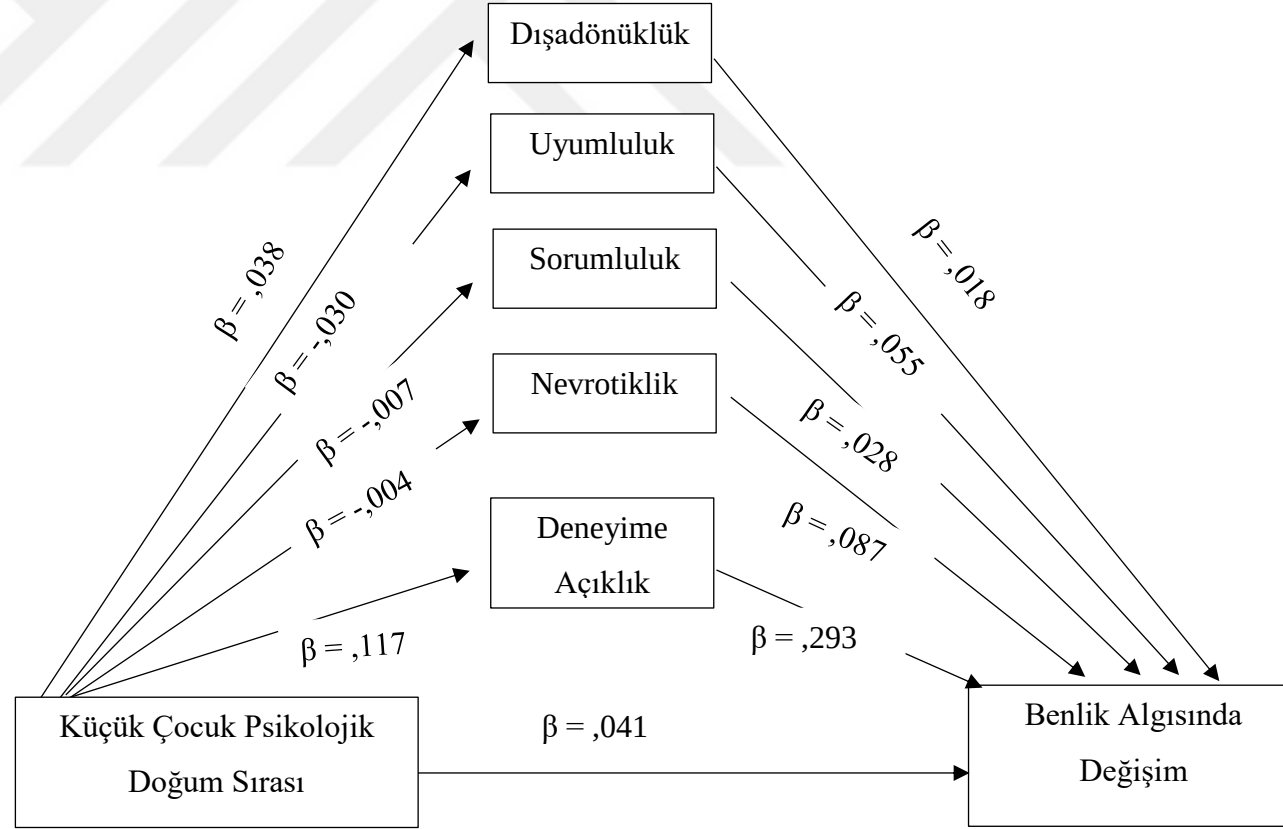
Bu bölümde küçük çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeli sunulmuştur. Analiz kapsamında psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerindeki etkileri, kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme üzerindeki rolü ve psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri dört ayrı yapısal diyagramla gösterilmiştir. Diyagramların ardından küçük çocuk grubuna ilişkin model düzeyi sonuçları ile yol katsayılarını içeren kapsamlı tablolar sunulmuştur.

Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.9’da sunulmuştur.

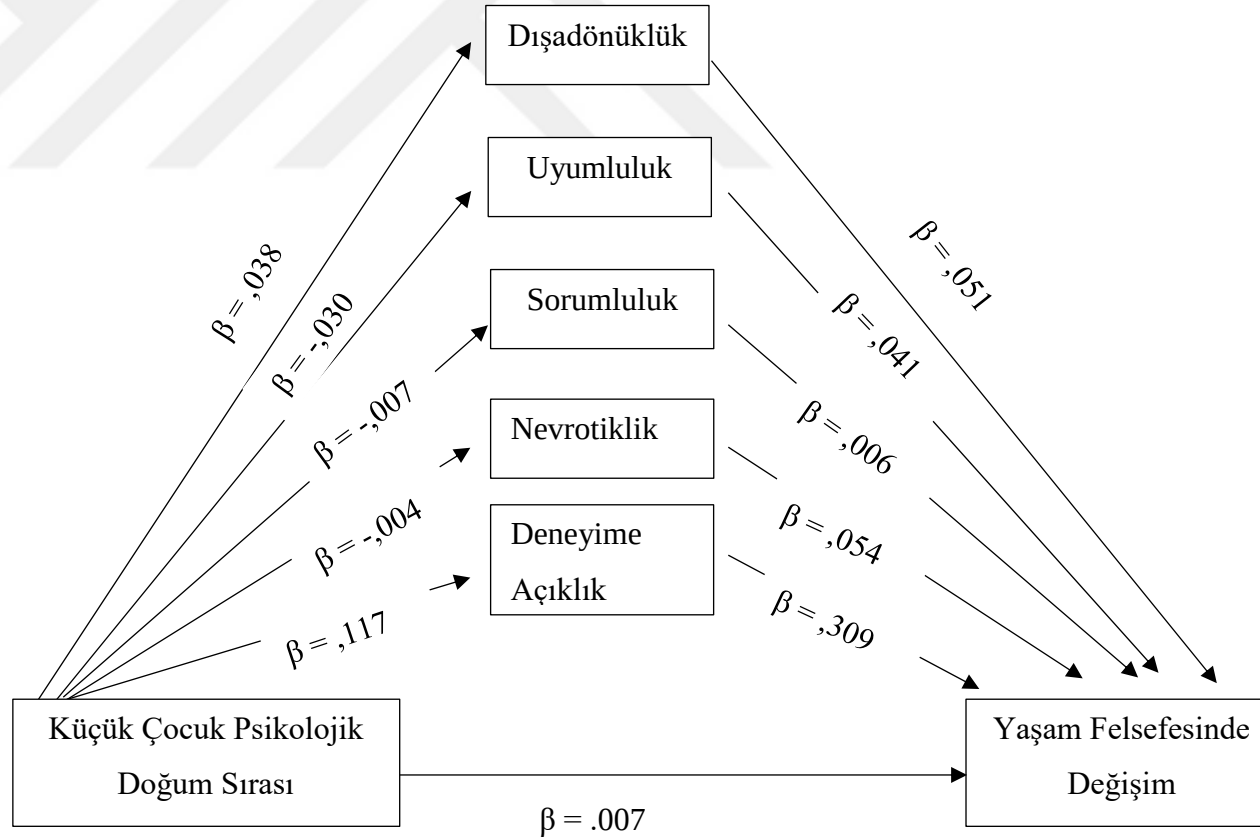
Şekil 4.9: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.10'da sunulmuştur.

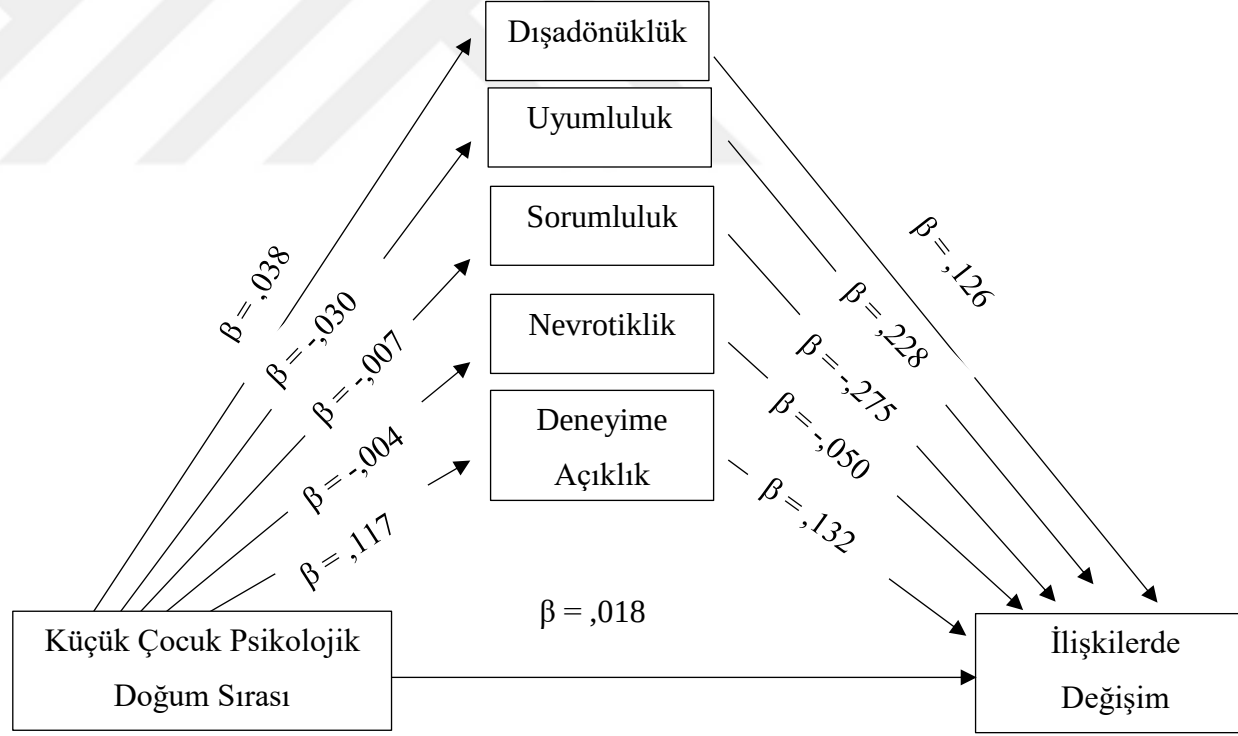
Şekil 4.10: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.11’de sunulmuştur.

Şekil 4.11: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli Şekil 4.12’de sunulmuştur.

Şekil 4.12: Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeline ilişkin ilişkilerin daha ayrıntılı biçimde incelenebilmesi amacıyla, modele ait aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan etki modelleri ve toplam etki (aracısız) modellerine ait istatistiksel sonuçlar tablo 4.29’da sunulmuştur.

Tablo 4.29: Küçük çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları

Model	R	R ²	MSE	F	df1	df2	p
Aracı Değişkenlere İlişkin Yordayıcı Modeller							
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	,0382	,0015	31,9152	,3768	1	291	,5398
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	,0298	,0009	27,3301	,2289	1	291	,6327
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	,0066	,0000	35,7789	,0130	1	291	,9093
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	,0041	,0000	28,5981	,0047	1	291	,9453
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	,1172	,0137	37,4177	4,1848	1	291	,0417
Doğrudan Etki Modeli							
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Travma sonrası büyüme	,3331	,1109	334,5806	6,6497	6	286	,0000
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Benlik algısında değişim	,3318	,1101	80,1941	6,9611	6	286	,0000
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Yaşam felsefesinde değişim	,3392	,1151	35,2044	7,8943	6	286	,0000

Tablo 4.29: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → İlişkilerde değişim	,3373 ,1137 31,3959 5,1361 6 286 ,0000
Toplam Etki Modeli	
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	,0607 ,0037 368,4990 1,0049 1 291 ,3169
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	,0739 ,0055 88,0831 1,4715 1 291 ,2261
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	,0438 ,0019 39,0239 ,5446 1 291 ,4611
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	,0336 ,0011 34,7773 ,3039 1 291 ,5819

Aracı değişken modelleri incelendiğinde, küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerindeki etkilerinin genel olarak son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Dışadönüklük ($R^2 = .0015$), uyumluluk ($R^2 = .0009$), sorumluluk ($R^2 = .0000$) ve nevrozizm ($R^2 = .0000$) için açıklanan varyansın yok denecek kadar düşük olması ve modellerin anlamlı çıkmaması ($p > .53$), küçük çocuk olmanın bu kişilik özelliklerini anlamlı düzeyde yordamadığını göstermektedir. Bu dört modele ilişkin F değerlerinin de oldukça düşük olması, doğum sırasının söz konusu kişilik özellikleri üzerindeki etkisinin zayıf yapısını desteklemektedir.

Buna karşın, deneyime açıklık modeli anlamlıdır ($p = .0417$) ve varyansın %1.37'sini açıklamaktadır ($R^2 = .0137$). Bu değer yüksek olmasa da diğer kişilik özellikleriyle karşılaştırıldığında küçük çocuk olmanın en belirgin etkisinin deneyime açıklık üzerinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum, literatürde küçük çocukların daha yaratıcı, esnek ve yenilik arayışına açık olduklarını vurgulayan bazı kuramsal görüşlerle örtüşmektedir (Salmon ve Schumann, 2011; Eckstein vd., 2010). Yine de açıklanan varyansın düşük olması, bu ilişkinin güçlü bir eğilimden çok sınırlı bir örüntüye işaret ettiğini göstermektedir.

Doğrudan etki modelleri incelendiğinde, küçük çocuk psikolojik doğum sırası ve kişilik özelliklerinin birlikte travma sonrası büyümenin tüm alt boyutlarını anlamlı şekilde açıkladığı görülmektedir. Travma sonrası büyüme toplam puanı için model varyansın %11.09'unu ($R^2 = .1109$), benlik algısında değişimin %11.01'ini ($R^2 = .1101$), yaşam felsefesinde değişimin %11.51'ini ($R^2 = .1151$) ve ilişkilerde değişimin %11.37'sini ($R^2 = .1137$) açıklamaktadır. Bu modellerin tamamı yüksek düzeyde anlamlıdır ($p < .001$). Bu sonuçlar, kişilik özelliklerinin travma sonrası büyümenin merkezi yordayıcıları olduğunu destekleyen kuramsal çerçeveye uyumludur (Tedeschi ve Calhoun, 2004; Linley ve Joseph, 2004). Küçük çocuk olmanın kendisi kişilik özellikleri üzerinden güçlü etkiler üretmese de kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme üzerindeki etkisi belirgin görünmektedir.

Toplam etki modellerinde ise küçük çocuk psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyümenin hiçbir boyutunda anlamlı bir etkisi bulunmamıştır ($p > .22$). Travma sonrası büyüme toplam puanı için açıklanan varyans yalnızca %0.37'dir ($R^2 = .0037$). Benzer şekilde benlik algısında değişim ($R^2 = .0055$), yaşam felsefesinde değişim ($R^2 = .0019$) ve ilişkilerde değişim ($R^2 = .0011$) modelleri de anlamlı değildir. Bu bulgular, küçük çocuk olmanın travma sonrası büyümeyi tek başına açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

Genel olarak sonuçlar, küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinde oldukça sınırlı etkiler oluşturduğunu; anlamlı ilişkinin yalnızca deneyime açıklık ile sınırlı kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme süreçlerinde güçlü ve tutarlı yordayıcılar olması, travma sonrası büyümenin doğum sırasından çok bireysel özellikler ve bilişsel değerlendirme süreçleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, travma sonrası büyümenin çok boyutlu yapısını desteklemekte ve küçük çocuk olmanın travma sonrası büyüme üzerinde ancak dolaylı ve sınırlı etki üretebileceğini göstermektedir.

Model düzeyinde elde edilen bu bulguların hangi yapısal yollar üzerinden oluştuğunu daha ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla, küçük çocuk psikolojik doğum sırasına ilişkin doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri içeren yol katsayıları tablo 4.30'da sunulmuştur.

Tablo 4.30: Küçük çocuk için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler

Model Yolu	B	SH / BootSH	Alt Limit	Üst Limit	B	t / Z	P
------------	---	----------------	-----------	--------------	---	-------	---

Doğrudan Etkiler

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	0,1319	0,2148	-0,2909	0,5546	0,0382	0,6139	,5398
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	-0,0952	0,1990	-0,4869	0,2964	-0,0298	-0,4785	,6327
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	-0,0240	0,2106	-0,4385	0,3905	-0,0066	-0,1140	,9093
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	-0,0135	0,1973	-0,4018	0,3747	-0,0041	-0,0686	,9453
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	0,4412	0,2157	0,0167	0,8657	0,1172	2,0457	,0417
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	0,3289	0,6874	-1,0240	1,6819	0,0280	0,4785	,6326
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,2358	0,3409	-0,4351	0,9068	0,0410	0,6918	,4896
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,0275	0,2135	-0,3928	0,4478	0,0072	0,1289	,8975

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	0,0656	0,2117	-0,3511	0,4823	0,0182	0,3099	,7569
Dışadönüklük → Travma sonrası büyüme	0,2176	0,2229	-0,2211	0,6563	0,0640	0,9762	,3298
Uyumluluk → Travma sonrası büyüme	0,4041	0,2442	-0,0765	0,8846	0,1099	1,6550	,0990
Sorumluluk → Travma sonrası büyüme	-0,2218	0,1986	-0,6126	0,1691	-0,0690	-1,1167	,2650
Nevrotiklik → Travma sonrası büyüme	0,1608	0,2530	-0,3372	0,6588	0,0447	0,6356	,5255
Deneyime açıklık → Travma sonrası büyüme	0,8874	0,1925	0,5085	1,2664	0,2842	4,6096	,000
Dışadönüklük → Benlik algısında değişim	0,0304	0,1133	-0,1926	0,2533	0,0182	0,2680	,7889
Uyumluluk → Benlik algısında değişim	0,0982	0,1095	-0,1173	0,3138	0,0546	0,8972	,3704
Sorumluluk → Benlik algısında değişim	0,0432	0,0948	-0,1434	0,2298	0,0275	0,4558	,6489
Nevrotiklik → Benlik algısında değişim	0,1528	0,1282	-0,0996	0,4052	0,0868	1,1916	,2344

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Deneyime açıklık →							
Benlik algısında	0,4481	0,0972	0,2567	0,6395	0,2933	4,6080	,000
değişim							
Dışadönüklük →							
Yaşam felsefesinde	0,0561	0,0700	-0,0817	0,1938	0,0507	0,8014	,4235
değişim							
Uyumluluk → Yaşam							
felsefesinde değişim	0,0488	0,0936	-0,1354	0,2330	0,0408	0,5216	,6023
Sorumluluk →							
Yaşam felsefesinde	0,0060	0,0677	-0,1273	0,1393	0,0057	0,0880	,9300
değişim							
Nevrotiklik → Yaşam							
felsefesinde değişim	0,0629	0,0823	-0,0992	0,2249	0,0538	0,7634	,4459
Deneyime açıklık →							
Yaşam felsefesinde	0,3132	0,0600	0,1952	0,4313	0,3085	5,2222	,000
değişim							
Dışadönüklük →							
İlişkilerde değişim	0,1311	0,0704	-0,0074	0,2697	0,1256	1,8630	,0635
Uyumluluk →							
İlişkilerde değişim	0,2570	0,0779	0,1037	0,4104	0,2278	3,2994	,001
Sorumluluk →							
İlişkilerde değişim	-0,2709	0,0679	-0,4046	-0,1372	-0,2747	-3,9882	,0001
Nevrotiklik →							
İlişkilerde değişim	-0,0549	0,0735	-0,1995	0,0898	-0,0497	-0,7464	,4560
Deneyime açıklık →							
İlişkilerde değişim	0,1261	0,0609	0,0062	0,2460	0,1316	2,0706	,0393

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Dolaylı Etkiler								
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Travma sonrası büyüme								
	0,0287	0,0693	-0,1048	0,1898	0,0024	—	—	—
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ Travma sonrası büyüme								
	-0,0385	0,0953	-0,2621	0,1270	-0,0033	—	—	—
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Travma sonrası büyüme								
	0,0053	0,0611	-0,1350	0,1414	0,0005	—	—	—
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik⇒ Travma sonrası büyüme								
	-0,0022	0,0567	-0,1277	0,1151	-0,0002	—	—	—
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ Travma sonrası büyüme								
	0,3915	0,2091	-0,0001	0,8432	0,0333	—	—	—

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Benlik algısında değişim	0,0040	0,0272	-0,0559	0,0624	0,0007
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0094	0,0306	-0,0826	0,0507	-0,0016
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0010	0,0221	-0,0566	0,0370	-0,0002
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0021	0,0389	-0,0841	0,0848	-0,0004
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ Benlik algısında değişim	0,1977	0,1064	-0,0001	0,4164	0,0344

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	0,0074	0,0214	-0,0376	0,0541	0,0019
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0046	0,0213	-0,0604	0,0309	-0,0012
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0001	0,0142	-0,0320	0,0310	0,0000
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0009	0,0199	-0,0464	0,0404	-0,0002
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	0,1382	0,0743	0,0051	0,2996	0,0362

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒	0,0173	0,0316	-0,0424	0,0883	0,0048		
Dışadönüklük ⇒ İlişkilerde değişim							
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ İlişkilerde değişim	-0,0245	0,0532	-0,1404	0,0756	-0,0068		
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ İlişkilerde değişim	0,0065	0,0589	-0,1113	0,1240	0,0018		
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ İlişkilerde değişim	0,0007	0,0173	-0,0363	0,0402	0,0002		
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ İlişkilerde değişim	0,0556	0,0396	-0,0038	0,1478	0,0154		
Toplam Dolaylı Etkiler							
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	0,3849	0,2508	-0,1209	0,8811	0,0327	—	—

Tablo 4.30: (devam ediyor)

Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,1892	0,1241	-0,0618	0,4292	0,0329	—	—
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,1399	0,0863	-0,0276	0,3133	0,0366	—	—
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	0,0557	0,0811	-0,1175	0,2076	0,0154	—	—
Toplam Etkiler							
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	0,7138	0,7121	-0,6876	2,1153	0,0607	1,0025	,3169
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,4251	0,3504	-0,2646	1,1147	0,0739	1,2130	,2261
Küçük çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	0,1675	0,2269	-0,2791	0,6141	0,0438	0,7380	,4611
Küçük çocuk psikolojik doğum	0,1213	0,2200	-0,3118	0,5544	0,0336	0,5513	,5819

Küçük çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerine ilişkin model sonuçları incelendiğinde, etkilerin genel olarak zayıf ve sınırlı olduğu, ancak belirli alanlarda anlamlı ilişkilerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Doğrudan etkiler düzeyinde, küçük çocuk olmanın dışadönüklük ($\beta = .0382$, $p = .5398$), uyumluluk ($\beta = -.0298$, $p = .6327$), sorumluluk ($\beta = -.0066$, $p = .9093$) ve nevrotiklik ($\beta = -.0041$, $p = .9453$) üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu bulgular, doğum sırasının bu kişilik özellikleri üzerinde belirleyici olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak deneyime açıklık üzerinde anlamlı bir doğrudan etki tespit edilmiştir ($\beta = .1172$, $p = .0417$). Etki büyüklüğü düşük olsa da, küçük çocukların yaratıcılık, yenilik arayışı ve esneklik gibi özelliklerde kardeşlerine kıyasla daha yüksek puan alma eğiliminde olduklarını bildiren kuramsal görüşlerle tutarlıdır (Eckstein vd., 2010). Bu nedenle deneyime açıklık, küçük çocuk psikolojik doğum sırasının anlamlı bir şekilde yordadığı tek kişilik boyutu olarak öne çıkmaktadır.

Kişilik özelliklerinden travma sonrası büyümeye giden yollar incelendiğinde, deneyime açıklığın travma sonrası büyümenin en güçlü yordayıcısı olduğu görülmektedir ($\beta = .2842$, $p < .001$). Bu bulgu, travma sonrası büyümenin bilişsel yeniden değerlendirme, anlamlandırma ve kişisel gelişim süreçleriyle ilişkili olduğu yönündeki kuramsal açıklamalarla uyumludur (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Diğer kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki etkileri anlamlı değildir. Bu durum, travma sonrası büyümenin temel olarak deneyime açıklık gibi bilişsel esneklik ve yenilik odaklı özelliklere dayandığını göstermektedir.

Travma sonrası büyümenin alt boyutlarında da benzer bir örüntü görülmektedir. Deneyime açıklık hem benlik algısında değişim ($\beta = .2933$, $p < .001$), hem yaşam felsefesinde değişim ($\beta = .3085$, $p < .001$), hem de ilişkilerde değişim ($\beta = .1316$, $p = .0393$) için anlamlı bir yordayıcıdır. Bu sonuçlar, küçük çocuklarda daha yüksek görülebilen uyarıcı arayışı ve bilişsel esneklik özelliklerinin travma sonrası gelişim süreçlerine katkı sunduğunu düşündürmektedir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, küçük çocuk psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($B = 0.3849$, $BootLLCI = -0.1209$, $BootULCI = 0.8811$). Benzer şekilde benlik algısı ve yaşam felsefesi üzerindeki toplam dolaylı etkiler de anlamlı değildir. Bu durum, küçük çocuk olmanın TSB üzerinde dolaylı yollar aracılığıyla güçlü bir etki üretmediğini göstermektedir. Ancak dikkat çeken nokta, deneyime açıklık yolunun hem travma sonrası büyümede ($B = 0.3915$) hem benlik algısında değişimde ($B = 0.1977$) hem de yaşam felsefesinde değişimde ($B = 0.1382$) anlamlıya yakın veya anlamlı eğilimler sergilemesidir. Bu bulgu, küçük çocuk olmanın kişilik üzerinden travma sonrası büyümeye zayıf ama yönlendirici bir katkı sunabileceğini göstermektedir.

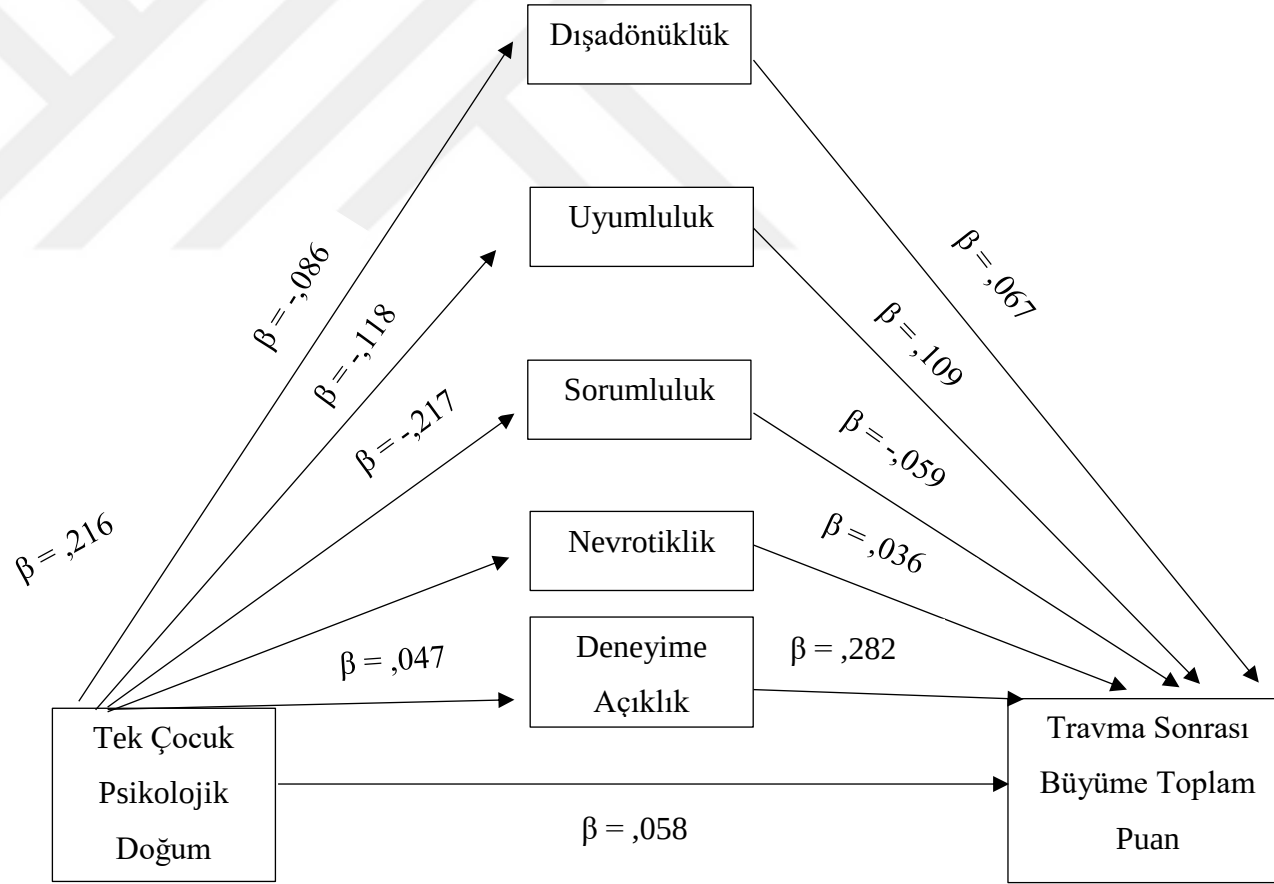
İlişkilerde değişim boyutunda dolaylı etkilerin hiçbirisi anlamlı değildir. Bu sonuç, küçük çocuk olmanın ilişkisel büyümeyi ne doğrudan ne de kişilik özellikleri aracılığıyla güçlü bir şekilde etkilemediğini göstermektedir.

Toplam etkiler incelendiğinde, küçük çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı üzerinde anlamlı bir toplam etkisi yoktur ($\beta = .0607$, $p = .3169$). Benzer şekilde benlik algısında değişim ($\beta = .0739$), yaşam felsefesinde değişim ($\beta = .0438$) ve ilişkilerde değişim ($\beta = .0336$) için de toplam etkiler anlamlı değildir. Bu sonuçlar, küçük çocuk psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyümeyi tek başına açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

4.5.4. Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası İçin Yapısal Model

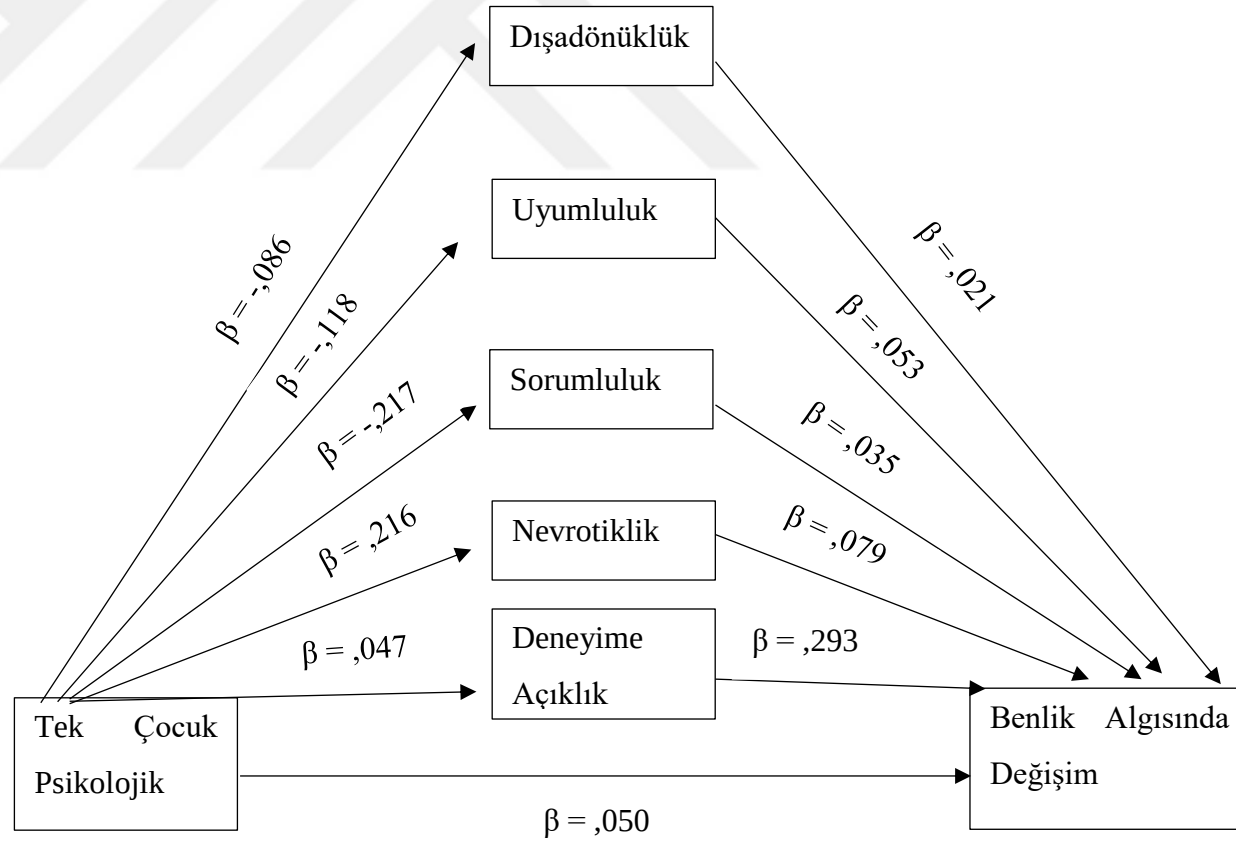
Bu bölümde tek çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulmuş olan yapısal eşitlik modeli verilmiştir. Analiz kapsamında psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerindeki etkileri, kişilik özelliklerinin travma sonrası büyüme üzerindeki rolü ve psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri dört ayrı yapısal diyagram aracılığıyla gösterilmiştir. Diyagramların ardından tek çocuk psikolojik doğum sırası grubuna ilişkin model düzeyi sonuçlar ile yol katsayılarını içeren kapsamlı tablolar sunulmuştur.

Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.13'te sunulmuştur

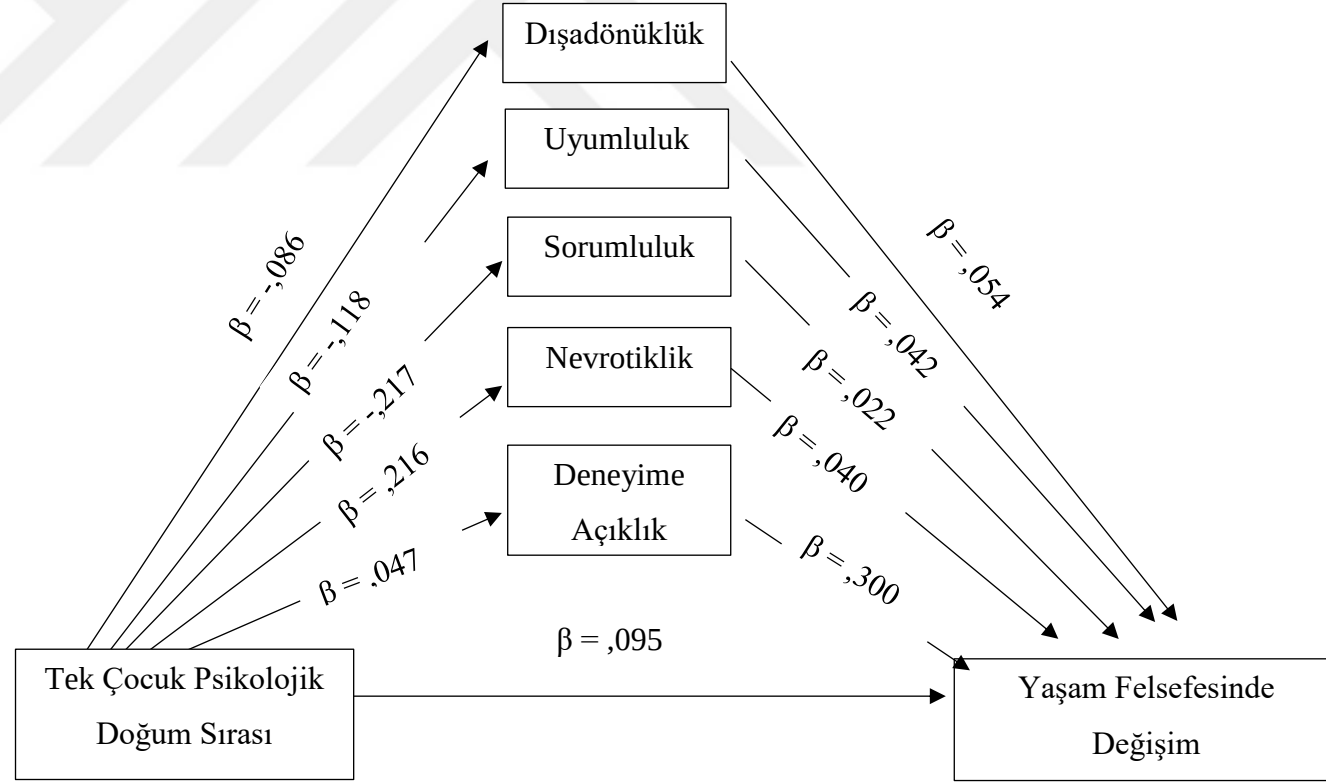
Şekil 4.13: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme toplam puanı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.14'te sunulmuştur.

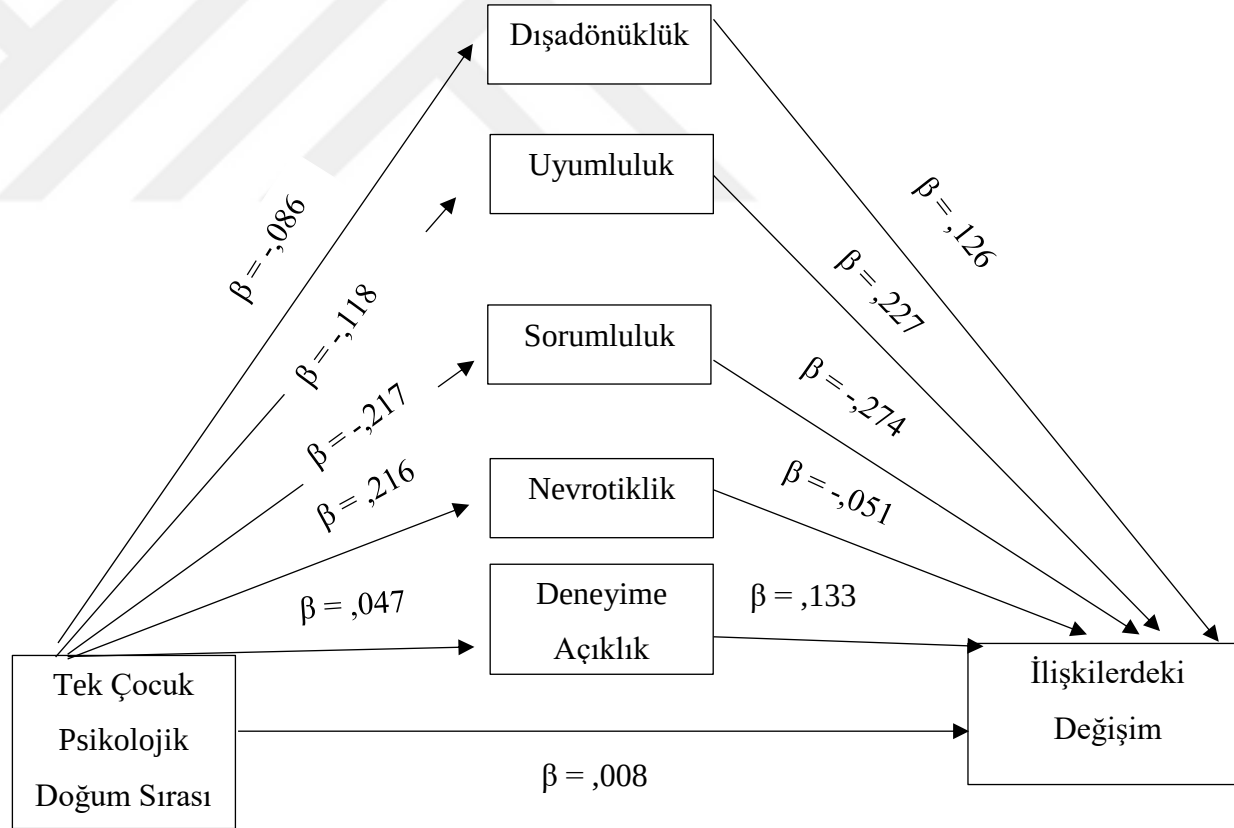
Şekil 4.14: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin benlik algısında değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.15'te sunulmuştur.

Şekil 4.15: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin yaşam felsefesinde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri aracılığıyla travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla oluşturulan yapısal eşitlik modeli şekil 4.16’de sunulmuştur.

Şekil 4.16: Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyümenin ilişkilerde değişim alt boyutu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin yapısal eşitlik modeli

Tek çocuk psikolojik doğum sırası için oluşturulan yapısal eşitlik modeline ilişkin ilişkilerin daha ayrıntılı biçimde incelenebilmesi amacıyla, modele ait aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan etki modelleri ve toplam etki (aracısız) modellerine ait istatistiksel sonuçlar tablo 4.31’de sunulmuştur.

Tablo 4.31: Tek çocuk psikolojik doğum sırası için aracılık modeli kapsamında aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller, doğrudan ve toplam etki sonuçları

Model	R	R ²	MSE	F	df1	df2	p
Aracı Değişkenlere İlişkin Yordayıcı Modeller							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	,0860	,0074	31,7255	2,1646	1	291	,1423
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	,1182	,0140	26,9723	5,0684	1	291	,0251
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	,2174	,0473	34,0898	14,5125	1	291	,0002
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	,2162	,0467	27,2618	16,4863	1	291	,0001
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	,0465	,0022	37,8568	,5140	1	291	,4740
Doğrudan Etki Modeli							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Travma sonrası büyüme	,3365	,1132	333,7195	7,1025	6	286	,0000
Tek çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Benlik algısında değişim	,3328	,1107	80,1373	7,0365	6	286	,0000
Tek çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → Yaşam felsefesinde değişim	,3511	,1233	34,8780	8,8336	6	286	,0000
Tek çocuk psikolojik doğum sırası + Kişilik özellikleri → İlişkilerde değişim	,3369	,1135	31,4053	5,2681	6	286	,0000
Toplam Etki (Aracısız) Modeller							

Tablo 4.31: (devam ediyor)

Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Travma sonrası büyüme	,0727 ,0053 367,9057 1,5100 1 291 ,2201
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	,0647 ,0042 88,1960 1,1871 1 291 ,2768
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Yaşam felsefesinde değişim	,1028 ,0106 38,6860 3,0417 1 291 ,0822
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → İlişkilerde değişim	,0250 ,0006 34,7949 ,1817 1 291 ,6702

Tablo 4.31 incelendiğinde, aracı değişkenlere ilişkin yordayıcı modeller kapsamında tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerindeki etkilerinin değişkenlere göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Tek çocuk olmanın dışadönüklük üzerindeki etkisi anlamlı değildir ve model varyansın yalnızca %0.7'sini açıklamaktadır ($R^2 = .0074$). Ancak uyumluluk modelinin anlamlı ($p = .0251$) olduğu görülmekte ve varyansın %1.4'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .0140$). En güçlü etkiler sorumluluk ($R^2 = .0473$, $p < .001$) ve nevrozizm ($R^2 = .0467$, $p < .001$) değişkenlerinde görülmektedir; bu sonuçlar, tek çocukların hem sorumluluk hem de duygusal duyarlılık alanlarında belirgin kişilik özellikleri sergileyebildiğine işaret etmektedir. Öte yandan deneyime açıklık ile kurulan model anlamlı değildir ($p = .4740$), bu kişilik özelliğinin tek çocuk olma değişkeniyle ilişkilendirmediğini göstermektedir.

Doğrudan etki modelleri incelendiğinde, tek çocuk psikolojik doğum sırası ve kişilik özelliklerinin travma sonrası büyümenin tüm alt boyutlarını anlamlı şekilde açıkladığı görülmektedir. Model varyansı travma sonrası büyüme toplam puanı için %11.3 ($R^2 = .1132$), benlik algısında değişim için %11.0 ($R^2 = .1107$), yaşam felsefesinde değişim için %12.3 ($R^2 = .1233$) ve ilişkilerde değişim için %11.3 ($R^2 = .1135$) düzeyindedir.

Son olarak toplam etki modellerinde ise tek çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı üzerinde anlamlı bir toplam etkisi olmadığı görülmektedir ($p = .2201$). Aynı şekilde benlik algısında değişim ($p = .2768$) ve ilişkilerde değişim ($p = .6702$) üzerinde de anlamlı toplam etkiler gözlenmemektedir. Bununla birlikte, yaşam felsefesinde değişim için model anlamlıya yakın bir eğilim göstermektedir ($p = .0822$).

Model düzeyinde elde edilen bu bulguların hangi yapısal yollar üzerinden oluştuğunu daha ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla, tek çocuk psikolojik doğum sırasına ilişkin doğrudan, dolaylı ve toplam etkileri içeren yol katsayıları Tablo 4.32’de sunulmuştur.

Tablo 4.32: Tek çocuk psikolojik doğum sırası için yol katsayıları, dolaylı ve toplam etkiler

Model Yolu	B	SH/ BootSH	Alt Limit	Üst Limit	β	t/Z	p
Doğrudan Etkiler							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Dışadönüklük	-0,2426	0,1649	-0,5672	0,0819	-0,0860	-1,4713	,1423
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Uyumluluk	-0,3085	0,1370	-0,5782	-0,0388	-0,1182	-2,2513	,0251
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Sorumluluk	-0,6489	0,1703	-0,9842	-0,3137	-0,2174	-3,8095	,0002
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Nevrotiklik	0,5770	0,1421	0,2973	0,8567	0,2162	4,0603	,0001
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Deneyime açıklık	0,1429	0,1993	-0,2494	0,5352	0,0465	0,7169	,4740
Tek çocuk psikolojik doğum sırası → Benlik algısında değişim	0,2340	0,2502	-0,2585	0,7264	0,0498	0,9350	,3506

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Tek çocuk psikolojik							
doğum sırası →	0,2957	0,1652	-0,0295	0,6208	0,0947	1,7896	,0746
Yaşam felsefesinde							
değişim							
Tek çocuk psikolojik							
doğum sırası →	0,5534	0,5122	-0,4547	1,5615	0,0577	1,0805	,2808
Travma sonrası							
büyüme							
Tek çocuk psikolojik							
doğum sırası →	0,0238	0,1663	-0,3035	0,3512	0,0081	0,1431	,8863
İlişkilerde değişim							
Dışadönüklük →							
Benlik algısında	0,0344	0,1132	-0,1883	0,2571	0,0207	0,3042	,7612
değişim							
Uyumluluk → Benlik	0,0956	0,1096	-0,1201	0,3112	0,0531	0,8723	,3838
algısında değişim							
Sorumluluk → Benlik	0,0556	0,0917	-0,1248	0,2360	0,0353	0,6062	,5449
algısında değişim							
Nevrotiklik → Benlik	0,1383	0,1277	-0,1130	0,3896	0,0786	1,0831	,2797
algısında değişim							
Deneyime açıklık →							
Benlik algısında	0,4482	0,0930	0,2651	0,6313	0,2933	4,8172	,0000
değişim Benlik							
algısında değişim							
Dışadönüklük →							
Yaşam felsefesinde	0,0602	0,0690	-0,0757	0,1961	0,0544	0,8714	,3843
değişim							
Uyumluluk → Yaşam	0,0497	0,0952	-0,1377	0,2372	0,0416	0,5220	,6020
felsefesinde değişim							

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Sorumluluk → Yaşam felsefesinde değişim	0,0235	0,0668	-0,1081	0,1550	0,0224	0,3511	,7258
Nevrotiklik → Yaşam felsefesinde değişim	0,0463	0,0815	-0,1141	0,2068	0,0396	0,5683	,5703
Deneyime açıklık → Yaşam felsefesinde değişim	0,3042	0,0592	0,1877	0,4206	0,2996	5,1405	,0000
Dışadönüklük → Travma sonrası büyüme	0,2263	0,2211	-0,2090	0,6615	0,0665	1,0233	,3070
Uyumluluk → Travma sonrası büyüme	0,4014	0,2453	-0,0814	0,8842	0,1092	1,6363	,1029
Sorumluluk → Travma sonrası büyüme	-0,1909	0,1928	-0,5703	0,1884	-0,0594	-0,9906	,3227
Nevrotiklik → Travma sonrası büyüme	0,1280	0,2520	-0,3680	0,6241	0,0356	0,5079	,6119
Deneyime açıklık → Travma sonrası büyüme	0,8799	0,1855	0,5147	1,2451	0,2818	4,7421	,0000
Dışadönüklük → İlişkilerde değişim	0,1317	0,0698	-0,0057	0,2691	0,1262	1,8861	,0603
Uyumluluk → İlişkilerde değişim	0,2561	0,0777	0,1032	0,4090	0,2270	3,2962	,0011
Sorumluluk → İlişkilerde değişim	-0,2700	0,0680	-0,4038	-0,1361	-0,2737	-3,9699	,0001
Nevrotiklik → İlişkilerde değişim	-0,0566	0,0745	-0,2032	0,0900	-0,0513	-0,7601	,4478

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Deneyime Açıklık → İlişkilerde değişim	0,1275	0,0594	0,0105	0,2445	0,1331	2,1456	,0327
Dolaylı Etkiler							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Dışadönüklük ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0084	0,0324	-0,0834	0,0542	-0,0018	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Uyumluluk ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0295	0,0395	-0,1203	0,0343	-0,0063	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Sorumluluk ⇒ Benlik algısında değişim	-0,0361	0,0610	-0,1703	0,0781	-0,0077	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Nevrotiklik ⇒ Benlik algısında değişim	0,0798	0,0784	-0,0505	0,2537	0,0170	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Deneyime açıklık ⇒ Benlik algısında değişim	0,0641	0,0932	-0,1130	0,2610	0,0136	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Dışadönüklük ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0146	0,0222	-0,0687	0,0210	-0,0047	—	—

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0153	0,0328	-0,0924	0,0410	-0,0049	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Sorumluluk ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	-0,0152	0,0451	-0,1121	0,0672	-0,0049	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Nevrotiklik ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	0,0267	0,0490	-0,0602	0,1352	0,0086	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Deneyime açıklık ⇒ Yaşam felsefesinde değişim	0,0435	0,0621	-0,0723	0,1757	0,0139	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Dışadönüklük ⇒ Travma sonrası büyüme	-0,0549	0,0732	-0,2239	0,0640	-0,0057	—	—
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒ Uyumluluk ⇒ Travma sonrası büyüme	-0,1238	0,1045	-0,3804	0,0280	-0,0129	—	—

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Sorumluluk ⇒	0,1239	0,1312	-0,1169	0,4094	0,0129	—	—
Travma sonrası büyüme							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Nevrotiklik ⇒ Travma	0,0739	0,1492	-0,1972	0,3944	0,0077	—	—
sonrası büyüme							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Deneyime açıklık ⇒	0,1257	0,1846	-0,2219	0,5072	0,0131	—	—
Travma sonrası büyüme							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Dışadönüklük ⇒	-0,0320	0,0285	-0,0978	0,0152	-0,0109	—	—
İlişkilerde değişim							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Uyumluluk ⇒	-0,0790	0,0447	-0,1789	-0,0067	-0,0268	—	—
İlişkilerde değişim							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Sorumluluk ⇒	0,1752	0,0634	0,0664	0,3128	0,0595	—	—
İlişkilerde değişim							
Tek çocuk psikolojik doğum sırası ⇒							
Nevrotiklik ⇒	-0,0327	0,0441	-0,1186	0,0581	-0,0111	—	—
İlişkilerde değişim							

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Tek çocuk psikolojik

doğum sırası ⇒

Deneyime açıklık 0,0182 0,0302 -0,0317 0,0910 0,0062 — —

Deneyime açıklık ⇒

İlişkilerde değişim

Toplam Dolaylı**Etkiler**

Tek çocuk psikolojik

doğum sırası →

0,0700 0,1310 -0,1799 0,3337 0,0149 — —

Benlik algısında

değişim

Tek çocuk psikolojik

doğum sırası →

0,0250 0,0838 -0,1389 0,1920 0,0080 — —

Yaşam felsefesinde

değişim

Tek çocuk psikolojik

doğum sırası →

0,1448 0,2673 -0,3601 0,6782 0,0151 — —

Travma sonrası

büyüme

Tek çocuk psikolojik

doğum sırası →

0,0498 0,0829 -0,0995 0,2277 0,0169 — —

İlişkilerde değişim

Toplam Etkiler

Tek çocuk psikolojik

doğum sırası →

0,3039 0,2789 -0,2451 0,8529 0,0647 1,0895 ,2768

Benlik algısında

değişim

Tablo 4.32: (devam ediyor)

Tek çocuk psikolojik							
doğum sırası →	0,3207	0,1839	-0,0412	0,6826	0,1028	1,7441	,0822
Yaşam felsefesinde							
değişim (Toplam)							
Tek çocuk psikolojik							
doğum sırası →	0,6982	0,5682	-0,4201	1,8165	0,0727	1,2288	,2201
Travma sonrası							
büyüme							
Tek çocuk psikolojik							
doğum sırası →	0,0736	0,1726	-0,2662	0,4134	0,0250	0,4263	,6702
İlişkilerde değişim							

Tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme üzerindeki doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerine ilişkin model sonuçları incelendiğinde, tek çocuk olmanın belirli kişilik özellikleri üzerinde anlamlı etkiler yarattığı, ancak travma sonrası büyüme üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilerinin sınırlı olduğu görülmektedir.

Doğrudan etkiler düzeyinde, tek çocuk olmanın uyumluluk ($\beta = -.1182$, $p = .0251$) üzerinde anlamlı olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. Aynı şekilde sorumluluk ($\beta = -.2174$, $p < .001$) değişkeni üzerinde de güçlü ve negatif bir etki gözlenmiştir. Bunun aksine tek çocuk olmanın nevrozizm ($\beta = .2162$, $p = .0001$) üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır. Bu bulgu, tek çocukların duygusal duyarlılıklarının ve stres tepkilerinin daha yüksek olabileceğini öne süren çalışmaları desteklemektedir. Dışadönüklük ve deneyime açıklık üzerinde anlamlı etkiler bulunmaması, tek çocukların sosyal etkileşim ya da yeniliklere açıklık düzeylerinin psikolojik doğum sırasından bağımsız olarak şekillendiğini göstermektedir.

Travma sonrası büyüme ve alt boyutları üzerindeki doğrudan etkiler incelendiğinde, tek çocuk olmanın travma sonrası büyüme toplam puanı ($p = .2808$), benlik algısında değişim ($p = .3506$) ve ilişkilerde değişim ($p = .8863$) üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı

görülmektedir. Yaşam felsefesinde değişim alt boyutu için eğilim düzeyinde anlamlılığa yakın bir etki gözlenmiştir ($\beta = .0947$, $p = .0746$). Bu durum, tek çocuk olmanın özellikle bilişsel yeniden yapılandırma ve yaşamın anlamlandırılması süreçlerinde kısmi bir etkide bulunabileceğini düşündürmektedir. Kişilik özelliklerinden travma sonrası büyümeye giden etkiler incelendiğinde, literatürdeki bulgularla uyumlu biçimde deneyime açıklığın travma sonrası büyüme üzerinde en güçlü ve anlamlı yordayıcılardan biri olduğu ($\beta = .2818$, $p < .001$) görülmektedir. Bu sonuç, travma sonrası büyümenin bilişsel esneklik, yorumlama süreçleri ve kişisel gelişim yönelimleriyle ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalarla (Tedeschi ve Calhoun, 2004) tutarlıdır.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, tek çocuk olmanın travma sonrası büyüme üzerindeki alt boyutlara giden yollarında anlamlı dolaylı etkiler bulunmamaktadır. Benlik algısında değişim (toplam dolaylı etki $B = .0700$), yaşam felsefesinde değişim ($B = .0250$), travma sonrası büyüme toplamı ($B = .1448$) ve ilişkilerde değişim ($B = .0498$) için tüm dolaylı etkiler anlamsızdır. Bununla birlikte, bazı aracı yolların belirgin eğilimler gösterdiği dikkat çekmektedir. Özellikle nevrozizm ve deneyime açıklık aracılığıyla benlik algısında değişime doğru pozitif yönlü zayıf bir eğilim, tek çocukların duygusal duyarlılığı ve bilişsel işleme biçiminin kısmen işlevsel olabileceğini düşündürmektedir. İlişkilerde değişim alt boyutunda ise sorumluluk ($B = .1752$, $LLCI = .0664$, $ULCI = .3128$) aracı yolunun anlamlı dolaylı etki oluşturduğu görülmektedir. Bu bulgu, tek çocukların sorumluluk eğilimlerinin travma sonrası ilişkisel büyümeyi etkileyebileceğini göstermektedir.

Toplam etkiler düzeyinde, tek çocuk olmanın travma sonrası büyüme üzerindeki tüm toplam etkilerinin anlamsız olduğu görülmektedir. TSB toplam puanı ($p = .2201$), benlik algısında değişim ($p = .2768$) ve ilişkilerde değişim ($p = .6702$) için anlamlı bir toplam etki bulunmamıştır. Yaşam felsefesinde değişim alt boyutunda ise anlamlılığa yakın bir eğilim mevcuttur ($\beta = .1028$, $p = .0822$). Bu sonuç, tek çocuk olmanın travmayı değerlendirme ve yaşam anlamı üretme süreçlerinde belirli bir rol oynayabileceğini, ancak bu etkinin güçlü olmadığını göstermektedir.

Genel olarak sonuçlar, tek çocuk psikolojik doğum sırasının kişilik özellikleri üzerinde özellikle uyumluluk, sorumluluk ve nevrozizm alanlarında belirgin etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Buna karşın, travma sonrası büyüme üzerinde ne doğrudan ne de dolaylı güçlü etkiler üretmemektedir. Bu bulgular, doğum sırasının tek başına travma sonrası uyum süreçlerini belirlemede yetersiz kaldığını; kişilik özellikleri, bilişsel değerlendirme süreçleri

ve bireysel baş etme stillerinin travma sonrası büyüme üzerinde daha baskın belirleyici olduğunu vurgulayan literatürle uyumludur (Joseph ve Linley, 2008; Triplett vd., 2012). Tek çocuk olmanın özellikle ilişki dinamikleri ve duygusal süreçler bağlamında sınırlı etkiler sunduğu; ancak kişilik özellikleri aracılığıyla bazı alanlarda küçük ama anlamlı etkiler oluşturabildiği görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada psikolojik doğum sırası, kişilik özellikleri ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkiler çok yönlü olarak incelenmiş; değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkiler, yapısal eşitlik modelleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bulgular, psikolojik doğum sırası gruplarının (büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk ve tek çocuk) travma sonrası büyüme deneyimini kişilik özellikleri üzerinden farklı düzeylerde yaşadığını göstermektedir. Ancak bu etkilerin çoğu sınırlı düzeyde kalmış; bazı gruplarda doğrudan etkiler anlamlılığa yaklaşırken, bazı gruplarda ise yalnızca zayıf dolaylı eğilimler gözlenmiştir.

Genel olarak tüm modeller değerlendirildiğinde, psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyüme üzerinde güçlü ve tutarlı bir yordayıcı olmadığı ancak bazı gruplarda belirli alt boyutlarda dolaylı etki eğilimlerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Büyük çocuklarda travma sonrası büyümenin özellikle ilişkilerdeki değişim ve *yaşam* felsefesindeki değişim boyutlarında dikkat çeken sonuçlar elde edilmiştir. Yaşam felsefesindeki değişimde toplam etkinin anlamlı çıkması, bu grubun travmatik deneyimlerden sonra değerler ve yaşam anlamı üzerine yeniden düşünme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, kişilik özellikleri üzerinden aracılık çoğu modelde desteklenmemiş; yalnızca uyumluluk ve sorumluluk gibi belirli özellikler bazı modellerde zayıf dolaylı katkılar sunmuştur.

Ortanca çocuklarda hem toplam hem de doğrudan etkilerin çoğu anlamlı değildir. Ancak, kişilik özellikleri üzerinden bazı dikkate değer dolaylı etkiler görülmüştür. Özellikle uyumluluk ve sorumluluk alt boyutları ilişkilerdeki değişim modelinde anlamlı aracı roller üstlenmiştir. Bu bulgu, ortanca çocukların travma sonrası ilişkisel süreçlerinde sosyal uyum ve sorumluluk bilincinin belirleyici olabileceğini göstermektedir. Bunun dışında ortanca çocuk grubunda travma sonrası büyümeyi açıklayan güçlü bir doğrudan veya dolaylı model görülmemiştir.

Küçük çocuklar için elde edilen en dikkat çekici sonuç, deneyime açıklık değişkeninin hem travma sonrası büyüme toplam puanı hem benlik algısındaki değişim hem de yaşam felsefesindeki değişim modellerinde marjinal düzeyde anlamlı dolaylı etkiler göstermesidir. Bu bulgu, küçük çocukların travma sonrası bilişsel esneklik ve yeniliklere açıklık üzerinden

gelişim göstermeye daha yatkın olabileceğini düşündürmektedir. Doğrudan etkilerin ise çoğu modelde anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tek çocuklarda doğrudan etkilerin tamamının anlamsız olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, uyumluluk ve sorumluluk değişkenleri ilişkilerdeki değişim alt boyutunda anlamlı veya anlamlıya yakın dolaylı etkiler göstermiştir. Bu durum, tek çocukların travmatik süreçlerde kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları dönüşümün daha çok kişilik temelli faktörlerle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Diğer modellerde ise anlamlı dolaylı etki gözlenmemiştir.

Tüm psikolojik doğum sırası grupları birlikte değerlendirildiğinde;

- Travma sonrası büyüme üzerinde psikolojik doğum sırasının tek başına belirleyici bir faktör olmadığı,
- Kişilik özelliklerinin ise yalnızca bazı gruplarda, belirli alt boyutlarda sınırlı düzeyde aracılık sunduğu,
- En tutarlı dolaylı etkilerin ortanca çocuk (uyumluluk ve sorumluluk) ve tek çocuk (uyumluluk ve sorumluluk) gruplarında ilişkiler boyutunda,
- En dikkat çekici marjinal anlamlılığa sahip bulguların ise küçük çocuklarda deneyime açıklık üzerinden ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu sonuçlar, psikolojik doğum sırasının travma sonrası büyümeyi doğrudan belirleyen bir değişken olmaktan ziyade, kişilik özellikleri üzerinden dolaylı biçimde etkileyen daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Yani psikolojik doğum sırası, travma sonrası gelişimi açıklayan tek bir yol yerine, kişilik dinamikleriyle etkileşim halinde çalışan çok katmanlı bir sistemin parçasıdır.

5.1. Öneriler

5.1.1 Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Travma sonrası büyüme müdahalelerinde, psikolojik doğum sırası tek başına belirleyici bir değişken olarak ele alınmamalı; bunun yerine bireyin kişilik özellikleriyle bütüncül değerlendirilmesi önerilir.

- Özellikle uyumluluk, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutlarında zayıf da olsa düzenleyici etkiler görüldüğünden, travma sonrası danışmanlık süreçlerinde bu kişilik eğilimleri desteklenebilir.
- Küçük çocuklarda deneyime açıklığın önemli rol oynayabileceği göz önünde bulundurularak, esnek düşünme ve yeni deneyimlere açık olma kapasitesini güçlendiren müdahaleler kullanılabilir.

5.1.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Psikolojik doğum sırası ve travma sonrası büyüme ilişkisini daha güçlü biçimde inceleyebilmek için daha büyük örneklemelerle çalışmalar yapılabilir.
- Gelecek araştırmalarda kardeş ilişkilerinin niteliği, aile içi rollere ilişkin algılar ve ebeveyn tutumları modele eklenerek açıklayıcılık artırılabilir.
- Uzunlamasına çalışmalar, travma sonrası büyümenin zaman içindeki değişimini psikolojik doğum sırası bağlamında daha net ortaya koyabilir.

5.1.3 Eğitim ve Psiko-eğitim Önerileri

- Travma sonrası büyümeyi artırmaya yönelik psiko-eğitim programları kişilik özelliklerine göre uyarlanmalıdır.
- Öğrenciler için geliştirilecek dayanıklılık programlarında doğum sırası dinamikleri dikkate alınmalıdır.
- Aile danışmanlığı süreçlerinde ebeveynlere doğum sırasının psikolojik gelişime etkileri konusunda eğitim verilmelidir.

5.1.4 Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

- Farklı kültürlerde doğum sırası ve travma sonrası büyüme ilişkisi yeniden incelenmelidir.
- Bu çalışma kesitseldir; ileri düzeyde boylamsal araştırmalar travma sonrası büyümenin zaman içindeki değişimini ortaya koyacaktır.
- Travma türleri ayrı ayrı ele alınabilir (ör. kayıp, hastalık, doğal afet).
- Kişilik özellikleri dışında öz-yeterlik, psikolojik sağlamlık, baş etme stilleri gibi başka değişkenler de aracılık modeli içine alınabilir.

- Karma yöntemli çalışmalarla bireylerin travma sonrası deneyimlerinin daha derinlemesine anlaşılması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Adila, A. (2020). Türkiye'deki göçmenlerde; adaptasyon, çok kültürlü kişilik, travma sonrası büyüme ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi.*
- Adler, A. (1927). Individual psychology. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 22(2), 116–122. doi:<https://doi.org/10.1037/h0072190>
- Akcan, G. (2018). Travma sonrası büyüme: Bir gözden geçirme. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 61-70.
- Altınay, B. (2015). Lise öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ile mesleki karar verme yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.*
- Altınsoy, F. (2020). Travmatik deneyimi olan bireyler için bir travma sonrası büyüme modeli. *Doktora Tezi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.*
- Ashby, J. S., LoCicero, K. A., ve Kenny, M. C. (2003). The relationship of multidimensional perfectionism to psychological birth order. *Journal of Individual Psychology*, 59(1), 42-51.
- Aslantürk, A., ve Avşaroğlu, S. (2022). Yas yaşantısında travma sonrası büyümenin yordayıcıları olarak duygusal şemalar ve öz anlayış. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(33), 73-97.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., ve Hilgard, E. R. (1995). *Psikolojiye Giriş* (Cilt 2). (K. Atakay, M. Atakay, ve A. Yavuz, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Başaranoğlu, Y. (2011). Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi.*
- Baylan, N. (2019). Çocukluk çağı travmalarının somatizasyon ile ilişkisinde aleksitiminin aracı rolü. *Yüksek Lisans Tezi: Işık Üniversitesi.*
- Bedel, A., ve Ulubey, E. (2015). Ergenlerde başa çıkma stratejilerini açıklamada bilişsel esnekliğin rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 291-300. doi:<https://doi.org/10.17755/esosder.91623>
- Bilgiç, R., ve Bilgin, M. (2016, 04 18). Ergenlerin cinsiyet ve öğrenim kademesi düzeylerine göre bilişsel esneklik düzeyleri ile karar stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 39-55. doi:<https://doi.org/10.29065/usakead.232432>
- Bilgin, M. (2017). Ergenlerin beş faktör kişilik özelliği ile bilişsel esneklik ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 945-954. doi:<https://doi.org/10.17755/esosder.285296>

- Bilic, L. L. (2006). Posttraumatic growth following major trauma. *DClinPsy thesis, University of Sheffield*.
- Büyükokudan, Ş. (2023). Post-traumatic growth in women with gynecological cancer. A. Gök Yurttaş içinde, *Novel Targeted Therapeutic Approaches to Cancers* (s. 177-197). Özgür Publications. doi:<https://doi.org/10.58830/ozgur.pub80>
- Campbell, L., White, J., ve Stewart, A. (1991). The relationship of psychological birth order to actual birth order. *Individual Psychology: Journal of Adlerian Theory, Research ve Practice*, 47(3), 380-391.
- Canel Çınarbaş, D. (2019). Adler ve sulloway'ın doğum sırası kuramları ve görgül bulgular ile ilgili bir derleme. *DTCF Dergisi*, 59(1), 125-151. doi:10.33171/dtcjournal.2019.59.1.7
- Carver, C. S., ve Connor Smith, J. (2010). Personality and coping. *Annual Review of Psychology*, 61, 679-704. doi:<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.093008.100352>
- Cayubit, R. O., Ligot, N. B., Lim, J. T., Malaluan, I. R., Managbanag, E. U., ve Quindoza, G. D. (2021). Psychological birth order and achievement goal orientation of high school students engaged in Shadow Education. *Makara Human Behavior Studies in Asia*, 25(2), 182-188. doi:<https://doi.org/10.7454/hubs.asia.1250821>
- Clarke, A. (2021). Biological birth order vs psychological birth order ve predictability of personality . *Master Thesis: National College of Ireland* .
- Corey, G. (2005). *Theory and practice of ounseling cand psychotherapy*. Fullerton: Ninth Edition.
- Cotterill, B. F. (2022). The relationship between psychological birth-order position and personality type. *The Journal of Individual Psychology*, 78(2), 238-256. doi:10.1353/jip.2022.0027
- Crnkovic, M., Drnas, M. S., ve Olcar, D. (2023). The role of resilience in the relationships between the big five personality traits and life satisfaction and anxiety . *International Journal of Emotional Education*, 15(2), 86-102. doi:<https://doi.org/10.56300/KWCS4617>
- Çağlar, A. (2025). Travma sonrası büyüme ile pozitif psikoterapi bağlamında birincil ve ikincil yetenekler arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 61(61), 86-100. doi:10.15285/maruaeabd.1425041
- Çelikkaleli, Ö. (2014). Ergenlerde bilişsel esneklik ile akademik, sosyal ve duygusal yetkinlik inançları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim* , 39(176), 347-354. doi:<https://dx.doi.org/10.15390/EB.2014.3467>
- Çiçek, İ., ve Aslan, A. E. (2020). Kişilik ve beş faktör kişilik özellikleri: Kuramsal bir çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* , 10(1), 137 - 147.

- Çimen, S. (2020). Öldürmeyen acı güçlendirir mi? Travma sonrası büyüme ve kolektivistik başa çıkma stillerinin ilişkisi. 3(5), 158-174.
- Çoşgun, M. G. (2022). 2020 izmir depremini yaşamış bireylerde travma sonrası stres bozukluğu belirtileri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans Tezi: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*.
- Deaton, J. D. (2020). Vicarious posttraumatic among helping professionals: Factor analysis and an investigation of construct validity. *Doctoral dissertation*.
- Denizel Güven, E. (2019). Yetişkinlerde travma sonrası gelişmenin yordanması: Soma maden kazası örneği. *İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- Duman, N. (2019). Travma sonrası büyüme ve gelişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 178-184.
- Dürü, Ç. (tarih yok). travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir model Önerisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. .
- Eckstein, D., Aycock, K. J., Sperber, M. A., ve McDonald, J. (2010). A review of 200 birth-order studies: Lifestyle characteristics. *Journal of Individual Psychology*, 66, 408-434.
- Ekşi, H., Sevim, E., ve Kurt, B. (2016). Psikolojik doğum sırası ile yetersizlik duygusunun yetişkin bağlanma stillerini yordama düzeyinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(3), 1054-1065. doi: <http://dx.doi.org/10.17051/io.2016.90300>
- Erdem, S., ve Denizli, S. (2022). Psikolojik doğum sırası, toplumsal ilgi ve akılcı olmayan inançların bilişsel duygu düzenleme ile ilişkisinin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(53), 17-47. doi:<https://doi.org/10.53444/deubefd.866423>
- Erden, S. B. (2024). Beş faktör kişilik özelliklerinin rol çatışması üzerindeki etkisi. *Management and Political Sciences Review*, 6(1), 37-56. doi:<https://doi.org/10.57082/mpsr.1484232>
- Ergüner Tekinalp, B., ve Terzi, Ş. (2014). Coping, social interest, and psychological birth order as predictors of resilience in turkey. *Applied Research in Quality of Life*, 11(2), 1-16. doi:10.1007/s11482-014-9378-3
- Erkoyuncu, N., ve Kandemir, M. (2023). Travma sonrası büyümeyi yordayıcı model: Stresle başa çıkma ve öz yeterlilik. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(5), 711-723.
- Ernst, C., ve Angst, J. (1983). Birth order its influence on personality. *Psychological Medicine*, 14(2), 475-475. doi:10.1017/S0033291700003986
- Ezerbolat, M., ve Yılmaz Özpolat, A. G. (2016). Travma sonrası büyüme: Travmaya iyi yanından bakmak. *Kriz Dergisi*, 24(1). doi:https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000353

- Firman, J., ve Russell, A. (1994). *Opening to the inner child recovering authentic personality*. California: Psychosynthesis Palo Alto.
- Fullerton, C. S., Ursano, R. J., Harry, W. P., ve Slusarcick, A. (1989). Birth order, psychological well-being, and social supports in young adults. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 177(9), 556-559.
- Gök Yurttaş, A. (2023). *Novel Targeted Therapeutic Approaches to Cancers*. Gaziantep: Özgür Yayınları. doi: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub80>
- Gökahmetoğlu, G. (2021). Algılanan sosyal destek ve yaşam amacının travma sonrası büyüme ile ilişkisinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Gökler Danışman, I., Tarhan Uçar, C., ve Okay, D. (2018). Eş şiddeti nedeniyle kadın konukevlerinde kalmakta olan kadınlarda travma sonrası stres ve travma sonrası gelişimin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(6), 537-544. doi:10.5455/apd.295318.
- Güney Karaman, N., Doğan, T., ve Esen Çoban, A. (2010). A study to adapt the big five inventory to turkish. *Procedia Social and Behavioral Science*, 2, 2357-2359. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.336
- Güven, E. (2019). Predicting of post traumatic growth in adults: Soma mine accident sample. *Doktora Tezi*.
- Haspolat, A. (2019). Travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme: Temel inançlardaki değişim, ruminasyonlar ve bilgece farkındalığın rolü. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Üzar Özçetin, Y. S., ve Hiçdurmaz, D. (2017). Kanser deneyiminde travma sonrası büyüme ve psikolojik sağlamlık. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 388-397. doi:<https://doi.org/10.18863/pgy.290285>
- İlmen, Z. (2020). Evli bireylerin psikolojik doğum sırası, evlilik uyumu ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*
- İzgüden, D., ve Erdem, R. (2020). Travmaların dönüştürücü rolü: Olumlu değişimler . *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 191-200. doi:<https://doi.org/10.46971/ausbid.796425>
- Köroğlu, İ. (2021). Yas deneyimi yaşamış bireylerde travma sonrası büyümeyi yordayan değişkenler: Geçmiş yas deneyimleri, kontrol odağı ve psikolojik belirtiler. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Kırıcı Ercan, Ş. (2024). Travma sonrası bilişler ile travma sonrası büyüme arasında duyguları yönetme becerilerinin aracı rolü. *Yüksek Lisans Tezi: Marmara İstanbul*.
- Kırdök, O., ve Alibekiroğlu, P. B. (2016). Üniversite öğrencilerinde psikolojik doğum sırası ve yaşam doyumunun kariyer kararı yetkinlik beklentisini yordama gücünün incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 497-503.

- Kale Mustafa, Hurşidi, S., ve Balcı Karaboğa, A. (2021). Okul öncesi dönemde beden algısı. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 1408-1435. doi:https://doi.org/10.26466/opus.829749
- Kalkan, M. (2005). White-Campbell psikolojik doğum sırası envanterinin geçerlik ve güvenirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji*, 13(3), 169-174.
- Kalkan, M., ve Koç, H. (2008). Psikolojik doğum sırası bireylerin stresle başa çıkma stratejilerinin yordayıcısı mıdır? *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 45-59. doi:https://doi.org/10.17066/pdrd.09178
- Kalkan, M., ve Odacı, H. (2010). Psikolojik doğum sırası ve ana babaya bağlanma: Okul öncesi öğretmen adayları üzerine bir çalışma. *Education Sciences*, 5(3), 810-819.
- Kara, A., ve Altınsoy, F. (2020). Lise öğrencilerinde kariyer kararı yetkinlik beklentisinin bireysel yönü: Kişilik özellikleri ve benlik saygısı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 165 - 177.
- Karadeniz, S. (2008). Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırası arasındaki ilişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Karaman, Ö., ve Tarım, B. (2018). Travma sonrası büyüme, sosyal problem çözme ve iyimserlik arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 10(20), 190-198.
- Kardaş, F., ve Tanhan, F. (2018). Van depremini yaşayan üniversite öğrencilerinin travma sonrası stres, travma sonrası büyüme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-36.
- Kayacı, Ü. (2014). Üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sıraları ve sosyal ilgi düzeylerini yordamadaki rolünün incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Kayacı, Ü., ve Özbay, Y. (2016). Üniversite öğrencilerinin travmatik yaşantı, psikolojik doğum sıraları ve sosyal ilgilerinin psikolojik dayanıklılıklarını yordaması. *The Journal of Happiness ve Well-Being*, 4(1), 128-142 .
- Kerzner, R. (2023). Examining cognitive differences and posttraumatic growth in older adults. *Doctoral thesis*.
- Kidwell, J. S. (1981). Number of siblings, sibling spacing, sex, and birth order: Their effects on perceived parent-adolescent relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 43(2), 315-332. doi:https://doi.org/10.2307/351383
- Kiedaisch, C. S. (2006). The effects of psychological birth order on goldberg's "big 5" personality traits. *Master Thesis: Rowan University*.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling*. The Guilford Press.

- Koçak, D. (2023). Pandemi döneminde duygu düzenleme becerileri ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin travma sonrası büyüme üzerindeki etkilerinin karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Koçak, O., Eti, S., ve Gürsoy, G. (2017). A ve b kişilik tipine sahip kamu ve özel sektör çalışanlarının kişilik tiplerinin incelenmesi: Yalova örneği. *Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, 6(15), 380-397.
- Korkut Owen, F. (2021). Büyük beşli modeli ve psikolojik danışman adaylarının mesleğe ilişkin kişilik eğilimleri . *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* (9), 80-89. doi:10.21733/ibad.827546
- Linley, P. A., ve Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: a review. *J Trauma Stress*, 17(1), 11-21. doi:10.1023/B:JOTS.0000014671.27856.7e. PMID: 15027788.
- Marcus, J. (2014). The long-term effects of posttraumatic growth on coping: The roles of self-efficacy and ruminative thought. *University of Windsor Masther thesis*.
- McCrae, R. R., ve Costa, P. T. (1999). A Five-Factor theory of personality. L. A. Pervin, ve O. P. John içinde, *Handbook of personality: Theory and research* (s. 139-153). New York: Guilford Press.
- Nam, A., ve Evin Akbay, S. (2020). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu: Beş faktör kişilik özellikleri, bilinçli farkındalık ve yılmazlığın rolü. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(31), 4210-4237. doi:https://doi.org/10.26466/opus.719138
- Oktan, V., Odacı, H., ve Berber Çelik, Ç. (2014). Investigating the role of psychological birth order in predicting resilience. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 140-152. doi:https://doi.org/10.17240/aibuefd.2014.14.1-5000091506
- Olden, M. E. (2009). Posttraumatic growth in cancer patients at the end of life: An exploration of predictors and outcomes. *ETD Collection for Fordham University*.
- Olsen, E., Fu, Y., ve Jensen, M. T. (2024). The influence of remote work on personality trait–performance linkages: A two-wave longitudinal study.
- Özen, Y. (2017). Travma sonrası gelişim, büyüme, kimlik gelişimi ve sosyal ilişkiler. *Researcher*, 5(4), 858-872.
- Park, C. L. (2010). Making sense of the meaning literature: An integrative review of meaning making and Its effects on adjustment to stressful life events. *Psychological Bulletin*, 136(2), 257-301. doi:http://dx.doi.org/10.1037/a0018301
- Patitsa, C., Sahinidis, A. G., Tsaknis, P. A., ve Giannakouli, V. (2021). Big five personality traits and students' satisfaction with synchronous online academic learn,ng (soal). *Corporate ve Business Strategy Review*, 2(2), 8-16. doi:10.22495/cbsrv2i2art1

- Paulhaus, D., Trapnell, P. D., ve Chen, D. (1999). Birth Order Effects on Personality and Achievement Within Families. *Psychological Science*, 10(6), 482-488. doi:http://dx.doi.org/10.1111/1467-9280.00193
- Peker, A., ve Çukadar, F. (2016, Ağustos). Bilişsel esneklik ile sosyal medyayı kullanmaya yönelik tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(2), 66-79. doi:https://doi.org/10.19126/suje.03104
- Plomin, R., ve Caspi, A. (1999). Behavioral genetics and personality. L. A. Pervin, ve O. P. John içinde, *Handbook of personality: Theory and research* (s. 251-276). Guilford Press.
- Rohrer, J. M., Egloff, B., ve Schmukle, S. C. (2015). Examining the effects of birth order on personality. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112(46), 14224-14229. doi:https://doi.org/10.1073/pnas.1506451112
- Sümer, N., Lajunen, T., ve Özkan, T. (2005). Big five personality traits as the distal predictors of road accident involvement. *Traffic Injury Prevention*, 6(2), 117-123. doi:10.1016/B978-008044379-9/50173-4
- Schexnaildre, M. A. (2011). Predicting posttraumatic growth: coping, social support, and posttraumatic stress in children and adolescents after hurricane katrina. *SU Master's Theses*.
- Shakespeare Finch, J., ve Barrington, A. J. (2012). Behavioural changes add validity to the construct of posttraumatic growth. *ournal of traumatic stress*, 25(4), 433-439. doi:https://doi.org/10.1002/jts.21730
- Sheikhi, M., Matinnia, N., ve Yazdi Ravandi, S. (2023). Predicting post-traumatic growth in covid-19 survivors based on five major personality traits in ilam city. *Thrita Journal of Neuron*, 12(2). doi:https://doi.org/10.5812/thrita-137609
- Smith, K., Gee, S. B., Sharrock, T., ve Croucher, M. (2016). Developing a dementia-friendly christchurch: Perspectives of people with dementia. *Australasian Journal on Ageing*, 35(3), 188-192. doi:https://doi.org/10.1111/ajag.12287
- Stewart, A. E., Stewart, E. A., ve Campbell, L. F. (2001). The relationship of psychological birth order to the family atmosphere and to personality. *The Journal of Individual Psychology*, 57(3), 363-387.
- Stewart, E. W. (2004). Can knowledge of client birth order bias clinical judgment? *ournal of Counseling ve Development*, 82(2), 167-176. doi:https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00298.x
- Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel: Birth order, family dynamics and creative lives*. Pantheon Books.
- Tülek, C. (2024). Travma sonrası stres ve travma sonrası büyüme düzeyleri arasındaki ilişkide bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün ve travmadan sonra geçen sürenin bu ilişkilerdeki düzenleyici rolünün incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.

- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Taku, K., Cann, A., Calhoun, L. G., ve Tedeschi, R. G. (2008). The factor structure of the posttraumatic growth inventory: A comparison of five models using confirmatory factor analysis. *Journal of Traumatic Stress*, 21(2), 158-164. doi:https://doi.org/10.1002/jts.20305
- Tatlıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramına göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 2014(17), 939-971. doi: http://dx.doi.org/10.14225/Joh400
- Tedeschi, R. G., ve Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1-18.
- Teke, E., ve Avşaroğlu, S. (2021). Türkiye’de travma sonrası stres ve büyüme konusunda gerçekleştirilmiş olan çalışmaların incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(43), 6980-7004. doi:https://doi.org/10.26466/opus.960263
- Tezcan Karadeniz, F., ve Bat Tonkuş, M. (2022). Pandemi sürecinde travma sonrası büyüme ve psikolojik dayanıklılık. *Journal of Medical Sciences*, 3(1), 9-15. doi:https://doi.org/10.46629/JMS.2022.60
- Top, E. G. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve kişilik özelliklerinin travma sonrası büyümeye etkileri. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi*.
- Topkaya, N., Köksal, Z., ve Bayram, S. (2022). Ergenlerde iyi oluşun yordanmasında bilişsel esneklik ve öz-şefkatin rolü. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 646-662. doi:https://doi.org/10.51460/baebd.1084576
- Torun, B. N. (2023). Psikolojik doğum sırası ile mükemmeliyetçilik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve kişilerarası duyarlılık arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Yılmaz, T., ve Tathan Bekaroğlu, E. (2025). Secondary traumatic stress in mental health professionals. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 17(1), 140-146. doi:https://doi.org/10.18863/pgy.1433650
- Yao, Y., Wang, P., Zhao, K., Li, Q., ve Li, Y. (2024). Proactive personality, social support and post-traumatic growth caused by COVID-19: mediating effect meaning in life in china. *BMC Psychol*, 12(634). doi: 10.1186/s40359-024-02156-z
- Yi, J., ve Kim, M. A. (2014). Postcancer experiences of childhood cancer survivors: how is posttraumatic stress related to posttraumatic growth? *Journal of Traumatic Stress*, 27(4), 461–467. doi:https://doi.org/10.1002/jts.21941
- Zoellner, T., ve Maercker, A. (2006). Posttraumatic growth in clinical psychology-a critical review and introduction of a two-component model. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 626-653.

EKLER

EK 1: Kişisel bilgi formu

Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcılar,

Bu formda araştırmam kapsamında araştırma verilerini elde etmek amacıyla oluşturulmuş ölçme araçları yer almaktadır. Lütfen her soruyu dikkatlice okuyunuz ve size uygun gelen seçeneğin

başında yer alan parantezin içine (X) işareti koyunuz. Her soruyu yanıtlayınız. Sorulara verdiğiniz yanıtların içten olması ve sizin yansıtması önemlidir. Çalışma gönüllülük esasına dayanmaktadır ve vermiş olduğunuz cevaplar yalnızca araştırma için kullanılacaktır. Kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Zaman ayırdığınız için teşekkürler.

Öyküm ALTAN

Bartın Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyet: () Kadın

() Erkek

Yaş:

Sosyoekonomik düzey: () Düşük

() Orta

() Yüksek

Öğrenim Durumu: () İlköğretim

() Ortaöğretim () Lise

() Lisans

() Yüksek Lisans () Doktora

Bir travmaya maruz kaldınız mı? () Evet

EK 2: Psikolojik doğum sırası envanteri

White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri

© 2005 Melek Kalkan

Açıklama:

Lütfen her bir maddeyi okuduktan sonra, yetişmiş olduğunuz aile içinde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin görüşlerinizi EVET veya HAYIR seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtiniz. Eğer birkaç ailede yetişmişseniz, en fazla zaman geçirdiğiniz aileyi düşünerek yanıtlarınızı veriniz. Kardeşiniz yoksa kardeşlerle yaşanan deneyimleri içeren maddeleri cevaplamayınız.

EVET HAYIR 1. Ana-babamın benimle ilgili beklentilerinin çok yüksek olduğuna inanırdım.

EVET HAYIR 2. Aile bireylerim bana bebekmişim gibi davranırlardı.

EVET HAYIR 3. Ailem benim yaşamıma istemediğim kadar çok karıştırdı.

EVET HAYIR 4. Sürekli bir yarış içinde gibiydim.

EVET HAYIR 5. Benim için, büyükleri mutlu etmek önemliydi.

EVET HAYIR 6. Ailem benim özel yaşamıma saygı göstermezdi.

EVET HAYIR 7. Kendimi başkalarından soyutlanmış hissedirdim.

EVET HAYIR 8. Kız ve erkek kardeşlerimden bir şeyler istemem kolaydı.

EVET HAYIR 9. Anne-babamın benimle ilgili endişeleri vardı.

EVET HAYIR 10. Ailemdeki herhangi birinden daha az ciddiye alınırdım.

EVET HAYIR 11. Kız ve erkek kardeşlerime doğru ve yanlışlar hakkında öğüt vermek benim için önemliydi.

EVET HAYIR 12. Aile içinde en sevimli kişi ben gibiydim.

EVET HAYIR 13. Anne-babamın tam ilgisini asla görememiş gibiydim.

EVET HAYIR 14. Anne-babam beni kontrol etmeye çalışırlardı.

EVET HAYIR 15. Ailemdeki diğer bireylerden daha düzenli ve planlı durumdaydım.

EVET HAYIR 16. Aile üyelerim üzerime titrerlerdi.

EVET HAYIR 17. Başkalarının yaptıkları şeyleri doğru yapmaları benim için önemliydi.

EVET HAYIR 18. Anne-babam hayatımı yönetmeye çalışırlardı.

EVET HAYIR 19. Ailemin diğer üyelerinden daha az önemliymişim gibi gelirdi.

EVET HAYIR 20. Anne-babamı memnun etmeyi isterdim.

EVET HAYIR 21. Anne-babam, yaşamımda olup biten her şeyi bilmek isterlerdi.

EVET HAYIR 22. Ailemdeki diğer bireylere göre daha az sevildiğimi sıkça hissederdim.

EVET HAYIR 23. Anne-babam tarafından engellendiğimi hissederdim.

EVET HAYIR 24. Benim için yaptığım işleri doğru yapmak önemliydi.

EVET HAYIR 25. İstediğim her zaman ailemin yöneticisi olabildim.

EVET HAYIR 26. Ailemdeki diğer bireylerle karşılaştırıldığımda bana daha

nezaketsiz davranıldığını sıkça hissederdim.

EVET HAYIR 27. Ailemden istediğim şeyi elde etme konusunda başarılıydım.

EVET HAYIR 28. Sanki bir fanus (akvaryum) içinde yaşıyor gibi hissederdim.

EVET HAYIR 29. Okulda en iyi olmak benim için önemliydi.

EVET HAYIR 30. Ailemdaki diğer kişilerden kopmuş olduğumu hissederdim.

EVET HAYIR 31. Anne-babam, benim yapmam gereken her şeyi kendi işleri gibi görürlerdi.

EVET HAYIR 32. Benim için en iyi olmak önemliydi.

EVET HAYIR 33. İstediğim zaman ailenin patronu olabilirdim.

EVET HAYIR 34. Kendimi erkek ve kız kardeşlerim tarafından ezilmiş hissederdim.

EVET HAYIR 35. Anne-babam, başkalarının işleriyle fazlaca ilgilenirlerdi.

EVET HAYIR 36. Düzenli olmayı, ailemdaki diğer bireylerden daha çok severdim.

EVET HAYIR 37. Ailemdaki en çekici, en sevilen kişi ben gibi görünürdüm.

EVET HAYIR 38. Ailemdaki diğer kişilere göre, bana daha az adil davranılırdı.

EVET HAYIR 39. Ailemdaki diğer kişilerin yaptıkları şeyleri düzgün yapmalarını isterdim.

EVET HAYIR 40. Ailemdaki diğer kişilere göre daha az değerli olduğumu hissederdim.

EVET HAYIR 41. Her şeyi usulünce, olması gerektiği gibi yapmaktan hoşlanırdım.

EVET HAYIR 42. Erkek ve kız kardeşlerim tarafından dışlanmış gibi hissederdim.

EK 3: Travma sonrası büyüme envanteri

Travma Sonrası Büyüme Ölçeği (TSBÖ)

Aşağıda yaşadığınız olaydan dolayı yaşamınızda olabilecek bazı değişiklikler verilmektedir. Her cümleyi dikkatle okuyunuz ve belirtilen değişikliğin sizin için ne derece gerçekleştiğini aşağıdaki ölçeği kullanarak belirtiniz.

0	1	2	3	4	5
Hiç	Çok az	Az derecede	Orta derecede	Oldukça fazla	Aşırı derecede

1. Hayatıma verdiğim değer arttı.	0	1	2	3	4	5
2. Hayatımın kıymetini anladım.	0	1	2	3	4	5
3. Yeni ilgi alanları geliştirdim.	0	1	2	3	4	5
4. Kendime güvenim arttı.	0	1	2	3	4	5
5. Manevi konuları daha iyi anladım.	0	1	2	3	4	5
6. Zor zamanlarda başkalarına güvenilebileceğimi anladım.	0	1	2	3	4	5
7. Hayatıma yeni bir yön verdim.	0	1	2	3	4	5
8. Kendimi diğer insanlara daha yakın hissetmeye başladım.	0	1	2	3	4	5
9. Duygularımı ifade etme isteğim arttı.	0	1	2	3	4	5
10. Zorluklarla başa çıkabileceğimi anladım.	0	1	2	3	4	5
11. Hayatımı daha iyi şeyler yaparak geçirebileceğimi anladım.	0	1	2	3	4	5
12. Olayları olduğu gibi kabullenmeyi öğrendim.	0	1	2	3	4	5

13. Yaşadığım her günün değerini anladım.	0	1	2	3	4	5
14. Yaşadığım kazadan sonra benim için yeni fırsatlar doğdu.	0	1	2	3	4	5

15. Başkalarına karşı şefkat hislerim arttı.	0	1	2	3	4	5
16. İnsanlarla ilişkilerimde daha fazla gayret göstermeye başladım.	0	1	2	3	4	5
17. Değişmesi gereken şeyleri değiştirmek için daha fazla gayret göstermeye başladım.	0	1	2	3	4	5
18. Dini inancım daha güçlendi.	0	1	2	3	4	5
19. Düşündüğümde daha güçlü olduğumu anladım.	0	1	2	3	4	5
20. İnsanların ne kadar iyi olduğu konusunda çok şey öğrendim.	0	1	2	3	4	5
21. Başkalarına ihtiyacım olabileceğini kabul etmeyi öğrendim.	0	1	2	3	4	5

EK 4: Beş faktör kişilik envanteri

Beş Faktör Kişilik Envanteri

Aşağıda sizi tanımlamaya çalışan birtakım özellikler yer almaktadır. Aşağıdaki özellikleri sizi ne kadar tanımladığına; (1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum derecelendirmelerinden yararlanarak uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Lütfen soruları boş bırakmayınız.

Aşağıda sizi tanımlamaya çalışan birtakım özellikler yer almaktadır. Aşağıdaki özellikleri sizi ne kadar tanımladığına; <u>(1)hic katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum, (5) kesinlikle katılıyorum</u> derecelendirmelerinden yararlanarak uygun olan seçeneği işaretleyerek karar veriniz.	<u>(1) Hiç Katılmıyorum</u>	<u>(2) Katılmıyorum</u>	<u>(3) Kararsızım</u>	<u>(4) Katılıyorum</u>	<u>(5) Kesinlikle Katılıyorum</u>
1. Konuşkan biriyim.	1	2	3	4	5
2. Başkalarında hata arayan biriyim.	1	2	3	4	5
3. İşini eksiksiz yapan biriyim.	1	2	3	4	5
4. Karamsar ve hüzünlü biriyim.	1	2	3	4	5
5. Orijinal, yeni fikirler üretebilen biriyim.	1	2	3	4	5
6. Başkalarına karşı mesafeli biriyim.	1	2	3	4	5
7. Yardımsever, çıkarıcı olmayan biriyim.	1	2	3	4	5
8. Umursamaz biriyim.	1	2	3	4	5
9. Rahat, stresle kolay baş edebilen biriyim.	1	2	3	4	5
10. Çok değişik konuları merak eden biriyim.	1	2	3	4	5
11. Enerji dolu biriyim.	1	2	3	4	5
12. Başkaları ile sürekli tartışmaya giren biriyim.	1	2	3	4	5
13. Güvenilir bir çalışan/iş gören/eleman olabilecek biriyim.	1	2	3	4	5
14. Gergin olabilen biriyim.	1	2	3	4	5
15. Yaratıcı zekası olan, derin düşünen biriyim.	1	2	3	4	5
16. Heyecan yaratabilen biriyim.	1	2	3	4	5

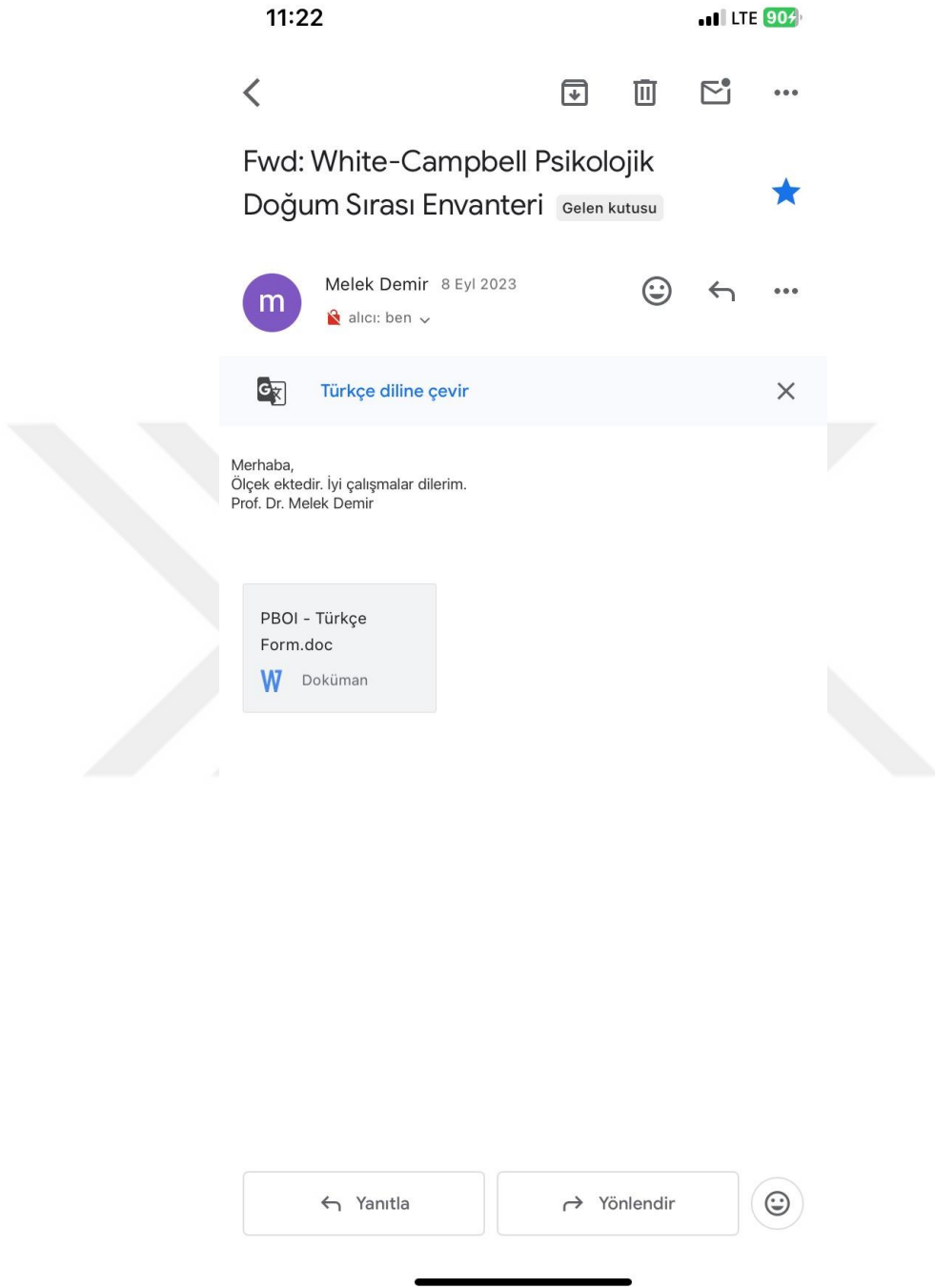
17. Affedici bir yapıya sahip biriyim.	1	2	3	4	5
18. Dağınık olmaya eğilimli biriyim.	1	2	3	4	5
19. Çok endişelenen biriyim.	1	2	3	4	5
20. Hayal gücü yüksek biriyim.	1	2	3	4	5

21. Sessiz kalmaya eğilimi olan biriyim.					
	1	2	3	4	5
22. Diğer insanlara genellikle güvenen biriyim.	1	2	3	4	5
23. Tembel olmaya eğilimli biriyim.	1	2	3	4	5
24. Duygusal olarak dengeli, kolayla morali bozulmayan biriyim.	1	2	3	4	5
25. Keşfeden, icat eden, yaratıcı biriyim.	1	2	3	4	5
26. Atılgan, girişken bir kişiliğe sahip biriyim.	1	2	3	4	5
27. Soğuk ve mesafeli olabilen biriyim.	1	2	3	4	5
28. Başladığı işi tamamlayabilen biriyim.	1	2	3	4	5
29. Dakikası dakikasına uymayan biriyim.	1	2	3	4	5
30. Sanata ve estetik değerlere önem veren biriyim.	1	2	3	4	5
31. Bazen çekingen, utangaç olabilen biriyim.	1	2	3	4	5
32. Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazık olan biriyim.	1	2	3	4	5
33. İşlerini verimli ve tam olarak yapabilen biriyim.	1	2	3	4	5
34. Gergin ortamlarda sakin kalabilen biriyim.	1	2	3	4	5
35. Rutin, sabit bir düzeni olan işleri yapmayı seven biriyim.	1	2	3	4	5
36. Dışa dönük, sosyal biriyim.	1	2	3	4	5
37. Zaman zaman başkalarına karşı kabalaşabilen biriyim.	1	2	3	4	5
38. Planlar yapan ve bu planları uygulayabilen biriyim.	1	2	3	4	5
39. Kolayca heyecanlanabilen ve sinirlenebilen biriyim.	1	2	3	4	5

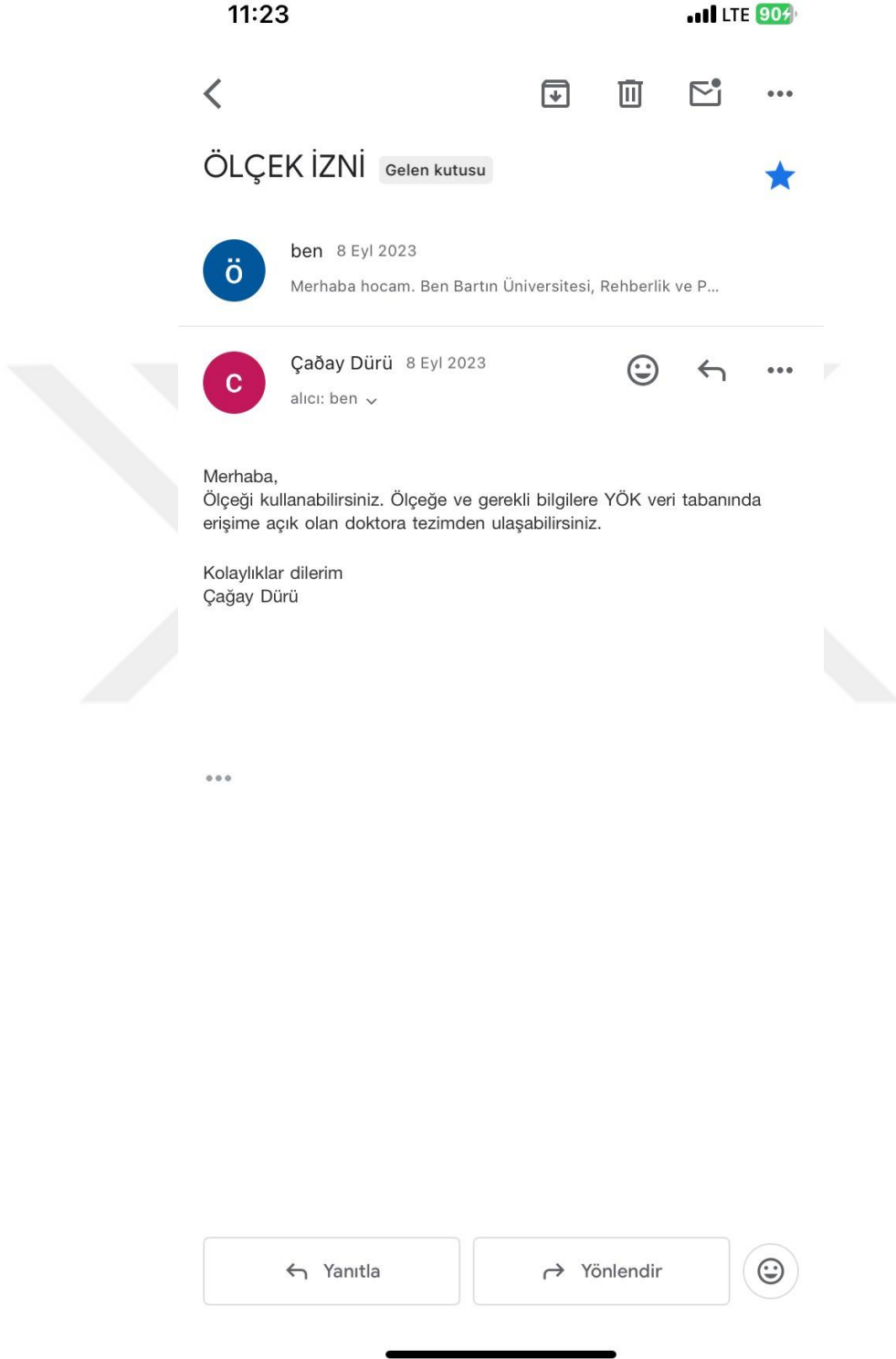
40. Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen biriyim.	1	2	3	4	5
41. Sanata ilgisi çok az olan biriyim.	1	2	3	4	5
42. Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven biriyim.	1	2	3	4	5
43. Kolaylıkla dikkati dağılabilen biriyim.	1	2	3	4	5
44. Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili olan biriyim.	1	2	3	4	5

EK 5: Psikolojik doğum sırası envanteri kullanım izni

EK 6: Travma sonrası büyüme envanteri kullanım izni

EK 7: Beş faktör kişilik envanteri kullanım izni

EK 9: Yapay zeka kullanım tablosu

No	Yapay Zekâ Aracı	Kullanım Amacı	Kullanıldığı Bölüm	Kullanım Şekli
1	ChatGPT (OpenAI)	Kavramlar arası ilişkileri anlamaya yönelik ön okuma	Giriş ve literatür taraması	Anahtar kelime önerileri alınmış, makalelere erişim araştırmacı tarafından akademik veri tabanları üzerinden sağlanmıştır.
2		Akademik anlatımın netliğini ve akıcılığını değerlendirmek	Giriş, literatür taraması ve tartışma	Yazılmış metinler dil ve anlatım açısından kontrol edilmiş, öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler araştırmacı tarafından yapılmıştır.
3		Özet bölümünün İngilizce çevirisinin doğruluğunu ve dilsel uygunluğunu kontrol etmek	Özet (Abstract)	Türkçe özetin İngilizceye çevrilmiş hâli kontrol edilmiş, dil ve terminoloji açısından gerekli düzenlemeler araştırmacı tarafından yapılmıştır. Otomatik üretilen çeviri aynen kullanılmamıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Öyküm ALTAN

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Eskişehir Osmangazi Üniversitesi- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyet/Yayınlar : Ergenlerde Bilişsel Esneklik: Bir Derleme Çalışması

Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler ve Kurs Belgeleri :

Çalıştığı Kurumlar : Öyküm Altan Psikolojik Danışmanlık Merkezi

